

การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลาย
ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

เจริญ คำปิ่นใจ

รายงานการค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารองค์การภาครัฐและเอกชน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลาย
ทางวัฒนธรรม ภูมิศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

เจริญ คำปิ่นใจ

รายงานการค้นคว้าอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารองค์การภาครัฐและเอกชน

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(อาจารย์ ดร.ธรรมพร ตันตรา)

วันที่ 25 เดือน พ.ค พ.ศ. 2559

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์)

วันที่ 25 เดือน พ.ค พ.ศ. 2559

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(อาจารย์ ดร.สถาพร แสงสุโพธิ์)

วันที่ 25 เดือน พ.ค พ.ศ. 2559

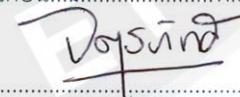
ประธานอาจารย์ประจำหลักสูตร

(อาจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญผล)

วันที่ 25 เดือน พ.ค พ.ศ. 2559

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรภัทร วาฤทธิ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 25 เดือน มิ.ย พ.ศ. 2559

ชื่อเรื่อง	การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นายเจริญ คำปิงใจ
ชื่อปริญญา	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารองค์การภาครัฐและเอกชน
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	อาจารย์ ดร.ธรรมพร ต้นตรา

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาหมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทของชุมชน 2) เพื่อศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชน 3) เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ของประชาชน 4) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มย่อย

ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตหมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ติดกับป่าสงวนแห่งชาติ มีประชากรที่อาศัยอยู่ไม่หนาแน่น สภาพความเป็นอยู่อาศัยระบบการพึ่งพากันในระบบเครือญาติ ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันมีประชาชนจากแหล่งอื่น ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันมีประชาชนจากแหล่งอื่นย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนต่างจังหวัดและกลุ่มชนเผ่าต่างๆ และชาวต่างชาติ จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่างๆ และวิถีชีวิต

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผลของการย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนเกษตรใหม่ ก่อให้เกิดการมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น วัฒนธรรมเผ่าลีซอ วัฒนธรรมไทยใหญ่ วัฒนธรรมภาคเหนือ วัฒนธรรมภาคอีสาน วัฒนธรรมภาคกลาง วัฒนธรรมภาคใต้ และวัฒนธรรมต่างชาติ ทางปฏิสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันของประชากรที่หลากหลาย วัฒนธรรมจึงมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีทั้งในเชิงสร้างสรรค์และเชิงการก่อให้เกิดปัญหา

แนวทางการบริหารจัดการหมู่บ้านแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม พบว่า มีการจัดระเบียบและกฎของหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนมีความประพฤติปฏิบัติอยู่บนพื้นฐานของกฎระเบียบ มีการบริหารจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ในรูปแบบของการปรึกษาหารือ และมีการปลูกจิตสำนึกประชาชน ในฐานะเจ้าของหมู่บ้าน ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และมีการบริหารจัดการตนเอง รวมถึงการส่งเสริมการร่วมกลุ่ม การสร้างกองทุน การสร้างกิจกรรมโครงการ เพื่อให้ประชาชนอยู่ร่วมกัน รวมถึงการจัดตั้งอนุกรรมการหมู่บ้าน โดยกำหนดเรียนรู้ ลงนามเพื่อร่วมบริหารจัดการและพัฒนาหมู่บ้าน ตลอดจนการจัดให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านในรูปแบบของการบูรณาการ

Title	Managerial Administration for Living Together of People From Diverse Cultures : A Case Study of Kaset Mai Village, Nongharn Sub-district, Sansai Districe, Chiang Mai Province
Author	Mr. Charoen Kumpinjai
Degree of	Master of Public Administration in Public and Private Organization Administration
Advisory Committee Chairperson	Dr. Thammaporn Tantar

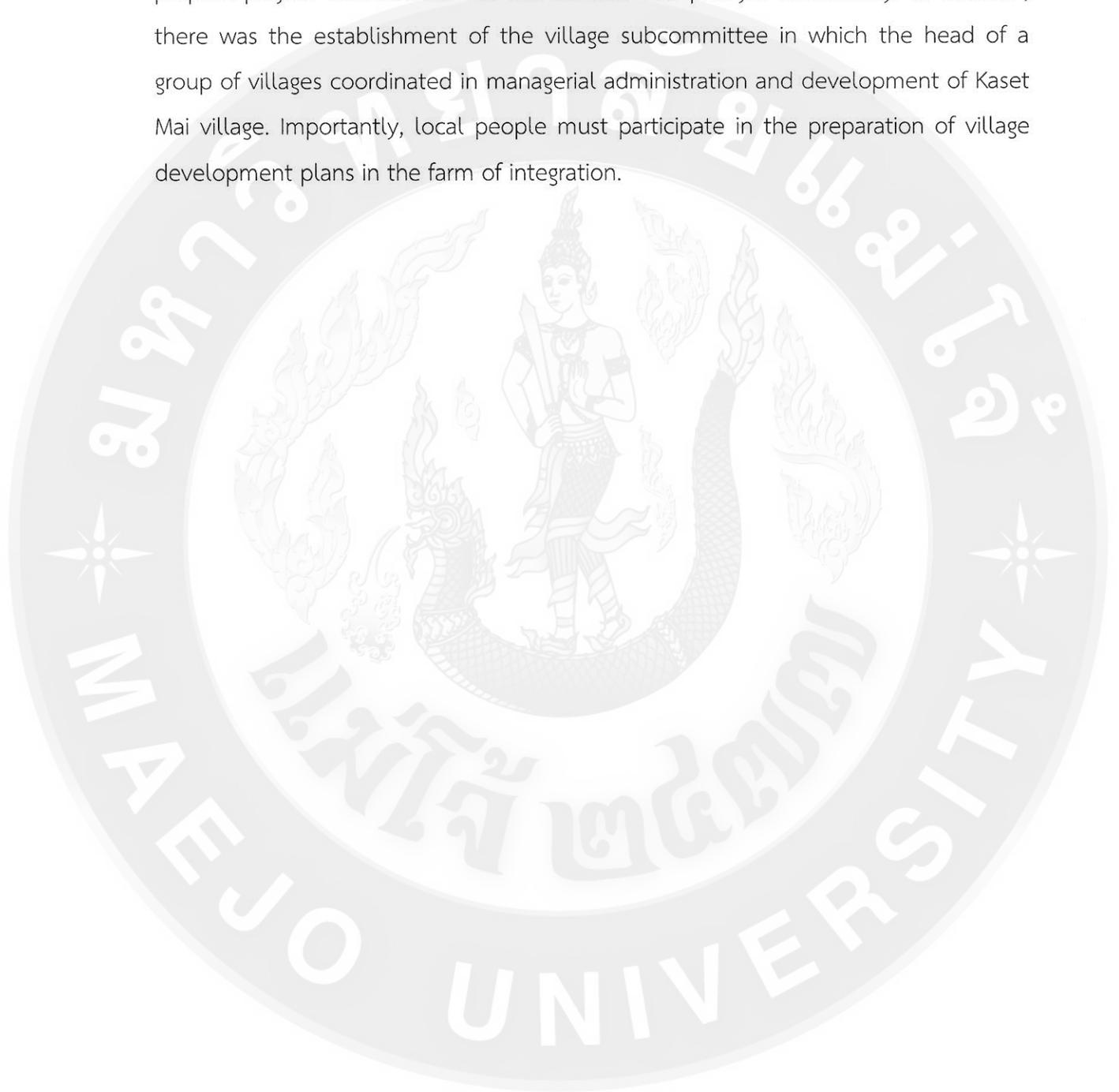
ABSTRACT

The objectives of this qualitative study were to investigate: 1) historical background and context of kaset Mai Village; 2) diverse cultures of the people in Kaset Mai village ; 3) people interaction in Kaset village; and 4) a guideline for the community management to make people there live together harmoniously. Structured interview schedule and focus group discussion were used for data collection.

Results of the study revealed that Kaset Mai was a village close to the national forest reserve. There was no people density there and they depended on one another like a relative system. Most of the people in Kaset Mai village were engaged in agriculture. There were a lot of people from other process evacuated to Kaset Mai village i.e ethnic groups foreigners and people from other provinces. This resulted in social, economic, political , natural resource, and lifestyle changes. The evacuation to Kaset Mai village caused the occurener of diverse cultured there this included Lisu culture, Tai culture, Northern culture, Central culture, Southern culture and foreign culture culture. Therefore, there was an interaction among these, noth creative and problematic.

Regarding a guideline for the participatory management of Kaset Mai village, there was village rules and regulations which people there must respect Also, there was conflict management in the farm of counseling and instilling of conscious mind

of local people. Local people there were encouraged to learn and manage themselves. Also, they were encouraged to form a group, establish a fund, and prepare project activities for the harmonious and peaceful community. In addition, there was the establishment of the village subcommittee in which the head of a group of villages coordinated in managerial administration and development of Kaset Mai village. Importantly, local people must participate in the preparation of village development plans in the form of integration.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาจาก อาจารย์ ดร.ธรรมพร ต้นตรา อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ ดร.สถาพร แสงสุโพธิ์ และอาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ กรรมการที่ปรึกษาร่วมที่ให้คำปรึกษาแนะนำ และทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจและเสียสละเวลา ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะในด้านต่างๆ ตลอดจนให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการและการปฏิบัติให้ผู้ศึกษา ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดวิทยาการตลอดระยะเวลาที่ศึกษา

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณคณะผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ชาวบ้าน และกลุ่มพี่น้องชนเผ่าที่กรุณา เสียสละเวลาอันมีค่าในการตอบแบบสัมภาษณ์แก่ผู้ศึกษา ซึ่งเป็นผลให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์และจัดทำรายงานศึกษาระดับสัมบูรณ์สำเร็จได้ จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ทุกท่านที่อนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ และขอขอบพระคุณเพื่อนๆ พี่ๆ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารองค์การภาครัฐและเอกชนทุกท่าน รวมถึงญาติพี่น้อง เพื่อน ที่ให้ความช่วยเหลือ ห่วงใย และให้กำลังใจที่ดีเสมอมา เป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จในการศึกษาและการศึกษาครั้งนี้ มีผลทำให้ผู้ศึกษาสามารถสำเร็จการศึกษาได้ด้วยดี

ท้ายที่สุดนี้ ผู้ศึกษาขอน้อมระลึกถึงพระคุณบิดา - มารดา ผู้เป็นที่สุดแห่งความรัก ความห่วงใย เป็นทั้งกำลังใจ และกำลังทรัพย์ พร้อมทั้งคุณปราณี คำปินใจ ภรรยาอันเป็นที่รักยิ่ง มีส่วนผลักดันในด้านการการศึกษา รวมถึงบุตร - ธิดา นายจักรกฤษณ์ คำปินใจ นายปริญญา คำปินใจ เด็กหญิงปานิสรา คำปินใจ ที่คอยให้กำลังใจในการทำงาน ได้สำเร็จตามความมุ่งหมาย

เจริญ คำปินใจ

พฤษภาคม 2559

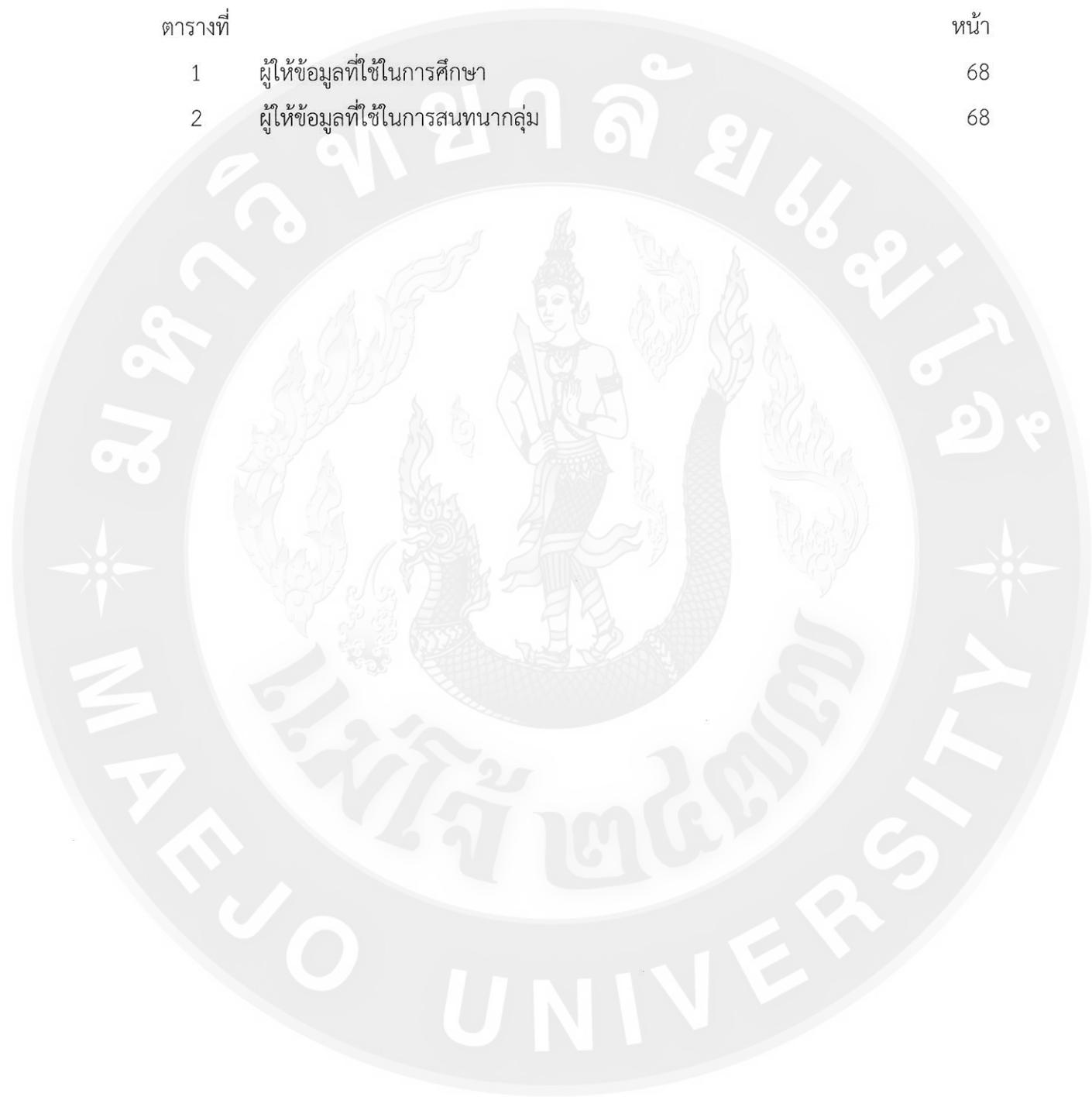
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
สารบัญภาพผนวก	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	5
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนาชุมชน	10
แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน	23
แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและการรวมกลุ่ม	27
แนวคิดการมีส่วนร่วมและบูรณาการ	34
แนวคิดการปรับตัวและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	40
แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการวางแผนและยุทธศาสตร์	44
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชาติพันธุ์	51
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	58
ข้อสรุปเชิงทฤษฎี	61
กรอบแนวคิดในการวิจัย	65
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	66
รูปแบบการวิจัย	66

	หน้า
พื้นที่ดำเนินการวิจัย	67
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	67
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	69
การสร้างเครื่องมือในการวิจัย	69
การเก็บรวบรวมข้อมูล	70
การวิเคราะห์ข้อมูลและการประมวลผลข้อมูล	70
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	71
ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาและบริบทของหมู่บ้านเกษตรใหม่	71
ตอนที่ 2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่	79
ตอนที่ 3 ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่	95
ตอนที่ 4 แนวทางการบริหารจัดการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความ หลากหลายทางวัฒนธรรม	99
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ	106
สรุปผลการศึกษาวิจัย	106
อภิปรายผลการศึกษา	114
ข้อเสนอแนะ	118
บรรณานุกรม	120
ภาคผนวก	126
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	127
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	132
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมการวิจัย	134
ภาคผนวก ง ประวัติผู้วิจัย	137

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา	68
2	ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม	68

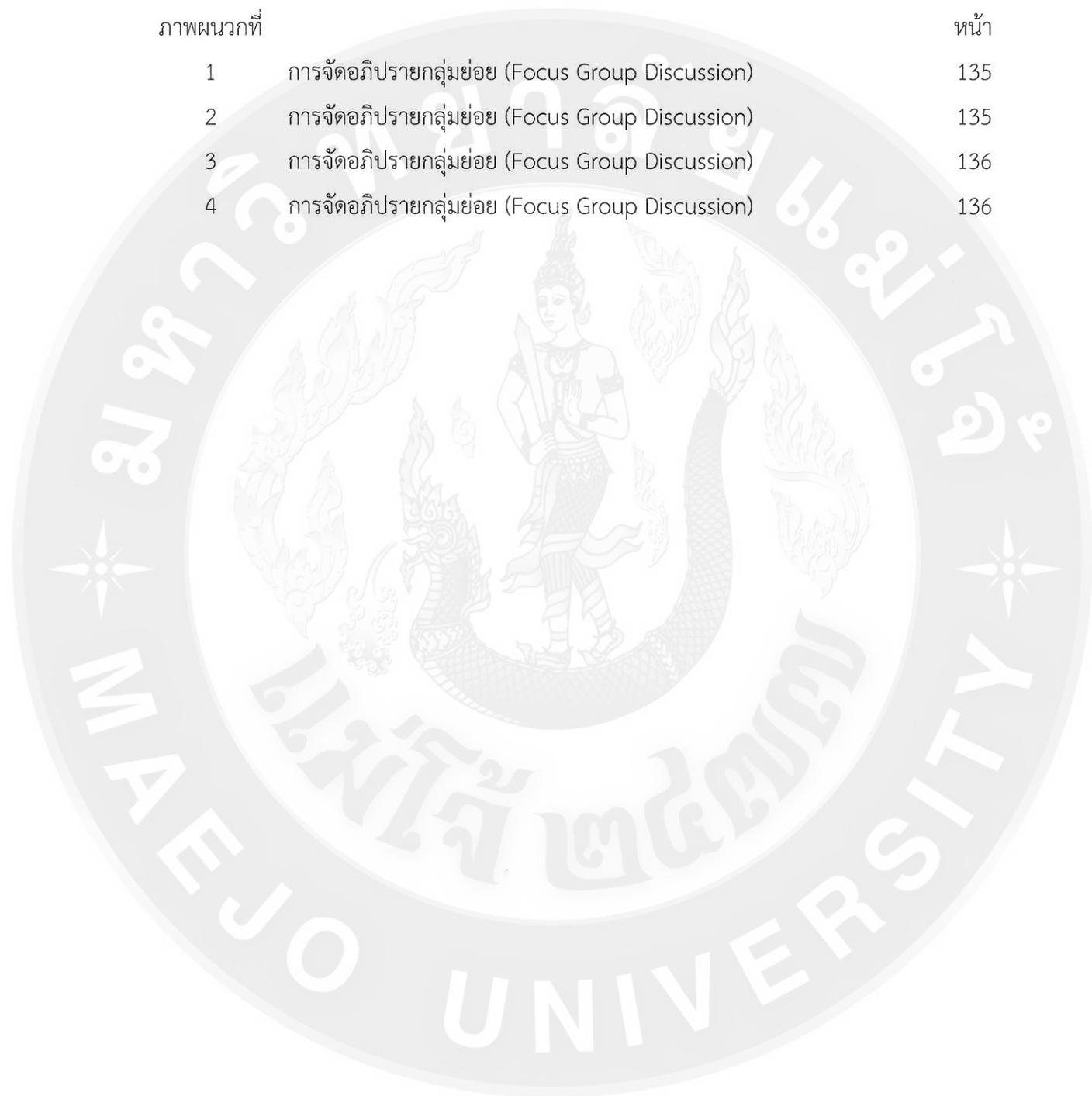

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงปัจจัยหรือสาเหตุที่ต้องมีการวางแผน	46
2	กรอบแนวคิดในการวิจัย	65
3	แผนที่แสดงทางภูมิศาสตร์และอาณาเขตหมู่บ้านเกษตรใหม่	72
4	การแต่งกายของชาติพันธุ์ลีซอ	83
5	การแต่งกายและการละเล่นของชาติพันธุ์ลีซอ	83
6	ชุมชนไทยใหญ่ รวมประเพณีรดน้ำดำหัว กำนันเจริญ คำปิ่นใจ เทศกาล สงกรานต์	85
7	การละเล่นของชาติพันธุ์ไทยใหญ่	86
8	พิธีทำบุญสืบชะตา	88
9	พิธีทำบุญสืบชะตา	89
10	ชาวต่างชาติ ติดต่อบุคคลนำชุมชน แลกเปลี่ยนทักษะคติ	91
11	ผู้สูงอายุในชุมชนหลากหลายวัฒนธรรม ให้ลูกหลานได้รดน้ำดำหัวขอพร	92
12	กำนันเจริญ คำปิ่นใจ รดน้ำดำหัว ผู้สูงอายุในชุมชน	93

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวกที่		หน้า
1	การจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)	135
2	การจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)	135
3	การจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)	136
4	การจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)	136

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาถูกกำหนดด้วยกรอบของการพัฒนาตามแนวทางกระแสหลัก หรือแนวทางความทันสมัยที่มุ่งเน้น ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมที่วัดคุณค่า ความเจริญเติบโตที่เป็นตัวเลข ภายใต้ระบบทุนนิยมที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าของเงินเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เชื่อมโยงตลาดพัตกระหน้าเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสู่ประเทศอย่างล้นเหลือ ผสมผสานกลมกลืนกับแนวคิดเกี่ยวกับวัตถุนิยม บริโภคนิยม จนส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมต่างๆ ของไทยอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ สังคมไทยคนไทยจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกระแสบริโภคนิยม(Consumerism) และวัตถุนิยม(Capitalism) (จรัญ จันทลักขณา, 2549: 19)

ผลของการพัฒนาประเทศตามแนวคิดกระแสหลัก การพัฒนาประเทศถูกวัดด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ(Gross domestic product) นำมาซึ่งความเสื่อมถอยของคุณภาพของสังคม ศาสนาวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ความบริสุทธิ์ของอากาศ รวมทั้งพืชพรรณ สัตว์ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ สูญสิ้นลงอย่างรวดเร็ว เพราะมนุษย์เกิดการแก่งแย่ง ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินทอง หรือGDP นั้นเอง บริบทการพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก ทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเวลาเดียวกันหลายด้าน เช่น การเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจและการเงินโลก จนนำมาสู่การเชื่อมโยงของเศรษฐกิจไทยกับเศรษฐกิจโลก และภูมิภาค การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด โดยมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสู่เศรษฐกิจยุคใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงตามการเพิ่มขึ้นของประชากรโลก จนส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทยต้องเผชิญการประเมินผลการพัฒนาที่ผ่านมาและการทบทวนสถานะของประเทศไทยในประชาคมโลก ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการบริหารการปกครองมีศักยภาพในการปรับตัว และได้รับประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ ทุนนิยม ทั้งทางด้านบวกและด้านลบ แต่มีประเด็นที่น่าเป็นห่วงคือประเด็นทางด้านโครงสร้างหลายประการที่ต้องการพัฒนาเพื่อให้คนไทยอยู่ได้อย่างมีความสุขในสังคมภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลง(ธีรพงษ์ มหาวีโร, 2550: 64-72)

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ ในปัจจุบันไปจนถึงอนาคตสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการประเทศที่ไม่สมดุล ไม่ยั่งยืน และเปราะบางต่อผลกระทบจากความผันผวนของ ปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับตัว หันมาทบทวนกระบวนการพัฒนาให้เป็นที่มาตามทางสายกลาง และพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็น ศูนย์กลาง เพื่อให้ประเทศไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล ความจริง อีกประการหนึ่งคือ สังคมได้มีการปรับตัวเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมืองอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การพัฒนาชนบทกับเมืองมีลักษณะแยกส่วน ส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลของการ พัฒนา จะเห็นได้ว่าในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมาชุมชน เมืองขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผล กระทบต่อการเสถียรของชุมชน โดยสัดส่วนประชากรเมืองต่อประชากรทั้งประเทศเพิ่มขึ้นจากร้อย ละ 25.5 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 31.2 ในปี 2545 ส่วนชุมชนชนบทมีสัดส่วนประชากรลดลงอย่าง ต่อเนื่อง จากร้อยละ 70.6 เหลือร้อยละ 28.8 ในช่วงเวลาเดียวกัน ในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจ และ สังคมที่ผ่านมา ได้มีส่วนสนับสนุนการเจริญเติบโตของฐานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและบริการของเมือง มากกว่าการพัฒนาภาคการเกษตรและชนบท ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำของฐานเศรษฐกิจและ สังคม ระหว่างเมืองกับชนบทเพิ่ม ผลของการบริหารจัดการและการพัฒนาประเทศภายใต้านิยามของ ความเจริญเติบโตที่ผ่านมา ผ่านกระจกของตัวเลขGDP ภายใต้ระบบโลกาภิวัตน์และทุนนิยม สามารถที่รับแรงพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานโดยผ่านมายังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงาน ของรัฐบาล ธุรกิจเอกชน สถาบันการศึกษา ประกอบกับจำนวนประชากรของประเทศที่เพิ่มขึ้นอย่าง ต่อเนื่อง แต่จำนวนที่ดินใช้เป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพต่างๆ มีจำนวนเท่าเดิม ส่งผลต่อความ ต้องการให้ประชาชนมีความต้องการหาที่ดินในจังหวัดต่างๆ ที่จากเดิมเป็นชนบททั้งในส่วนของการ แสวงหาเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และประกอบอาชีพ รวมถึงการแสวงหาเพื่อขายเก็งกำไร ส่งผลให้ที่ดินใน ทุกจังหวัด ในเขตภาคเหนือมีราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต่อมาเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดปัญหาในหลายๆ ด้านตามมา เป็นปัญหาการบุกรุกที่ดิน มีปัญหาที่เกิดจากการตั้งชุมชนใหม่ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความมั่นคง สาธารณสุข ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่มีมูลเหตุจากการเกิด ชุมชนใหม่ที่ความแตกต่างหลากหลายทางฐานะความเป็นอยู่ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิต การดำรงอยู่

จังหวัดเชียงใหม่มีเนื้อที่ประมาณ 20,107 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,566,911 ไร่ มีพื้นที่กว้างใหญ่เป็นอันดับหนึ่งของภาคเหนือและเป็นอันดับ 2 ของประเทศรองจากนครราชสีมา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบเชิงเขา ซึ่งเป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้แสวงหาที่ดินกับทั้งเก็งกำไร ทำธุรกิจ และเป็นที่อยู่อาศัยในจังหวัดเชียงใหม่ มี 25 อำเภอ 204 ตำบล 2,024 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรประมาณ 1,640,479 ล้านคน ซึ่งข้อมูลในปี พ.ศ.2553 อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลราว 6 แสนคน อีก 1 ล้านคนอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพื้นราบที่เรียกตนเองว่าคนเมือง และชาวไทยภูเขา อาศัยกระจายอยู่ในทุกอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเชียงใหม่ มีจุดเด่นที่มีแหล่งน้ำลำธารหลายสาย เช่น แม่น้ำปิง น้ำแจ่ม น้ำแม่แตง แม่น้ำฝาง น้ำแม่กลาง น้ำแม่จัด และแม่น้ำขาน เศรษฐกิจของชาวเชียงใหม่ครอบคลุมหลายสาขา เช่น สาขาการบริการด้านการบริการด้านอสังหาริมทรัพย์ มีมูลค่า 20,603 ล้านบาท สาขาการศึกษา มีมูลค่า 15,916 ล้านบาท เกษตรกรรมมูลค่า 15,638 ล้านบาท สาขาการขนส่งและค้าปลีก 15,300 ล้านบาท สาขาตัวกลางทางการเงินมูลค่า 12,925 ล้านบาท และสาขาการบริการราชการมูลค่า 10,087 ล้านบาท ความก้าวหน้าด้านคมนาคมและการสื่อสารของชาวเชียงใหม่อยู่ในระดับที่ 3 เมื่อเทียบกับจังหวัดต่างๆในประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่เข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตได้ดีเป็นอันดับ 1 ของภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอยู่ในลำดับที่ 44 เมื่อเทียบกับภาพรวมของทั้งประเทศและจุดแข็งอีกประการหนึ่ง คือ การท่องเที่ยว ในปี 2556 มีนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศมาเยือนจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 5 ล้านคน สร้างรายได้รวมเป็นเงิน 39,507.03 ล้านบาท จังหวัดเชียงใหม่มีวิสัยทัศน์ คือ การมาสร้างให้เป็นนครแห่งชีวิตและความมั่นคง โดยมีเป้าประสงค์ให้ชุมชนเข้มแข็ง สังคมน่าอยู่ เศรษฐกิจยั่งยืน(นาริน โสภากูมิ, 2556: 3-12)

จากปรากฏการณ์ที่เป็นผลของการบริหารจัดการและพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ต่อเนื่องสืบต่อกันมาโดยยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมไทยให้ความสำคัญต่อการกระจากความสำเร็จสู่ชนบทของรัฐบาลและมุ่งสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยการกระจายรายได้กระจายเงิน กระจายคน และกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ความสอดคล้องระหว่างการพัฒนาระหว่างความสำเร็จทางด้านต่างๆ กับการที่ประเทศไทยมีจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอัตราการเสียชีวิตลดลง บริบทสังคมแบบชนบทแปลเปลี่ยนเป็นบริบทแบบสังคมเมืองเพิ่มขึ้น การบริหารจัดการและการพัฒนาประเทศมีความซับซ้อนขึ้น เป็นปัจจัยผลักดันให้คนไทย ได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบมากมาย ซึ่งนับว่าเป็นความท้าทายเป็นอย่างมากต่อผู้บริหารประเทศและคนไทยทุกคนที่จะแนวทางการสร้างสมดุลในการดำรงชีวิตให้เกิดขึ้นได้ในสังคมไทย ในสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต จังหวัดเชียงใหม่เป็นอีกหนึ่งจังหวัดของประเทศไทยที่ผู้คนมีความประสงค์และต้องการเป็นเจ้าของและครอบครองที่ดินทั้งเก็งกำไร ทำธุรกิจ เป็นที่พักอาศัย หรือสถานที่พักผ่อน และท่องเที่ยว โดยมีอิทธิพลแรงดึงดูดทางด้านลักษณะภูมิประเทศ ที่เหมาะสม มีทรัพยากรและ

สิ่งแวดล้อมต่างๆ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความสงบเรียบร้อย อากาศ
บรรยากาศ อธิปไตยและจิตใจของคนเชียงใหม่ ล้วนเป็นปัจจัยดึงดูดความต้องการของคนไทยและคน
ต่างชาติที่จะเข้ามาครอบครองเป็นเจ้าของที่ดินอย่างมากมาย

หมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 อยู่ในตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เดิมเป็น
เป็นหมู่บ้านห้วยเกียง ตั้งเดิมเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่า บางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติสันทราย
ต่อมาด้วยความเจริญเติบโตของประเทศส่งผลถึงจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอำเภอสันทราย ซึ่งเป็น
พื้นที่ที่ได้ชื่อว่าดินน้ำชุ่ม มีส่วนราชการต่างๆ มาตั้งสำนักงานมากมาย โดยเฉพาะเป็นที่ตั้งของ
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต่อมาปรากฏว่ามีราษฎรจากหลายพื้นที่เข้าไปบุกกรุกจับจองเป็นพื้นที่ทำกินและ
ต่อมาก็นำมาสู่การขายเปลี่ยนผู้ครอบครองกันเป็นทอดๆ จนถูกทางการบุกเข้าจับกุมหลายราย ใน
ระยะเวลาต่อมารัฐบาล โดยกรมป่าไม้จึงมีการจัดระเบียบการครอบครองที่ดินในพื้นที่ดังกล่าว สำหรับ
ราษฎรที่เข้าจับจองพื้นที่นอกเขตป่าสงวน คณะกรรมการจึงได้คัดเลือกราษฎรที่เข้าเกณฑ์ที่ทาง
คณะกรรมการกำหนดได้เป็นเจ้าของที่ดินอย่างถูกต้อง แต่ต่อมาราษฎรที่ได้รับการจัดสรรที่ดิน
ดังกล่าวมีการขายที่ดินให้กับคนและกลุ่มบุคคล หรือนายทุนอย่างกว้างขวาง ทำให้มีประชาชนอยู่กัน
อย่างหนาแน่น ทางอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้เสนอให้แยกหมู่บ้านป่าขามเดิมเป็นหมู่บ้าน
เกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

จากความหลากหลายของประชาชนจากหลายพื้นที่ ซึ่งมีความต่างทั้งทางด้าน เชื้อชาติ
ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงระบบวิถีคิดต่างๆ จึงส่งผลให้
เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น ปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมต่างๆ รวมทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และที่สำคัญคือปัญหาทางด้าน
ความขัดแย้งในความเป็นชุมชนดั้งเดิมและชุมชนใหม่ ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้นำท้องที่ในตำแหน่งกำนัน
ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีบทบาทอำนาจหน้าที่โดยตรงในการบริหาร
จัดการและพัฒนาพื้นที่ให้ประชากรที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุขทั้ง
กายใจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกัน
ของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดในหมู่บ้าน ตำบล
ทั้งในส่วนของประชาชน กลุ่มองค์กร หน่วยงานราชการ และเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด
แนวทางการบริหารจัดการและการพัฒนาในทุกๆด้าน ของหมู่บ้านร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การได้มาซึ่ง
แนวทางในการบริหารจัดการและพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดความเข้มแข็งอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

คำถามการวิจัย

เพื่อให้การศึกษามีความชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของงานวิจัยผู้วิจัยได้ตั้งโจทย์หรือคำถามการวิจัยครั้งนี้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาและบริบทของหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีความเป็นมาอย่างไร
2. ชุมชนเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างไร
3. ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างไร
4. แนวทางการบริหารการจัดการ ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อให้การศึกษามีกรอบของการศึกษาเพื่อนำไปสู่ผลของการศึกษาที่จะได้รับอย่างตรงเป้าหมาย ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับคำถามการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทของชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารการจัดการ ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงได้กำหนดประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับไว้ดังนี้

1. ได้งานวิจัยที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและบริบทของชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่ ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่ ตลอดจนแนวทางทางการบริหารจัดการ ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. ผลการศึกษาวิจัยเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้าน ชุมชนอื่นๆ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐเอกชนที่เกี่ยวข้อง และสถาบันทางการศึกษา สามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในทางการบริหารจัดการ ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตามบริบทของแต่ละองค์กร
3. ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัย นิสิตนักศึกษา สถาบันทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สามารถนำไปต่อยอดในเชิงวิชาการ ในการศึกษาและทำการวิจัยในประเด็นที่สอดคล้องและแตกต่าง เพื่อให้ได้ข้อค้นพบใหม่ที่ครอบคลุมในมิติอื่นๆ ที่กว้างขวางในเชิงวิชาการมากขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตของการศึกษาที่ชัดเจนเพื่อนำไปสู่ข้อค้นพบที่ครอบคลุมสมบูรณ์มากที่สุด ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ในการดำเนินการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการในการบริหารจัดการดำเนินการต่างๆ ในฐานะผู้นำท้องที่ในระดับตำบล ตำแหน่งกำนันที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหารเทศบาลหนองหาร ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี 1 คน ประธานสภา 1 คน สมาชิกสภาเทศบาล 2 คน ปลัดเทศบาล 1 คน รวมเป็นจำนวน 5 คน ผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดเกษตรใหม่ 1 รูป ประธานผู้สูงอายุ 1 คน ประธาน อสม.1 คน อปพร. 1 คน ประธานแม่บ้าน 1 คน สารวัตรกำนัน 1 คน รวมจำนวน 6 คน คณะกรรมการหมู่บ้าน 4 คน ตัวแทนชนเผ่าและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง จำนวน 15 คน และตัวแทนจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่ จำนวน 10 คน รวมจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 40 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทของชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่ ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่ ตลอดจนการหาแนวทางทางการบริหารการจัดการ ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและการรวมกลุ่ม แนวคิดการปรับตัว แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการวางแผน แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการ (Integrative) มาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย

ข้อจำกัดของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในการศึกษาวิจัย 3 ประการ คือ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ที่ศึกษา เฉพาะเขตพื้นที่เขตพื้นที่หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ประการที่สอง คือ ข้อจำกัดทางด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก เพราะการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เฉพาะที่อยู่ในเขตพื้นที่หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และ ประการที่สาม คือ ข้อจำกัดด้านตัวแปร ที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทของชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่ ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่ ตลอดจนการหาแนวทางทางการบริหารการจัดการ ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจส่งผลต่อการได้มาซึ่งข้อค้นพบจากการวิจัยที่อาจไม่ครบถ้วนสมบูรณ์เท่าที่ควร และอาจส่งผลต่อการนำไปประยุกต์ใช้ที่ไม่ครอบคลุมกว้างขวางเท่าที่ควร

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์บางคำที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการให้นิยามความหมายของศัพท์บางคำ ดังนี้

การบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ แบบมีส่วนร่วมบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่ครอบคลุมเกี่ยวกับกฎระเบียบทางกฎหมายและกฎของหมู่บ้าน การประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่บ้าน การจัดการความขัดแย้ง ประชาชนมีความสำนึกในความเป็นเจ้าของหมู่บ้าน มีการเรียนรู้ และสามารถจัดการและพึ่งพาตนเอง

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนที่อาศัยเผ่าลื้อ ไทยใหญ่ เหนือ อีสาน กลาง ไต้ ชาวต่างชาติ ที่มาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีการผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งนำมาสู่การอยู่ร่วมเชิงสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดปัญหา

บริบท หมายถึง สภาพการณ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ของประชาชนกลุ่มองค์กรที่อยู่ในชุมชนบ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีทั้งด้านดี และด้านที่เป็นปัญหา

ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วย เผ่าลื้อ ไทยใหญ่ เหนือ อีสาน กลาง ไต้ ชาวต่างชาติ

แบบแผน หมายถึง แบบแผนการเปลี่ยนแปลง เกี่ยวกับการดำรงวิถีชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง การบริหารจัดการและการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ความเข้มแข็ง หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการจัดระเบียบ กฎของหมู่บ้าน ประชาชนเคารพปฏิบัติตามระเบียบหมู่บ้าน ความขัดแย้งในชุมชนลดลง ประชาชนสำนึกในการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของหมู่บ้าน ประชาชนเกิดการเรียนรู้ และสามารถจัดการและพึ่งพาตนเอง

แนวทางการบริหารจัดการ หมายถึง แนวทางการบริหารจัดการชุมชนบ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ให้เกิดการพัฒนาด้านด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง การปกครอง ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ

ก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านการจัดระเบียบ กฎของหมู่บ้าน ประชาชนเคารพปฏิบัติตามระเบียบหมู่บ้าน ความขัดแย้งในชุมชนลดลง ประชาชนสำนึกในการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของหมู่บ้าน ประชาชนเกิดการเรียนรู้ สามารถจัดการตนเอง จนนำมาสู่การเป็นชุมชนในระดับหมู่บ้านที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

การจัดระเบียบหมู่บ้าน หมายถึง การตั้งกฎกติกาเพื่อจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันของประชาชน กลุ่มองค์กรในชุมชนบ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการจัดระเบียบหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันโดยมาจากระเบียบของการปกครองท้องถิ่น และระเบียบที่เกิดจากประชาชนในหมู่บ้านร่วมกันตั้งกฎกติการ่วมกัน

สำนึกการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีจิตสำนึกของประชาชนบ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ต่อหมู่บ้าน ชุมชน ต่อสาธารณะประโยชน์ส่วนรวมที่มีต่อชุมชนหมู่บ้าน ในฐานะเจ้าหน้าที่แท้จริง มีความซื่อสัตย์ต่อความสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน ให้มีความเข้มแข็งในด้านต่างๆ และมีความเข้าใจต่อการเข้ามาร่วมบริหารจัดการ ดำเนินกิจกรรมโครงการ และการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านในฐานะผู้มีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชน บนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทัศนศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมา เป็นพื้นฐานและแนวทางของการศึกษาโดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนาชุมชน
2. แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและการรวมกลุ่ม
4. แนวคิดการมีส่วนร่วมและบูรณาการ
5. แนวคิดการปรับตัวและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง
6. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการวางแผนและยุทธศาสตร์
7. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชาติพันธุ์
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี
10. กรอบแนวคิดในการวิจัย

โดยรายละเอียดของแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่นำมาเป็นพื้นฐานและแนวทางของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาประเทศต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาชุมชนขึ้นมาก่อน เพราะบุคคล คือ ศูนย์รวมของทรัพยากรด้านต่างๆ ของการพัฒนา โดยเฉพาะทรัพยากรด้านบุคคล ที่มีอยู่ในชุมชนและการพัฒนาชุมชน ต้องเริ่มที่ประชาชนทุกกลุ่มที่เป็นองค์ประกอบของในชุมชนนั้น การพัฒนาคน กลุ่มคนในชุมชนต้องเริ่มจากการให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนมีนักวิชาการไทยและต่างประเทศได้ทำการศึกษาค้นคว้าไว้อย่างกว้าง และต่างก็ได้เสนอแนวคิดมุมมอง ทักษะความหมายไว้มากมาย ดังต่อไปนี้

ความหมายของชุมชน

ชุมชนมีนัยและความหมายที่เป็นไปตามพลวัตหรือกระแสของสังคม แต่ถ้าพิจารณาโดยละเอียด จะพบว่า นักวิชาการ นักพัฒนา หรือผู้คนที่ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ล้วนต่างให้ความหมายที่สอดคล้องกับความรู้ ทักษะคติ หรือโดยมีจุดมุ่งหมายที่หวังช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายของตนเพื่อผลประโยชน์ประการใดประการหนึ่ง ความเป็นชุมชนหรือความเป็นหมู่คณะมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา การจำกัดคำนิยามของคำว่า “ชุมชน” ไว้ในแนวใดแนวหนึ่งย่อมจะขาดความหลากหลายหรือความไม่เข้าใจในความเป็นชุมชนและถ้าพิจารณาโดยรวมก็ จะเห็นว่า ความเป็นชุมชนนั้น เน้นเรื่องของความสัมพันธ์และการเกาะเกี่ยวกันของเพื่อนมนุษย์ในระดับต่าง ๆ อย่างไรก็ดีตาม การพยายามทำความเข้าใจแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ศึกษาในการที่จะเลือกความเหมาะสมและสอดคล้องกับฐานปฏิบัติการ (Practical Base) ของตน โดยแนวคิดแล้ว “ชุมชน” มีความหมายที่หลากหลายและสามารถจะจัดกลุ่มตามนัยหรือความหมายที่ใกล้เคียงได้ดังนี้

คำว่า “ชุมชน” ที่คนไทยพูดกันนั้น เป็นคำ ที่มาจากภาษาอังกฤษว่า “Community” ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ (สนธยา พลศรี, 2545: 22-24) 1. เป็นการรวมกันของกลุ่มคน (group of people) ในรูปของกลุ่มสังคม (social group) กล่าวคือ สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันทางสังคม หรือมีปฏิริยาโต้ตอบต่อกันทางสังคม (social interaction) เอื้ออาทรต่อกันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน 2. สมาชิกของชุมชนมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น โครงสร้างของประชากร ประกอบด้วย เพศ อายุ อัตราการเกิด อัตราการตาย การอพยพ โยกย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น 3. มีอาณาบริเวณ (area) สำหรับเป็นที่อยู่ อาศัย หรือเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกและกลุ่มสังคม ส่วนขนาดของชุมชนอาจมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ โดยขึ้นอยู่กับจำนวน ของสมาชิกในกลุ่มสังคมและขนาดของอาณา บริเวณเป็นสำคัญ เช่น เผ่าชน ครอบครัวยุค ละแวก บ้าน (neighborhood) หมู่บ้าน ตำบล ไปจนถึง ประเทศ และโลก 4. มีลักษณะเป็นการจัดระเบียบทางสังคม (social organization) เพื่อควบคุมความสัมพันธ์ ของสมาชิกในชุมชน เช่น บรรทัดฐานทางสังคม (social norms) สถาบันทางสังคม (social institution) และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน 5. สมาชิกมีความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationship) คือ มีการติดต่อสัมพันธ์กัน มีความ สนใจทางสังคมหรือผลประโยชน์ร่วมกัน (common interest) 6. สมาชิกมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการ ดำเนินชีวิตร่วมกัน 7. สมาชิกได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมกัน 8. สมาชิกมีระบบการติดต่อสื่อสารและการ เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อทำให้มีความรู้ความเข้าใจใน สิ่งต่างๆ ร่วมกัน และทำให้ลักษณะในข้อ 1-7 ดำรงอยู่ร่วมกันได้ จากลักษณะของชุมชนดังกล่าวข้างต้นนี้ สามารถสรุปความหมายของคำว่า “ชุมชน” ได้ว่า ชุมชนเป็นกลุ่มคนซึ่งอาจมีขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ได้ โดยอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่หนึ่ง ซึ่งสมาชิกของกลุ่ม ต่างมีความสัมพันธ์กัน มีการเรียนรู้ และการติดต่อ สื่อสารระหว่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย

ร่วมกันในการดำเนินชีวิต ภายใต้ระเบียบทางสังคม ที่คอยควบคุมพฤติกรรมหรือความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใน ชุมชนอาจเป็นมิติของการแบ่งปัน ร่วมมือ ร่วมใจกัน หรืออาจเป็นมิติของความขัดแย้งและไม่เท่าเทียมกัน ก็ได้ขึ้นอยู่กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีสิทธิในการ กำหนดโครงสร้าง ระเบียบ กติกา และควบคุม ทรัพยากรของตนเอง ดังที่ ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543: 10-11) กล่าวไว้ว่า ความเป็นชุมชนนั้น เป็นเรื่องของความสัมพันธ์และความเกาะเกี่ยวกันของ กลุ่มคนในระดับต่างๆ ในมิติทางวัฒนธรรม อำนาจ และผลประโยชน์ตั้งนั้น ความเป็นชุมชนอาจแทรก อยู่กับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเกิดขึ้นได้ ตั้งแต่ชุมชนขนาดเล็กที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ทาง สังคมแบบส่วนตัว รู้จักกัน ช่วยเหลือกัน ในอาคาร ชุด ในโรงงานอุตสาหกรรม ไปจนถึงความสัมพันธ์ แบบ “เครือข่าย” ประเภทต่างๆ ตลอดจนในข่าย เทคโนโลยีการสื่อสารที่เชื่อมโยงให้มนุษย์สามารถ ติดต่อกันได้ทั่วโลก แต่ความเป็นชุมชนมิได้หมายถึง ความสัมพันธ์ซึ่งกันอันหนึ่งอันเดียวกันที่มีแต่ มิตรภาพและความเอื้ออาทรเท่านั้น แต่อาจมีความ ขัดแย้งและไม่เท่าเทียมกันอยู่ในชุมชนนั้นด้วยก็ได้

แนวคิดโครงสร้างทางสังคมของชุมชน

โดยทั่วไปแล้ว มนุษย์ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ ณ ที่ใด สามารถรู้ว่าตนควรมีความสัมพันธ์กับผู้ที่ติดต่อด้วย ในแต่ละวันนั้นอย่างไร ทั้งนี้เพราะสังคมหรือชุมชน มีแบบแผนทางสังคม (social patterns) ที่ได้มีการ ถ่ายทอดให้แก่สมาชิกจนเกิดความคุ้นเคย และ ทำให้รู้ได้ว่าตนจะมีพฤติกรรมเช่นไร ซึ่งในทางสังคม วิทยาเรียกแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม (social relations) นี้ว่า “โครงสร้างทางสังคม” (social structures) Kammeyer (1997: 88-90) ได้กล่าวถึง โครงสร้างทางสังคมว่าเป็นแบบแผนทั่วไปของการ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ มีมายาวนาน โดยเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ได้มีการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งอาจเริ่มจากคน 2 คน โดยผ่านกลุ่มและองค์กรต่างๆ ไปจนถึงระดับสังคม จึงทำให้สามารถสังเกตแบบแผนของการปฏิสัมพันธ์ ดังกล่าว แล้วบอกถึงโครงสร้างทางสังคมได้ ตัวอย่างเช่น ในชุมชนรักสามัคคีสมาชิกในชุมชนมี ความสนใจที่จะจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้น ทำให้สมาชิกแต่ละคนซึ่งอาจจะไม่เคยมีความสัมพันธ์หรือ ปฏิสัมพันธ์กันมาก่อน ได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มสัจจะ ออมทรัพย์ขึ้น และนำไปสู่การผูกมิตรเข้าไปอยู่ใน กลุ่มของการทำกิจกรรมที่ได้ใช้เวลาร่วมกันนี้ โดย ผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งอาจเริ่มจาก สมาชิกเพียงไม่กี่คนที่เป็นกลุ่มขนาดเล็ก จนเป็นกลุ่ม ขนาดใหญ่และก่อเกิดโครงสร้างสังคมของกลุ่มขึ้น นั่นก็คือ แบบแผนโดยทั่วไปของการปฏิสัมพันธ์ทาง สังคม และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ฝังแน่นนั้นได้ เกิดขึ้นใน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของชุมชนนี้เป็นต้น นอกจากนี้ โครงสร้างทางสังคมของชุมชน บางแห่ง อาจมีลักษณะของความไม่เท่าเทียมกัน โดยมีระบบของการจัดลำดับช่วงชั้น (stratification systems) ด้วยการให้ความสำคัญ ให้สิทธิพิเศษ และให้อำนาจแก่บุคคลแตกต่างกัน ซึ่งสามารถ ใช้วิธีการพูดคุย หรือ

สังเกตจากลักษณะของการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ได้ทราบ ถึงโครงสร้างทางสังคมของชุมชนดังกล่าว อย่างไรก็ตาม แม้โครงสร้างทางสังคม จะเป็นแบบแผนของการปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ทาง สังคมที่ฝังแน่น แต่ก็สามารถที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ ไม่ว่าจะอยู่ในระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กร หรือในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้น การศึกษาโครงสร้างชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งที่เป็น ทางการและไม่ใช่ทางการ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ สามารถทราบถึง บทบาท และความสัมพันธ์เชิง อำนาจระหว่างหน่วยต่างๆ ในชุมชน และยังทำให้ สามารถสังเกต บทบาทของสถาบัน องค์กร และบุคคลต่างๆ ซึ่งทำหน้าที่ขับเคลื่อน ผลักดันชุมชนให้ มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีพลวัตยิ่งขึ้น และที่สำคัญก็ คือ เมื่อเราเข้าไปในชุมชนและได้ศึกษาถึงโครงสร้างของชุมชนจะทำให้ได้เรียนรู้วิถีชุมชนที่เกิดขึ้นจริงอันนำไปสู่การเกิดความเข้าใจชุมชน และเห็นภาพของชุมชนได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังช่วยทำให้ สามารถจัดความสัมพันธ์ของตนเองกับชุมชนได้อย่างเหมาะสม และไม่เกิดอุปสรรคต่อการเข้าถึง ชุมชน ดังที่ สนธยา พลศรี (2545: 23-24) ได้กล่าวถึง ชุมชนว่ามีโครงสร้างสังคมที่สำคัญ 2 ส่วน คือ

1. องค์กรทางสังคม (social organization) กระบวนการจัดระเบียบทางสังคมของ สมาชิกในชุมชน ทั้งที่เป็นการสร้างและการสอน ระเบียบของสังคมให้กับสมาชิกในชุมชน โดยการ สร้างความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ บรรทัดฐาน คุณธรรม การกำหนดสถานภาพและ บทบาท ผ่านการขัดเกลาทางสังคม (socialization) หรือการฝึกอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม เพื่อให้ สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบทางสังคม และสถานภาพที่ตนครอบครองอยู่ กลุ่มสมาชิกของชุมชนที่ได้จัดระเบียบ ทางสังคมแล้ว เป็นกลุ่มสมาชิกที่ได้ผ่านกระบวนการ กลุ่มคนเหล่านี้ จะมีหลายขนาดตามจำนวนของสมาชิก มีความซับซ้อนของโครงสร้างแตกต่างกัน แต่มีองค์ประกอบ พื้นฐานร่วมกัน คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationship) แบบแผนทางพฤติกรรม (pattern of behavior) และภาระหน้าที่ (function) เช่น กลุ่ม สังคม ครอบครัว สมาคม ชนชั้น และสังคมมนุษย์

2. สถาบันทางสังคม (social institution) มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ตำแหน่งทางสังคม (social position) ของบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน ภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคลซึ่งเป็นไป ตามสถานภาพและบทบาทที่บุคคลดำรงตำแหน่ง แบบแผนพฤติกรรมหรือกรอบมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติของบุคคล โดยสถาบันทางสังคมใน ชุมชนมีได้หลายสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ เป็นต้น องค์ประกอบทั้งสองส่วนของโครงสร้างทาง สังคมนี้ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมากและ ถือได้ว่าเป็นความสำคัญต่อชุมชน ซึ่งหากจะทำการ ศึกษาโครงสร้างของชุมชน นั่นก็หมายถึง เราต้องทำความเข้าใจกับระบบหรือแบบแผนความสัมพันธ์ ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนการทำความเข้าใจแบบแผนความสัมพันธ์ทาง สังคมของสมาชิกในชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพราะความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นสิ่งที่ ซับซ้อนและมีอยู่หลายมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ซึ่งการเรียนรู้วิถีชุมชนโดย อาศัยแนวคิดเรื่องโครงสร้างทางสังคมนี้จึงต้อง อาศัยทั้งการพูดคุย การสัมภาษณ์ และการสังเกต ประกอบเข้าด้วยกัน

เพื่อสร้างความเข้าใจชุมชนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สำหรับประเด็นที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา แบบแผนความสัมพันธ์ด้านต่างๆ ของชุมชนนั้น โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ (2545: 55- 56) ได้ยกตัวอย่างประเด็นไว้ดังนี้ 1.ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ - ดูการแบ่งหน้าที่ อาชีพในชุมชนมีอะไรบ้าง สัดส่วนอาชีพต่างๆ เป็นอย่างไร - ฐานะทางเศรษฐกิจภายในชุมชนมีความแตกต่างกันมากหรือน้อยอย่างไร เช่น ลักษณะการใช้ชีวิต การหารายได้การแบ่งหน้าที่ ฯลฯ 2.ความสัมพันธ์ทางสังคม - กลุ่มทางสังคมต่างๆ ทั้งที่จัดตั้งโดยรัฐหรือชุมชนเอง กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มอิทธิพล ฯลฯ - ระบบหรือระดับการศึกษาในชุมชน - บทบาทหญิงชายต่อโครงสร้างสังคม การใช้เวลาว่างของสมาชิกในชุมชน ฯลฯ 3. ความสัมพันธ์ทางการเมือง - โครงสร้างการปกครองท้องถิ่น (องค์กรผู้นำ รายชื่อกรรมการ ฯลฯ) - รูปแบบการมีส่วนร่วมในชุมชน การ แสดงความคิดเห็น การตัดสินใจต่างๆ ในชุมชน ฯลฯ หลังจากที่ได้มีการเข้าสู่ชุมชน และได้มีการ ศึกษาข้อมูลแบบแผนความสัมพันธ์ในชุมชนแล้ว ใน บางครั้งเราอาจเกิดข้อสงสัยในแบบแผนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นได้ซึ่งตรงจุดนี้สามารถ ทำความเข้าใจชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการอาศัย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนมาช่วยในการ อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ของชุมชนได้อย่างมี เหตุผล เข้าใจในพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน และยังอาจจะสามารถคาดคะเนเหตุการณ์หรือ ปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงการวิเคราะห์ชุมชนต่อไปได้

ระบบสังคมกับแนวคิดวัฒนธรรม

ระบบสังคม (social system) คือ ระบบที่เกิดขึ้นจากกระบวนการของการปฏิสัมพันธ์ (interaction) ในระดับสังคมวัฒนธรรม (sociocultural level) ระหว่างผู้กระทำ (actors) ตั้งแต่ 2 คน หรือ 2 กลุ่มขึ้นไป ที่มีความเกี่ยวข้องกันในส่วน ของบทบาทใดบทบาทหนึ่ง (role) โดยเฉพาะ (Parsons and Smelser, 1984: 8) หากมองระบบสังคมที่มีอยู่ในชุมชน จะเห็นได้ ว่า เมื่อบุคคลได้มีความสัมพันธ์หรือเข้าไปเป็นสมาชิก อยู่ร่วมกับบุคคลอื่น จะได้รับสถานภาพ และสิ่งที่ ตามมา ก็คือ การมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกันจากความ สัมพันธ์ที่มีต่อกันนั้น โดยความสัมพันธ์ระหว่าง สมาชิกจะถูกเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของชุมชน ที่ เปรียบเหมือนเป็นกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติให้สมาชิก ในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้ ไม่ว่าจะเป็วิถี ประชา จาริต หรือกฎหมาย ที่ทางสังคมวิทยาเรียก ว่า “บรรทัดฐานทางสังคม” (social norm) ซึ่งเป็น แนวทางในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม เป็น กฎ กติกา และมารยาทในการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นมาตรฐานกำหนดว่าการกระทำใดถูก การกระทำ ใดผิด การกระทำใดควรหรือไม่ควร (พวงเพชร สุรัตน์วิกุล และคณะ, 2545: 72) ดังนั้น การเข้าไปเรียนรู้วิถีชุมชนใดก็ตาม การได้เห็นวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายของแต่ละ ชุมชนจึงเป็นเรื่องปกติจะ

ต่างกันตรงที่ว่า การกระทำ ของสมาชิกในชุมชนจะเป็นการกระทำที่ทำให้ระบบ สังคมของชุมชนคงอยู่หรือได้รับประโยชน์ (performance) หรือสร้างผลกระทบต่อผู้อื่น ที่เรียกว่า การลงโทษ (sanction) ซึ่งในส่วนของ การกระทำที่ทำให้ระบบดำรงอยู่ได้นั้น Parsons and Smelser (1984: 14) ได้เสนอไว้ว่า การกระทำระหว่าง 2 ฝ่ายที่ได้ปฏิสัมพันธ์ต่อกันและมีลักษณะ ของการพึ่งพากัน และกันจะต้องมีความหมายต่อกันจึงจะช่วยรักษาระบบสังคมให้คงอยู่ต่อไปได้ ซึ่งหาก เชื่อมโยงกับ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่กำลังได้รับ ความสนใจในปัจจุบัน

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิด วัฒนธรรมชุมชนไม่ได้เป็นแนวคิดที่ให้ชาวบ้านพึ่งตัวเอง โดยไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับใคร แต่มองว่าควร สร้างแนวร่วมระหว่างชาวบ้านกับผู้เสียเปรียบอื่นใน สังคม รวมทั้งชนชั้นกลางที่ไม่ใช่ประเภทสร้างส่วน เกินจากการทุจริตชาวบ้าน ให้เกิดเป็นลักษณะของ เครือข่ายที่เข้มแข็ง มีความสำคัญทั้งในแง่ตาม หน้าที่และพื้นที่ เพื่อให้มีอำนาจในการต่อรอง ที่ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ซึ่งตรงจุดนี้ชุมชนจะถือเป็น หน่วยพื้นฐานของเครือข่ายนั่นเอง ดังที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547: 201, 203) ได้กล่าวถึงเงื่อนไข ความสำเร็จของวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย ประการหนึ่งว่า ชาวบ้านต้อง ผลักดันให้เกิดการ เปลี่ยนลักษณะของรัฐและระบบทุนนิยม โดยต้องร่วมมือกับชนชั้นอื่นเพื่อให้ ขบวนการแนวร่วมมีพลังพอจัดตั้งองค์กรเพื่อต่อรองกับรัฐและนายทุน ซึ่งการเป็นพันธมิตรร่วมกัน ระหว่าง 2 ฝ่ายนี้ ประโยชน์ไม่ใช่อยู่ที่ชาวบ้านหรือชุมชนเท่านั้น แต่ สำหรับคนชั้นกลางก็ได้ประโยชน์ หลายประการ คือ (1) ทำให้คนชั้นกลางได้รับการสนับสนุนจาก ชาวบ้าน มีความชอบธรรมในทาง การเมืองและมี พลังทางการเมืองมากขึ้น (2) พึ่งพิงต่างชาติลดลง พึ่งภายในประเทศมากขึ้น เป็นฐาน ของการขยายตัว ระยะเวลาของเศรษฐกิจที่มั่นคงมากกว่า จากลักษณะการร่วมมือกันระหว่าง 2 ฝ่ายนี้ สามารถชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎี ระบบสังคมกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนได้ว่า การคง อยู่ของระบบหรือรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม ของชุมชน จะต้องได้รับการตอบสนองในลักษณะที่ ต่างฝ่ายต่างเห็นความสำคัญต่อกันและมีความ หมายต่อทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนมีรูปแบบ ความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนยังเป็น แนวคิดที่สามารถช่วยให้ เกิดการเรียนรู้ชุมชนได้มากขึ้น กล่าวคือ หากทำความเข้าใจชุมชนโดยการ อาศัยทฤษฎีระบบสังคม จะทำให้ได้เรียนรู้และ เข้าใจรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ว่า มาจากการปฏิสัมพันธ์ที่เป็นไปตามบรรทัดฐานทาง สังคมของชุมชน โดยการแสดงบทบาทของบุคคลจะ เป็นไปตาม สถานภาพที่ได้รับจากการเป็นสมาชิก ของชุมชน ในขณะที่เดียวกันแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ได้สื่อให้เห็นเพิ่มเติมว่า การที่ชุมชนจะมีความเข้ม แข็งมากหรือน้อย และสามารถรักษาระบบของ ชุมชนได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตของ คนในชุมชนว่าให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของ ชุมชนซึ่ง มีอยู่แล้วหรือไม่ หรือหลงลืมประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นที่มาของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในชุมชนของ ตน

โดยเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบัน ความเป็น ทุนนิยม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ ได้ เข้ามาสู่ชุมชนอย่างมาก ซึ่งหากสมาชิกของชุมชน ไต่ไม่สามารถควบคุม หรือรับมาประสานให้เข้า กับ วัฒนธรรมเดิมของตน แต่กลับกลายเป็นถูกครอบงำจาก วัฒนธรรมภายนอก ก็จะส่งผลให้ชุมชนเกิด ความล่มสลายขึ้นได้ เนื่องจากต้องพึ่งพาทักษะภายนอกเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากการที่หลายชุมชนเมื่อรับ ความช่วยเหลือ จากรัฐหรือเอกชน กลับต้องประสบปัญหาอื่นตามมา ดังเช่น ปราบปรามการเข้า ไป ช่วยเหลือ ชาวบ้านจัดตั้งองค์กรทางเศรษฐกิจ เช่น ธนาคาร ข้าว หรือการเอาธุรกิจเอกชนเข้าไปจัดตั้ง โรงงาน แปรรูปวัตถุดิบเกษตรในชนบท โดยที่สมาชิกใน ชุมชนไม่รู้จักรวมตัวกัน จึงทำให้ไม่มีพลัง ในการ ต่อรองกลายเป็นการพัฒนาแบบทุนนิยมที่เอารัด เอาเปรียบ เกิดความล่มสลายของชุมชนขึ้น เป็นต้น ในขณะที่บางชุมชนมีการทดลองใช้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในการพัฒนา สามารถที่จะ ประสบผลสำเร็จ โดยทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ดังกรณีของผู้นำเกษตรกรที่ใช้แนวคิด พึ่งตนเองปฏิบัติได้ผล ระดับครัวเรือนของตน

ดังนั้น การเข้าสู่ชุมชนพร้อมกับเป้าหมายในการเรียนรู้วิถีชีวิตหรือพฤติกรรมของคนในชุมชน ควรที่จะต้องเข้าใจบรรทัดฐาน วัฒนธรรมของ ชุมชน รวมทั้งต้องศึกษาประวัติศาสตร์และวิถีชีวิต ของ สมาชิกในแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิด ความเข้าใจและปฏิบัติตัวได้สอดคล้องหรือ เหมาะสมกับคนในชุมชนโดยไม่เป็นการสร้างปัญหา ให้แก่ชุมชน

โครงสร้างและการหน้าที่

นักสังคมวิทยาคนสำคัญที่ทำให้ทฤษฎี โครงสร้างและการหน้าที่กลายเป็นที่ยอมรับกัน อย่าง กว้างขวาง และกลายเป็นทฤษฎีหลักทาง สังคมวิทยาทฤษฎีหนึ่ง มีชื่อว่า ทัลคอตท์พาร์สันส์ (Talcott Parsons) ซึ่งได้ให้ข้อสมมติเกี่ยวกับการ ที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในชุมชน และชุมชนมีการจัด ระเบียบขึ้น นั้น เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีความ สม่ัครใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดย Parsons and Smelser (1984: 19) ได้เสนอ กฎเกณฑ์ทางการหน้าที่ของระบบการกระทำไว้ 4 ส่วน คือ (1) การปรับตัว (Adaptation) (2) เป้าหมายที่ พึงประสงค์ (Goal ratification) (3) การรักษาแบบแผน และจัดการความตึงเครียด (Pattern maintenance and Tension management) และ (4) การบูรณาการ (Integration) ซึ่งถ้าทั้ง 4 ส่วน เมื่อมีลักษณะสอดคล้องต่อกันจะนำไปสู่ความ สมดุล ต่อระบบของกลุ่มสังคมได้ และได้มองว่า “การกระทำ” มีความสำคัญอย่างมากในการอธิบาย และ ศึกษากระบวนการสังคม เนื่องจากการกระทำ ระหว่าง 5 ส่วน คือ (1) ผู้กระทำ (actor = บุคคล ที่มี ประสบการณ์ต่างๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ มีวิธีการต่างๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้) (2) สถานการณ์ (situation = เงื่อนไขต่างๆ ที่ผู้กระทำ รู้จักและมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดมุ่งหมาย และจะ ดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้นๆ) (3) จุดมุ่ง หมาย (goals = สิ่งที่คุณกระทำตั้งเป้าหมายที่จะ ทำ ให้สำเร็จ) (4) วิธีการ (means = แนวทางที่ ผู้กระทำเลือกที่จะปฏิบัติเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น) และ

(5) แนวคิดของผู้กระทำ (actor's orientation = ค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดอื่นๆ ที่ผู้กระทำใช้เป็นแนวทางประกอบการเลือกวิธีการในการดำเนินการต่างๆ ให้ไปสู่จุดมุ่งหมายภายใต้สถานการณ์นั้น) ตัวอย่างเช่น เมื่อสมาชิกในชุมชนบ้านโป่งคำ (actor) มีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่จะก่อตั้งโครงการทอผ้าขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการว่างงาน เสริมรายได้นอก ภาคเกษตรกรรม และรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนเอาไว้ (goal) อันเนื่องจาก ได้พิจารณาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน (situation) ว่ามีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นภายในชุมชน มากมาย ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของเกษตรกร ซึ่งเป็นสมาชิกของ ชุมชน ปัญหาการว่างงานเพราะถูกเลิกจ้างจาก โรงงานอุตสาหกรรม ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่กลับเข้า ชุมชน และเกิดปัญหาภาวะการว่างงานขึ้นในชุมชน อันนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ความยากจน โสเภณีเด็ก และอาชญากรรม เป็นต้น ประกอบกับ ค่านิยมความเชื่อทางศาสนาว่า การทอผ้าเป็นธง (ตุ่ง) ถวายวัด จะได้บุญกุศลอันยิ่งใหญ่ และ กิจกรรมการทอผ้าเป็นการยกระดับจิตใจและคุณ ธรรมของชาวบ้านโป่งคำให้สูงขึ้น ทำให้ความรู้สึก ถึงความเป็นเรามีมากขึ้น ก่อให้เกิดความเอื้ออาทร กันมากขึ้น (actor's orientation) อันเป็นปัจจัยที่ ช่วยสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีของ ชุมชน และถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมเดิมที่มีอยู่ใน ชุมชนอยู่แล้ว สถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น บวกกับ ค่านิยมความเชื่อที่เป็นทุนทางสังคมเหล่านี้จึงทำให้ สมาชิกมีความเข้าใจในสถานภาพและบทบาทของ ตนว่าต้องทำอะไร ดังนั้น สมาชิกในชุมชนบ้านโป่ง คำจึงร่วมมือกันโดยสมัครใจที่จะแก้ไขปัญหของ ชุมชน ด้วยการตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ ขึ้นอย่างเป็นทางการ (means) และสิ่งสำคัญอย่าง หนึ่งที่ต้องคำนึงถึง ก็คือ เมื่อชุมชนมีการแบ่งหน้าที่ และดำเนินการแก้ไขปัญหาไป ได้ดีแล้ว การที่จะ รักษาระบบดังกล่าวเอาไว้ สมาชิกในชุมชนจะต้อง รู้จักการสืบทอดค่านิยมหรือคุณค่าที่มีอยู่ร่วมกันนั้น ไว้ด้วย โดยการขัดเกลาทางสังคม ดังที่ Lindsey and Beach (2004: 17-19) ได้กล่าวว่า กลุ่มสังคม เป็นระบบที่ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่พึ่งพากัน โดย แต่ละส่วนจะมีความสำคัญ ต่อการทำหน้าที่ให้เป็น ไปอย่างต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งบุคคลใน ระบบจะต้องมีค่านิยม/คุณค่าร่วมกัน โดยเข้าใจว่า อะไรดีและน่าปรารถนา ผ่านกระบวนการขัดเกลาธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ทำให้ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของเกษตรกร ซึ่งเป็นสมาชิกของ ชุมชน ปัญหาการว่างงานเพราะถูกเลิกจ้างจาก โรงงานอุตสาหกรรม ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่กลับเข้า ชุมชน และเกิด ปัญหาภาวะการว่างงานขึ้นในชุมชน อันนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ความยากจน โสเภณีเด็ก และอาชญากรรม เป็นต้น ประกอบกับ ค่านิยมความเชื่อทางศาสนาว่า การทอผ้าเป็นธง (ตุ่ง) ถวายวัด จะได้บุญกุศลอันยิ่งใหญ่ และ กิจกรรมการทอผ้าเป็นการยกระดับจิตใจและคุณ ธรรมของชาวบ้านโป่งคำให้สูงขึ้น ทำให้ความรู้สึก ถึงความเป็นเรามีมากขึ้น ก่อให้เกิดความเอื้ออาทรกันมากขึ้น (actor's orientation) อันเป็นปัจจัยที่ ช่วยสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีของ ชุมชน และถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมเดิมที่มีอยู่ใน ชุมชนอยู่แล้ว สถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น บวกกับ ค่านิยมความ

เชื้อที่เป็นทุนทางสังคมเหล่านี้จึงทำให้ สมาชิกมีความเข้าใจในสถานภาพและบทบาทของ ตนว่าต้อง ทำเช่นไร ดังนั้น สมาชิกในชุมชนบ้านโป่ง คำจึงร่วมมือกันโดยสมัครใจที่จะแก้ไขปัญหาของ ชุมชน ด้วยการตั้งกลุ่มสตรีหอผ้าย้อมสีธรรมชาติ ขึ้นอย่างเป็นทางการ (means) และสิ่งสำคัญอย่าง หนึ่งที่ต้องคำนึงถึง ก็คือ เมื่อชุมชนมีการแบ่งหน้าที่ และดำเนินการแก้ไขปัญหาไปได้ดีแล้ว การที่จะ รักษา ระบบดังกล่าวเอาไว้ สมาชิกในชุมชนจะต้อง รู้จักการสืบทอดค่านิยมหรือคุณค่าที่มีอยู่ร่วมกันนั้น ไว้ ด้วย โดยการขัดเกลาทางสังคม ดังที่ Lindsey and Beach (2004: 17-19) ได้กล่าวว่า กลุ่มสังคม เป็นระบบที่ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่พึ่งพากัน โดย แต่ละส่วนจะมีความสำคัญต่อการทำหน้าที่ให้ เป็น ไปอย่างต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งบุคคลใน ระบบจะต้องมีค่านิยม/คุณค่าร่วมกัน โดย เข้าใจว่า อะไรดีและน่าปรารถนา ผ่านกระบวนการขัดเกลา

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์

แนวคิดทฤษฎีนี้ได้เน้นถึงการกระทำระหว่างกัน ของบุคคลในสังคมที่เป็นผลมาจากการตีความหมายของสัญลักษณ์โดยเฉพาะภาษา ซึ่งเป็นสื่อการ ติดต่อกันที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์มีความผูกพัน และมี ความสัมพันธ์ต่อกันจนสร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมา ทำให้มีการจัดระเบียบขึ้นในสังคม ดังที่ เฮอร์เบิร์ต บลูเมอร์ (Herbert Blumer) ได้อธิบายการจัดระเบียบทางสังคมว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมของ กลุ่มต่างๆ เกิดจากผลของการที่บุคคลแปลหรือ กำหนดความหมายของการกระทำต่อกัน การมี ปฏิกริยาโต้ตอบไม่ได้มีโดยตรงต่อการกระทำของ บุคคล แต่เป็นปฏิกริยาที่มีต่อความหมายของการกระทำหรือการแสดงออก ฉะนั้น ความสัมพันธ์จึงเป็นการใช้สัญลักษณ์การตีความ และการแสวงหา ความหมายที่แท้จริงของการกระทำต่างๆ การแสดงออกในลักษณะกระทำต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ ต่อกันจึงอยู่ในรูปของกระบวนการที่บุคคลทั้งหลาย เข้าใจในเหตุการณ์ สามารถประเมินเหตุการณ์ ให้ ความหมาย และตัดสินใจที่จะมีการกระทำโต้ตอบ ได้ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536: 58) ในชีวิตประจำวันของคนเราแต่ละคน ถือได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นี้ เพียงแต่อาจกระทำไปโดยไม่รู้ตัว เช่น เวลาเดินเจอ คนรู้จักยิ้มทักทายมาเรามีการยิ้มทักทายตอบกลับ ลักษณะการกระทำที่เกิดขึ้นสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ว่า เมื่อได้เห็นสัญลักษณ์ “การยิ้ม” จากคนรู้จัก จึงมีการตีความ หมายของสัญลักษณ์นั้น ประกอบกับประสบการณ์ที่ ผ่านมา เช่น ความเป็นมิตรต่อกันจึงส่งผลให้มีการ แสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะของการยิ้มทักทายตอบกลับไป เป็นต้น การเรียนรู้วิถีชีวิตของ คนในชุมชนก็เช่นกัน สามารถที่จะดูได้จากการกระทำของแต่ละฝ่ายว่าเป็นไปในลักษณะใดบ้าง ซึ่งจะช่วยให้รู้เบื้องต้นว่า สมาชิกในชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันเช่นไร อันเป็นพื้นฐานสร้างความ เข้าใจชุมชนขึ้นมาได้ ดังนั้น การเข้าสู่ชุมชน โดยมีเป้าหมายที่จะ เรียนรู้วิถีชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจชุมชนนั้น เป็น สิ่งที่เราต้องรู้จักการประยุกต์ใช้เครื่องมือหรือ แนวคิดที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเป็นแนวทางในการ ทำความเข้าใจเพื่อให้เกิดความชัดเจน

และสามารถ อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีเหตุผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป้าหมายที่จะเรียนรู้วิถีชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจชุมชนนั้น มุ่งไปที่ความต้องการ พัฒนาชุมชน เรื่องของแนวคิด โครงสร้างทางสังคมและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนที่กล่าวมาทั้งหมด ถือได้ว่า มีความสำคัญอย่างมากที่จะนำมาใช้เป็นแนวทาง หนึ่งในกรดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนา ชุมชนได้ เช่น ใช้ในการศึกษา ชุมชน การวิเคราะห์ ปัญหาและความต้องการของชุมชน การวางแผน โครงการ การดำเนินงาน พัฒนาและประเมินผล และการทบทวนเพื่อแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะ ทำให้การพัฒนาชุมชนมี ประสิทธิภาพและประสบ ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการได้

การพัฒนาชุมชน

การพัฒนา เพิ่งถูกนำมาใช้ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่มนุษย์รู้จักพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองมาตั้งแต่มนุษย์เริ่มมีขึ้นในโลก จะเห็นได้จากวิวัฒนาการในด้านต่างๆ ที่ดีขึ้นเป็นลำดับ ดังเช่น เครื่องมือเครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง ภาพวาดและเอกสารที่ปรากฏอยู่และตกทอดมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนของศาสนาและแนวความคิดของนักปราชญ์โบราณชาวกรีก โรมัน อหรับ จีน อินเดีย คำว่า “การพัฒนา” เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกโดยนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งนำมาใช้เรียกวิธีการ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในยุโรปตะวันตก ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และได้รับความนิยมทั่วไป จนกระทั่งองค์การสหประชาชาตินำไปใช้ในการพัฒนาประเทศที่เป็น สมาชิกอีกด้วย ปัจจุบันการพัฒนาจึงถูกนำไปใช้แพร่หลายทั่วทุกประเทศในโลก และมีความหมาย แตกต่างกันไป แต่อาจสรุป ได้ว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดย มนุษย์ ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ไม่ใช่เป็น การเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ การพัฒนามีความหมายและ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคำอื่นๆ อยู่หลายคำ คือ การเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ การปฏิรูป การปฏิวัติ ความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า การค้นพบ การประดิษฐ์ นวัตกรรม และความทันสมัย เป็นต้น

เมื่อมีการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ แล้ว สิ่งที่ต้องพัฒนาต่อมาก็คือ “ชุมชน” เป็นคำที่ใช้ใน ภาษาอังกฤษว่า “Community” ซึ่งมีความหมายว่า ชุมชนนั้นเกิดจากการรวมตัวของบุคคล กลุ่ม คน กลุ่มสังคมในรูปของครอบครัวและละแวกบ้าน โดยมีองค์ประกอบและหน้าที่ของชุมชนเป็น ปัจจัยสำคัญ ต่อการดำรงอยู่หรือการล่มสลายของชุมชน ถ้าชุมชนมีองค์ประกอบที่มีความเหมาะสม และสามารถ ปฏิบัติภาระหน้าที่ได้ครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ชุมชนก็สามารถตอบสนองความต้องการของ สมาชิก ทำให้สมาชิกมีความพึงพอใจและเป็นปึกแผ่นมั่นคง ซึ่งนักวิชาการได้แบ่งชุมชนเป็นหลาย ประเภทตามจำนวนประชากร ลักษณะของกิจกรรมหลัก ลักษณะทางนิเวศวิทยา หน่วยการ ปกครอง วิวัฒนาการของชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการแบ่งตามระดับของการพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ศึกษาทางด้านต่างๆ และในด้านสังคมวิทยาแบ่งออกเป็น 2

ประเภท คือ ชุมชนชนบทกับชุมชนเมือง สำหรับผู้ช่วยศาสตราจารย์สนธยา พลศรี ได้แบ่งชุมชนตามระดับการพัฒนาเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1)ชุมชนด้อยพัฒนา 2)ชุมชนพร้อมพัฒนา 3)ชุมชนกำลังพัฒนา 4)ชุมชนเร่งรัดพัฒนา และ5)ชุมชนพัฒนาแล้ว

คำว่า การพัฒนา รวมกับคำว่า ชุมชน เรียกว่า “การพัฒนาชุมชน” เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ เมื่อปี ค.ศ.1944 องค์การสหประชาชาติและประเทศต่างๆ ได้นำไปใช้ อย่างแพร่หลาย และปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเชื่อในศักยภาพหรือขีดความสามารถของคน การให้โอกาสการพัฒนาศักยภาพและการให้ความยุติธรรมอย่างเสมอภาคแก่คนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ คนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน วัตถุประสงค์ต่างๆ กลวิธีในการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน การบริหารจัดการ นักพัฒนาชุมชน การประสานงานและผลงานที่เกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายสูงสุด ก็คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งเพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนให้มีคุณภาพชีวิต ที่ดีนั้น ไม่ได้มีแต่การพัฒนาชุมชนเท่านั้น ยังมีอีกหลายวิธี เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ต่างก็มีวัตถุประสงค์เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาเป็นของตนเองที่แตกต่างออกไปจากการพัฒนาชุมชนและถูกนำมาใช้ในชุมชนเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นวิธีการพัฒนาชุมชนซึ่งไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงควรทำความเข้าใจการพัฒนาต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้ในชุมชนกับวิธีการพัฒนาชุมชนว่ามีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

หลักและวิธีการพัฒนาชุมชน เป็นการนำปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นนามธรรมมาแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรม และจากปรัชญาและแนวความคิดที่ให้ความสำคัญแก่คนในชุมชนนั้น มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนก็มีเป้าหมายเพื่อให้คนหรือประชาชนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ เป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการพัฒนาชุมชน และเป็นผู้ที่ได้รับผลการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะเห็นได้จากหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน การพึ่งตนเอง การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การค้นหาและพัฒนาผู้นำ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชน ประชาธิปไตยในการดำเนินงาน การสมทบ การขยายผล และการจัดการชุมชน ต่างล้วนให้ประชาชน ในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุด นอกจากนี้ วิธีการที่นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน คือ การให้การศึกษาแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน การจัดระเบียบชุมชน และการดำเนินงานในลักษณะของกระบวนการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการจะนำหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้นั้น จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของชุมชน ประชาชน ผู้นำกลุ่มและองค์กรของชุมชนที่จะพัฒนาด้วย เพราะหลักการและวิธีการบางอย่างอาจจะเหมาะสมกับชุมชนแห่งหนึ่ง แต่อาจจะไม่เหมาะสมกับชุมชนอีกแห่งหนึ่งก็ได้

การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อมที่มีขั้นตอนเป็นลำดับก่อนหลัง นั่นคือ การศึกษาชุมชน เพื่อค้นหาข้อมูลต่างๆ ของชุมชน การนำข้อมูลมาวิเคราะห์ปัญหา การจัดลำดับปัญหาและความต้องการของชุมชน การเตรียมการแก้ไขปัญหาในลักษณะของแผนและโครงการ การนำแผนและโครงการไปดำเนินงาน การประเมินผลงานและการทบทวนเพื่อแก้ไข ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นตามลำดับ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนนั้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและส่งผลกระทบต่อกันและกันได้ ดังนั้น การดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ จึงต้องมีความรอบคอบ และประการที่สำคัญจะต้อง มีความถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการควบคุมติดตามโครงการและการตรวจสอบ ประเมินผลงานเพื่อให้การดำเนินการพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอนยังมีความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชนอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการนำเทคนิคทางด้านการบริหารงานและการประสานงานมาใช้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งนับได้ว่ากระบวนการพัฒนาชุมชน

เป็นกระบวนการที่ต้องนำทั้งศาสตร์และศิลปะมาใช้ในการดำเนินการ จึงจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ การพัฒนาชุมชนเป็นสังคมศาสตร์ประยุกต์ ที่นำทฤษฎีในสาขาวิชาต่างๆ ไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ทฤษฎีเป็นข้ออธิบายหรือคาดคะเนปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง อันเป็นผลมาจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ และยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการคาดคะเนหรือทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ถูกต้องอีกด้วย ส่วนทฤษฎีสังคมศาสตร์เป็นข้ออธิบายหรือคาดคะเนปรากฏการณ์ของบุคคล ชุมชน สังคม และวัฒนธรรม ทั้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทฤษฎีสังคมศาสตร์มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาชุมชน ได้ทุกขั้นตอน ทำให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามที่ต้องการอย่างเห็นผลเป็นรูปธรรม

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีหลายทฤษฎี ทฤษฎีเหล่านี้มีเนื้อหาสาระ ทั้งที่เป็นไปในทำนองเดียวกันและแตกต่างกันออกไป ทำให้สามารถที่จะเลือกนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้หลายแนวทาง คือ ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมแบบง่าย ๆ ไปเป็นโครงสร้างที่หลากหลายมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทฤษฎีความล้มเหลวทางวัฒนธรรมมีการรับวัฒนธรรมวัตถุได้เร็วกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ทำให้เกิดช่องว่างหรือปัญหาขึ้น ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรมเชื่อว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ ปริมาณการนำพลังงานมาใช้ในสังคมกับประสิทธิภาพของเทคโนโลยีที่นำมาใช้ ทฤษฎีการขึ้นและลงของสังคมได้เสนอทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ว่ามีทั้งที่เจริญก้าวหน้าและเสื่อมถอยลงจนสิ้นสุดเหมือนกับวงจรของสิ่งมีชีวิตหรือมนุษย์เองที่มีการเกิด การเจริญเติบโตตามวัย และสิ้นอายุขัยไปในที่สุด ทฤษฎีว่าด้วยศักยภาพของวิวัฒนาการ มีความเชื่อในทำนองเดียวกันว่า

สังคมและวัฒนธรรมเมื่อเจริญ ก้าวหน้าจนกระทั่งถึงจุดสูงสุดแล้วก็จะเสื่อมถอยลง สังคมที่ด้อยกว่าจะเจริญก้าวหน้ามาแทนที่ ทฤษฎี การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากภายนอกมากกว่าการประดิษฐ์คิดค้นในสังคมเอง ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมทำให้ทราบถึงกระบวนการเผยแพร่และกระบวนการรับนวัตกรรมหรือวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ บุคคลที่จะรับระบบสังคม ระบบการสื่อสาร ตัวของนวัตกรรมเอง ระยะเวลาและกระบวนการตัดสินใจ ทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น ได้เสนอแนวทางการพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอนว่า จากความล้าหลังและโบราณไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ทฤษฎีฝืนหล่นจากฟ้า มุ่งเน้นการพัฒนาที่ผ่าน กลุ่มคนที่มีความพร้อมมากที่สุด ในสังคม เพื่อให้ผ่านกลุ่มคนเหล่านี้ไปสู่กลุ่มคนอื่น ๆ แต่ทฤษฎีการกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีความเห็นที่ตรงกันข้าม คือ ต้องพัฒนากลุ่มคนที่ด้อยกว่าก่อน เพื่อป้องกันการผูกขาดทางเศรษฐกิจโดยคนเพียงกลุ่มเดียว ซึ่งมี ลักษณะเช่นเดียวกับทฤษฎีภาวะทันสมัยที่มุ่งสร้างและกระจายความทันสมัยไปสู่ส่วนต่างๆ ของโครงสร้างทางสังคม และทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสารเชื่อว่าการสื่อสารที่ทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมและวัฒนธรรมก้าวไปสู่ภาวะทันสมัย ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเหล่านี้ต่างล้วนมีประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนทั้งสิ้น เพราะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนงานและโครงการ และดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้ จึงทำให้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีดังกล่าวมีเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น การจะนำทฤษฎีใดไปใช้จึงต้องพิจารณาเลือกให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชนด้วยจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด

สรุป ชุมชนเป็นกลุ่มคนซึ่งอาจมีขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ได้ โดยอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่หนึ่ง ซึ่งสมาชิกของกลุ่ม ต่างมีความสัมพันธ์กัน มีการเรียนรู้ และการติดต่อ สื่อสารระหว่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ร่วมกันในการดำเนินชีวิต ภายใต้ระเบียบทางสังคม ที่คอยควบคุมพฤติกรรมหรือความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใน ชุมชนอาจเป็นมิติของการแบ่งปัน ร่วมมือร่วมใจกัน หรืออาจเป็นมิติของความขัดแย้งและไม่เท่าเทียมกัน ก็ได้ ขึ้นอยู่กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งปกติชุมชนนั้นก็จะมีพัฒนาโดยตัวของมันเองตามพลวัตร แต่ปัจจุบันได้มีการนำเอาแนวคิดการพัฒนาชุมชนมาใช้ในการพัฒนา การพัฒนาชุมชน ก็คือ การพัฒนาความคิดความสามารถของประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่น ช่วยเหลือตนเอง เพื่อบ้าน และชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือของราษฎรและภาครัฐ

แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน

บริบทโลก คือ บริบทของการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาพุทธที่กล่าวไว้ว่าทุกสรรพสิ่งล้วนเป็นอนัตตา มีเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป สังคมเป็นศูนย์รวมของคน ดังนั้นย่อมหนีไม่พ้นกฎของการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นกับสังคมล้วนมีปัจจัยหลายประการ และการเปลี่ยนแปลงนั้นมีลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสิ่งประกอบในการพิจารณามีสามองค์ประกอบ คือ เวลา เหตุการณ์ และเนื้อที่หรืออาณาเขต (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521: 1) หากจะพิจารณาถึงความหมายหรือคำจำกัดความของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีหลายบุคคลที่ได้ให้คำจำกัดความ Fairchild et. al (no date อ้างใน ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521: 15) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการ แบบแผน หรือรูปแบบสังคมซึ่งมีการผันแปรไปหรือมีการเปลี่ยนแปลง อาจก้าวหน้าหรือถอยหลังก็ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรหรือชั่วคราว มีการวางแผนไว้หรือไม่มีการวางแผน เปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวหรือหลายทิศทาง อาจเกิดประโยชน์หรือเกิดโทษก็ได้คำจำกัดความที่เน้นแนวคิดทางโครงสร้าง-หน้าที่ อย่าง Johnson (no date อ้างใน ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521: 16) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบสังคม เกิดขึ้นเมื่อสิ่งใดก็ตามที่อยู่คงที่ หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลง สิ่งสำคัญของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนั้นมีผลต่อหน้าที่ (function) ของระบบ คือ การทำให้บรรลุเป้าหมายได้ดีขึ้นหรือน้อยลง หรือทำให้สภาพต่างๆดีขึ้นถ้าต้องการให้ระบบสังคมยังคงมีอยู่ และเป็นการเปลี่ยนแปลงสถาบัน (institutional change)

ในด้านของผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521: 17) เองกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมหรือสถาบันสังคม เช่นการเปลี่ยนแปลงขนาดของชุมชนส่วนประกอบของส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคม หรือรูปแบบการจัดระเบียบสังคม ได้แก่การเปลี่ยนแปลงขนาดของครอบครัว การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ส่วนสนธิ สมัครการ (2525: 2) ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะพฤติกรรมสังคม (social behavior) หรือการกระทำทางสังคม(social action)ที่เกิดจากการมีความสัมพันธ์ทางสังคม (social relation) ต่อกันมากกว่าอย่างอื่น และ แอลเลิน (ม.ป.ป. อ้างใน จามะรี พิทักษ์วงศ์, 2529: 3) ได้สรุปสาระสำคัญของคำจำกัดความการเปลี่ยนแปลงสังคม หมายถึง 1. การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และ/หรือ กับกลุ่มวิธีทางที่มนุษย์สัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่น 2. การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง หน้าที่ หรือกระบวนการของความสัมพันธ์นั้น ๆ 3. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งไม่ว่าจะเป็นสังคมขนาดใหญ่หรือขนาดย่อย ในด้านโครงสร้าง หน้าที่ และกระบวนการในช่วงเวลาช่วงหนึ่ง

โดยสรุปแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน้าที่ ความสัมพันธ์ ที่มีผลต่อพฤติกรรม วิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ โครงสร้างของสังคมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงช้าหรือเร็ว ขึ้นหรือลง มีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ ถาวรหรือชั่วคราวอย่างมีระบบแบบแผน

ลักษณะ/ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างโดดๆ โดยไม่มีสาเหตุหรือปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องแต่เกิดขึ้นจากปัจจัยหรือสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงหลายประการโดย ฟ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521: 88) ได้ระบุถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไว้ว่าเกิดจากปัจจัยทางนิเวศวิทยา (Ecology) ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็นสิ่งแวดล้อมในทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมทางด้านประชากร ด้วยข้อจำกัดของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศและความจำเป็นในการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องมีการปรับตัวและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านี้ เมื่อมีการใช้จำนวนมากทรัพยากรลดลงผนวกกับขนาดประชากรเพิ่มความจำเป็นในการใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นจึงเป็นปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ (Innovation) ทั้งด้านวัตถุที่เป็นปัจจัยให้มนุษย์ได้รับอำนวยความสะดวกรวมถึงแนวคิดทฤษฎีปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบชีวิตมนุษย์ด้วยเช่นกันปัจจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องตรงกับ จามะรี พัทธ์กิจวงศ์ (2529: 9-10) ที่ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ การค้นพบ การประดิษฐ์ และการแพร่กระจายที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงด้วยการ ยอมรับ ชัดแย้ง แลกเปลี่ยนสิ่งใหม่ๆ เหล่านั้น รวมทั้งขนาดจำนวนประชากรยิ่งมากยิ่งมีนักประดิษฐ์มากและใช้ทรัพยากรจากสิ่งประดิษฐ์จึงเป็นปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยอัตราเร่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เลนส์กี (อ้างใน จามะรี พัทธ์กิจวงศ์, 2529: 11-12) เชื่อว่ามี 5 ประการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ต้นทุนความรู้ที่สั่งสมไว้ จำนวนประชากรในสังคม การติดต่อกับสังคมอื่น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมมีมากสังคมต้องปรับตัวไปตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและทัศนคติของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้แล้วสาเหตุการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สนิท สมัครการ (2525: 8) ที่ได้ระบุสาเหตุไว้ 2 ประการคือ การเปลี่ยนแปลงเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้น และการขอยืมหรือลอกเลียนแบบกันทางวัฒนธรรมในส่วนของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2534: 71-77) ได้กล่าวถึงตัวแปรที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมประกอบด้วย 2 ตัวแปรใหญ่ ได้แก่ ตัวแปรเหตุ ที่ประกอบด้วย 1. นิเวศวิทยา ชุมชนที่อยู่ในสภาพที่มีสิ่งแวดล้อมที่ไม่อุดมสมบูรณ์ย่อมจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมช้ากว่าชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ 2. การยอมรับสิ่งใหม่ ย่อมเป็นการกระตุ้นและสนับสนุนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเร็วขึ้นรวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนและครอบครัว สู่อุณหภูมิ 3. การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก นอกจากนี้การ

แพร่กระจายมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตอีกด้วย (ไพฑูรย์ เครือแก้ว, ม.ป.ป. อ้างใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2534: 75) 4. ลักษณะบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคล ได้แก่ การศึกษา เพศ อายุ ประสบการณ์การทำงาน ความเป็นผู้นำ เป็นต้น มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำให้ตนเองเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย 5. การสื่อสารมวลชน คือการรับอิทธิพลจากสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์อินเทอร์เน็ต และเครื่องมือสื่อสารต่างๆ เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้ตามแบบอย่างนั้น 6. การสาธารณูปโภค คือการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่รัฐจัดให้ เช่น ถนนโรงเรียน ไฟฟ้า ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงจากเดิมอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวแปรสำคัญคือ ตัวแปรตาม คือ อัตราของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นช้าหรือเร็ว การพัฒนาวิถีดำเนินชีวิตมีมากน้อยเพียงใด และการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยมีความทันสมัยมากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ Moore (no date อ้างใน ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521 : 3) ได้ระบุถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงในสมัยปัจจุบันไว้ด้วยว่า การติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมต่างๆ ที่มีความสะดวก ส่งผลให้การแพร่กระจายวัฒนธรรมเป็นไปได้ง่าย การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นไปได้ง่าย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งย่อมมีอิทธิพลต่อสังคมอื่นๆ ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยขึ้นและอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งได้สรุปลักษณะการเปลี่ยนแปลงสังคมสมัยปัจจุบันไว้ 6 ประการ คือ 1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งหรือในวัฒนธรรมหนึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ 2. การเปลี่ยนแปลงไม่ได้เป็นไปชั่วคราว หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะเรื่องใดๆ โดยลำพัง แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในลักษณะของลูกโซ่ คือมีผลต่อเนื่องกันไป ซึ่งมีแนวโน้มที่จะขยายออกไปในอาณาบริเวณกว้าง หรือแผ่ออกไปทั่วโลก 3. การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดได้ทุกสถานที่ และมีความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและผลของการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ติดตามมา 4. มีการวางแผนการเอาไว้ หรือเป็นผลที่เกิดจากการคิดประดิษฐ์สิ่งต่างๆ มากกว่าสมัยก่อน 5. ความรู้ในทางเทคนิคและนโยบายต่างๆ ในสังคมแผ่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว และมีมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันการเลิกใช้กระบวนการบางอย่างเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว 6. การเปลี่ยนแปลงมีผลกระทบกระเทือนถึงประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลและการหน้าที่ของสังคมอย่างกว้างขวาง คนทุกคนย่อมประสบกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านโครงสร้างความสัมพันธ์

ออร์ศรี งามวิทยาพงษ์ (2549: 52-59) ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบความสัมพันธ์จากยุคเก่าสู่ยุคใหม่ในระดับต่างๆ ดังนี้

1. ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจในยุคสมัยใหม่ได้ทำลายระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เพราะมองว่าการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ (Extended Family System) มีผลเสียมากทางการพัฒนา เพราะระบบครอบครัวใหญ่ไม่ส่งเสริม

ก่อให้เกิดผู้นำผู้ประกอบการและการออมทรัพย์ของบุคคล อันที่ไม่ก่อให้เกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจ เป็นการมองมิติด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว และมองว่าการลดน้อยลงของครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวแบบตะวันตก ถือเป็นความก้าวหน้าของการพัฒนา เกิดการแข่งขันในการทำงานหาเงิน ไม่มีเวลาดูแลลูกอย่างใกล้ชิด ครอบครัวขาดปฏิสัมพันธ์ต่อกัน กลายเป็นจุดบ่มเพาะปัญหาต่างๆ ภายในระบบครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. ระบบความสัมพันธ์ในชุมชนระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนซึ่งเน้นพึ่งพาตนเอง ได้ถูกกระทบจากการพัฒนาของรัฐในยุคทันสมัย โดยการรวมศูนย์การตัดสินใจและการจัดการด้านเศรษฐกิจสังคม ฯลฯ จากส่วนกลางทั้งด้านนโยบาย การวางแผน และการดำเนินงาน การจัดการทรัพยากร งบประมาณ เป็นต้น ซึ่งพยายามเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตแบบพึ่งตนเองและพึ่งพาอาศัยกันเองในระดับต่างๆ เป็นการผลิตสินค้าเกษตรเฉพาะอย่าง เพื่อขาย แล้วนำรายได้ซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากตลาด ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ให้กับชุมชน เช่นสัมพันธ์กับพ่อค้าคนกลาง แหล่งเงินกู้ เป็นต้น เกิดการเผชิญหน้ากับปัญหาหนี้สินกระบวนการเรียนรู้สำคัญที่ชุมชนเคยร่วมกันทำ หรือร่วมตัดสินใจและจัดการกันเองได้ค่อยๆ ถูกถ่ายโอนไปสู่การจัดการของรัฐ ความสัมพันธ์ในชุมชนลดลงและถูกทำลาย ระบบดังกล่าวทำให้ชุมชนถูกตัดขาดออกจากกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการชุมชนหรือสาธารณกิจด้วยตนเอง ไม่เห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มอย่างมีเป้าหมายเพื่อส่วนรวม นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับระบบการเมืองและกลุ่มผู้มีอำนาจอื่นๆ อีกด้วย

3. ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติจากการพึ่งพิงอาชีพธรรมชาติกลายเป็นใช้ทรัพยากรตามความต้องการของมนุษย์เพื่อเพิ่มผลผลิต เร่งผลผลิต และตอบสนองความต้องการในทุกๆด้าน เกิดการตัดแปลงธรรมชาติตามความต้องการ เช่นการก่อสร้างบ้านเรือน สถานที่อาคาร การตัดถนน ตัดต้นไม้การถมคู คลอง จนกลายเป็นผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของดิน น้ำ อากาศ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านโครงสร้างความสัมพันธ์ เกิดจากความต้องการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เอื้อต่อเศรษฐกิจ ซึ่งต้องทำลายรากฐานความสัมพันธ์ระดับต่างๆในสังคม โดยวิธีการที่ค่อยเป็นค่อยไป จึงทำให้ระบบความสัมพันธ์ในสังคมทุกระดับเกิดการเปลี่ยนแปลงให้เชื่อมโยงและเอื้อต่อระบบเศรษฐกิจมากที่สุดทั้งความสัมพันธ์ระดับครอบครัว ชุมชน และการพึ่งพิงธรรมชาติ

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและการรวมกลุ่ม

องค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่ชาวชุมชนรวมตัวกันสร้างขึ้นเองและบริหารจัดการได้เอง โดยไม่ได้เกิดจากที่มีหน่วยงานภายนอกมาสร้างให้เกิดหรือมีการจัดการจากหน่วยงานภายนอก (สมพันธ์, 2540: 2) นอกจากนี้ ประเวศ วะสี (2535 อ้างใน สมพันธ์, 2540: 2) ได้กล่าวไว้ว่า องค์กรชุมชน จะเกิดขึ้นโดยกระบวนการที่คนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกันซ้ำแล้วซ้ำอีก จนปรากฏตัวผู้นำตามธรรมชาติขึ้น มีการจัดการองค์กรมีการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ ทางเลือกและตัดสินใจ ทางเลือกได้อย่างถูกต้องทั้งนี้ สมพันธ์ และคณะ (2540) ได้อธิบายรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชน ตามแนวคิดของนลินี ตันธุนิตย์ (2538) ไว้ว่า องค์กรชุมชนมีลักษณะที่หลากหลาย แบ่งได้ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. องค์กรชุมชน ในรูปแบบของการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมเฉพาะภายในชุมชน เช่น การออมทรัพย์ ธนาคารข้าว และกลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น 2. องค์กรชุมชน ในรูปแบบของการรวมกลุ่มเพื่อบูรณาการกิจกรรมที่หลากหลายภายในชุมชนเข้าด้วยกัน 3. องค์กรชุมชน ในรูปแบบของการรวมกลุ่มเพื่อการประสานกิจกรรมที่คล้ายแต่ละพื้นที่ชุมชน เพื่อเป็นเครือข่ายกิจกรรม 4. องค์กรชุมชนในรูปแบบของการรวมกลุ่มเพื่อการต่อรองกับนโยบายรัฐหรือผลประโยชน์ร่วมขององค์กรชุมชนหรือชุมชนที่มีแก้ปัญหาเช่นเดียวกัน

สมพันธ์ และคณะ (2540) ได้กล่าวว่าองค์กรชุมชนจะสามารถดำรงอยู่ได้จะมีองค์ประกอบสำคัญ โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. อุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึง มุมมองแนวคิดในการใช้ชีวิตต่อสังคมต่อชุมชนต่อการดำเนินการกิจกรรมหนึ่งร่วมกันขององค์กร นับว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการยึดเหนี่ยวการรวมกลุ่มในการสร้างเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กรเพื่อสร้างทิศทางการดำเนินการที่ต่อเนื่อง
2. เป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน
3. ผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับอุดมการณ์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์อาจจะมีลักษณะเป็นเชิงนามธรรม ส่วนผลประโยชน์ร่วมจะมีลักษณะเชิงรูปธรรม โดยธรรมชาติของพื้นฐานความต้องการของมนุษย์ ซึ่งองค์กรโดยทั่วไปจะต้องสร้างข้อมูลให้เกิดการรับรู้ทั่วไปว่า ผลประโยชน์ของการรวมตัวเป็นองค์กร คือ อะไร เพื่ออะไร ทั้งนี้ผู้วิจัยอธิบายต่อว่า เพื่อที่จะให้สมาชิกสามารถตัดสินใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการผลประโยชน์ของตนสัมพันธ์กับผลประโยชน์ร่วมของการรวมกลุ่มองค์กรหรือไม่ อย่างไร ทั้งนี้จะส่งผลต่อการรวมกลุ่มและดำเนินการกิจกรรมเป็นอย่างยิ่ง

4. คน แบ่งคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชนในรายละเอียดได้ ดังนี้

4.1 ผู้นำ นับเป็นศูนย์กลางของการประสานแนวคิด ผลประโยชน์ และบทบาทการดำเนินงานกิจกรรมของสมาชิกแต่ละคนในองค์กร ทั้งนี้ผู้นำคนหนึ่งสามารถที่จัดอยู่ในหลายประเภทของคุณลักษณะผู้นำที่ผสมผสานอยู่ในบุคคลเดียวกัน อย่างไรก็ตามสมพันธ์ได้แบ่งประเภทของผู้นำไว้ 6 ประเภท ดังนี้

4.1.1 ผู้นำทางความคิด เน้นให้สมาชิกรู้จักตนเอง รู้จักปัญหา จนนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา

4.1.2 ผู้นำทางด้านศีลธรรม เน้นด้านศีลธรรมที่เกิดขึ้นจากศาสนา วัฒนธรรม ค่านิยมของชุมชนและประยุกต์เข้ากับการรวมกลุ่มองค์กรเพื่อดำเนินกิจกรรมเหล่านั้น

4.1.3 ผู้นำทางด้านอาชีพ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ 1) ผู้นำที่เน้นการทำกิจกรรมเฉพาะด้าน เช่น การอบรมทรัพย์สิน และ 2) ผู้นำที่มีกระบวนการทำงานที่ดีกับชุมชน คือ การมีความสัมพันธ์กับชุมชน วิเคราะห์ชุมชนจัดอันดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกและชาวชุมชน

4.1.4 ผู้นำทางด้านกรพูด มีลักษณะของการกระตุ้นทางความคิดและการปฏิบัติต่อสมาชิก จากสิ่งที่ตัวผู้นำเคยผ่านเคยทำมาก่อน

4.1.5 ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมายเพื่อชุมชนได้ คือ บุคคลที่สามารถนำแผนงานที่มาจากความร่วมมือร่วมสร้างของชุมชนมาเสนอแผนงานและกิจกรรมเข้าสู่ระบบหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานสนับสนุนที่ให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมที่มีจากชุมชน ทั้งด้านการสนับสนุนเทคโนโลยี องค์ความรู้และงบประมาณ

4.1.6 ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน หรือผู้นำบารมี มีลักษณะของการระดมทุนในรูปแบบต่างๆมาใช้ในการดำเนินงานได้ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน

4.2 สมาชิก หมายถึง กลุ่มบุคคลภายในชุมชนที่มาดำเนินการร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งการระดมความคิด การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล ตลอดจนสิทธิพึงได้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการดำเนินขององค์กร ทั้งนี้สมาชิกมีหลายประเภท เช่น สมาชิกที่เข้าร่วมการดำเนินการตลอดกระบวนการ สมาชิกที่เข้าร่วมเป็นส่วนงาน และสมาชิกประเภทสังเกตการณ์ เป็นต้น

4.3 ชาวบ้านทั่วไป หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ดำเนินกิจกรรมที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินกิจกรรมต่อการดำรงชีวิต แต่ไม่ได้เข้าร่วมอยู่ในองค์กรชุมชนแต่อย่างใด ซึ่งจะคอยวิพากษ์การดำเนินกิจกรรมขององค์กร ทั้งนี้ นับเป็นตัวแปรอีกตัวหนึ่งที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและการดำรงอยู่ขององค์กรชุมชน จากการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมองค์กร

5. การบริหารจัดการ สมพันธ์ (2540 หน้า 6) เสนอความคิดไว้ว่าเป็นสิ่งชี้ขาดต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่มีเงิน คน เกี้ยวข้อง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้สามารถอธิบายในรายละเอียดขององค์ประกอบด้านการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพได้ ดังนี้

5.1 การตัดสินใจร่วมกัน สิ่งสำคัญสำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมที่สนับสนุนต่อการรวมกลุ่มองค์กร ทั้งนี้ถ้าการบริหารจัดการเหล่าสมาชิกไม่มีโอกาสตัดสินใจด้วยความเป็นเจ้าขององค์กร การอยู่รอดขององค์กรย่อมมีผล สมาชิกองค์กรจะขาดความตระหนักต่อการช่วยเหลือประคองกิจกรรม และจะปล่อยให้ผู้นำกำหนดทิศทาง ซึ่งความอยู่รอดจะขึ้นอยู่กับผู้นำผู้เดียว ดังนั้นสมพันธ์จึงเสนอไว้ว่า การขับเคลื่อนของกิจกรรมองค์กรชุมชนที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงควรจะต้องให้สมาชิกในองค์กรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นอย่างมาก

5.2 โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะในรูปแบบมาตรฐาน เช่น มีประธาน รองประธาน เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ ฯลฯ ทั้งนี้การแบ่งโครงสร้างเช่นกันอาจจะไม่จำเป็นสำหรับองค์กรที่มีเนื้อหางานที่ชัดเจน แต่ควรมีตำแหน่งที่มีเนื้อหางานให้ปฏิบัติจริง

5.3 สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อเป็นสถานที่ศูนย์กลางของการรวมกลุ่มในการวางแผนกิจกรรม การจัดกิจกรรม รวบรวมอุปกรณ์ต่างๆ และการใช้ประโยชน์สำหรับชุมชน

5.4 กฎ ระเบียบร่วมกัน เพื่อยึดเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เนื่องจากการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนนั้น มาจากกลุ่มคนที่หลากหลาย ย่อมมีความคิดมุมมองที่ต่างกักันหรือมีความขัดแย้งเชิงเหตุผล ที่ชนะต่อการดำเนินการ จึงนับเป็นสิ่งสำคัญของการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนด้วยเช่นกัน

5.5 การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกองค์กรชาวบ้าน มีหลายรูปแบบ เช่นการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการหาข้อสรุปร่วมกัน การประชาสัมพันธ์ข่าวสารการดำเนินการขององค์กร การประชุมแกนนำองค์กร และการกระจายข่าวของกลุ่มย่อย การใช้ปฏิสัมพันธ์ทางด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อให้เกิดการรับรู้เข้าใจร่วมกัน ทั้งนี้หากการสื่อสารมีปริมาณไม่เพียงพอหรือไขว้เขวจากความเป็นจริงแล้วนั้น การบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรชุมชนย่อมเป็นไปได้

5.6 การควบคุมตรวจสอบ เพื่อให้มีการรับรู้ร่วมกันของสมาชิกองค์กรอย่างชัดเจนและโปร่งใส โดยเฉพาะกิจกรรมต่างๆขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง โปร่งใสและชัดเจน

6. กิจกรรม รูปแบบการเรียนรู้ และการดำเนินการจริงจะขึ้นอยู่กับกิจกรรมเหล่านี้ โดยทั่วไป กิจกรรมในชุมชนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมเป็นหลัก บางชุมชนอาจมีกิจกรรมทางการเมือง จนมาถึงในปัจจุบันมีกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้นตามสภาวะบ้านเมืองที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น กิจกรรมเศรษฐกิจที่นิยมทำกันมากในชนบท เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มปุ๋ย ธนาคารข้าว กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง สหกรณ์ต่างๆ กิจกรรมด้านการเกษตร เช่น เกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสม ปศุสัตว์ ข้าวพืชผักปลอดสารเคมี กิจกรรมด้านการเมือง เป็นลักษณะของการต่อรองให้แก่นโยบายรัฐและการตั้งทรัพยากรรัฐเข้าสู่ชุมชน กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าชุมชน การอนุรักษ์และฟื้นฟูลุ่มน้ำ การแก้ปัญหาขยะ มลพิษในเมือง

7. งบประมาณ เพื่อดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้จะมาจากการสนับสนุนทั้งภายในและภายนอกชุมชนอย่างไรก็ดีแม้ว่า สัมพันธ์จะพยายามอธิบายในรายละเอียดขององค์กรชุมชน สำหรับมุมมองผู้วิจัยยังเห็นว่ายังขาดมิติของการอธิบายรูปแบบการเสริมพลังจากหน่วยงานภายนอกที่มีส่วนช่วยให้ออกเกิดการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนได้ด้วยการบริหารจัดการตนเอง แต่ส่วนอีกมุมมองหนึ่งได้เห็นด้วยการแบ่งองค์ประกอบสำคัญขององค์กรชุมชนเป็น 7 ตัวแปรหลักที่กล่าวมา ทั้งนี้ผู้เขียนได้ให้ความสำคัญด้านผลประโยชน์ที่ได้จากการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนนับเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดสำหรับการมองและศึกษา จากยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่เน้นให้ความสำคัญต่อคน กลุ่มองค์กรในชุมชน โดยมีแนวคิดสำคัญ ในการสร้างประเทศให้เข้มแข็ง โดยใช้คนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมให้ประชาชนมีการรวมกลุ่มเพื่อเกิดพลังในการดำเนินกิจกรรม โครงการและการบริหารจัดการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชน

กลุ่มและการรวมกลุ่ม มีผู้ที่ให้ความหมายและอธิบายความหมายไว้หลายๆ ท่าน แสงสุรีย์ สำอางค์กุล (2534: 170) ได้ให้ความหมายของคำว่า กลุ่ม คือ บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีปฏิสัมพันธ์กัน มีเป้าหมายร่วมกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย และยอมรับสัมพันธ์ภาพของกันและกัน โดยมีเกณฑ์อธิบายถึงคำว่า “กลุ่ม” ตามแนวคิดของ Feldman ไว้ 4 อย่าง คือ 1. มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่ม คือ ในระดับพื้นฐานที่สุด กลุ่มต้องอนุญาตให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น การเผชิญหน้ากัน นั่งพูดคุยกัน 2. สมาชิกมีการรับรู้กัน คือ สมาชิกแต่ละคนมีสิทธิ์ที่จะแสดงทัศนคติต่างๆ เช่นในกลุ่มเชื้อชาติบางชาติ อาจมีบางคนเสนอแนวการปรับปรุงการปกครองของกลุ่ม 3. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดปทัสถานเดียวกัน เช่น บางกลุ่มเน้นเป้าหมายการสร้างไมตรีสัมพันธ์ก็จะมี การจูงใจให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมสร้างความคุ้นเคยใกล้ชิดกัน 4. สมาชิกพึ่งพาอาศัยกันและร่วมชะตากรรมด้วยกัน เช่น โครงการที่จัดตั้งขึ้นต้องอาศัยความร่วมมือกัน หากไม่ร่วมมือกันก็ไม่ประสบความสำเร็จ ผลเสียก็จะเกิดแก่กลุ่ม ส่วนชาญ ัญญพิทยากุล (2522: 10) ได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ว่า พฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มย่อยซึ่งอยู่กันอย่างสนิทชิดใกล้กัน มีการเผชิญหน้ากันแบบซึ่งหน้า ซึ่งสอดคล้องกับอนงค์ วิเศษสุวรรณ (2544: 3) ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่า บุคคลจำนวนหนึ่งรวมตัวกัน

เพื่อให้ได้งานตามจุดมุ่งหมาย ส่วน Lewin (no date อ้างใน อนงค์ วิเศษสุวรรณ, 2544: 3) ได้ให้คำจำกัดความของกลุ่มว่า บุคคลตั้ง 2 คนขึ้นไป มีปฏิสัมพันธ์กันต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งพิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ (2522: 185) ได้ให้ความหมายที่สอดคล้องกับ Lewin ว่า กลุ่มเกิดจากการที่มีบุคคลนับตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีความสัมพันธ์กัน โดยมีผลประโยชน์และเป้าประสงค์ร่วมกัน ส่วน นิรันดร์ จุลทรัพย์ (2544: 97) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของบุคคลภายในกลุ่มทั้งกาย วาจา อารมณ์ ความรู้สึก กริยาท่าทาง และบรรยากาศในกลุ่ม ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลง มีการปรับตัวปรับความสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะที่ต่อเนื่องกันเสมอ

โครงสร้างและลักษณะของกลุ่ม

ประสิทธิภาพของกลุ่มขึ้นอยู่กับโครงสร้างและลักษณะของกลุ่ม แคทเซนบาค และสมิธ (ม.ป.ป. อ้างใน อนงค์ วิเศษสุวรรณ, 2544: 12 – 14) ได้อธิบายประสิทธิภาพของกลุ่มไว้ 4 แบบ คือ

1. กลุ่มแบบต่างคนต่างทำ (Pseudogroup) หมายถึง กลุ่มที่สมาชิกแต่ละคนได้รับมอบหมายให้ทำงานด้วยกัน โดยแต่ละคนไม่ได้มีความสนใจ ต่างคนต่างคิด ไม่เห็นจุดมุ่งหมายร่วมกันแม้จะมีปฏิสัมพันธ์กัน แต่ขาดความร่วมมือไม่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกบางคนไม่สร้างงานแต่สร้างปัญหา ขาดการสื่อสาร และความร่วมมือ เอาเปรียบ สมาชิกมีอิทธิพลหรือผลต่อกันน้อย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่ม กลุ่มแบบนี้จะไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากสมาชิกไม่สนใจ และไม่มี ความผูกพันต่อกัน หรือต่ออนาคตของกลุ่มโดยรวม
2. กลุ่มปกติ (Traditional work group) คือ กลุ่มที่สมาชิกตกลงที่จะทำงานด้วยกันแต่ไม่เห็นประโยชน์ที่แท้จริงในการทำงาน มุ่งประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม การพึ่งพาอาศัยกันมีน้อย โครงสร้างของงานแบ่งหน้าที่เด็ดขาดชัดเจน ไม่มีงานที่ต้องร่วมมือกัน รับผิดชอบแต่งานของตนไม่สนใจงานในหน้าที่อื่น ไม่เห็นความสำคัญและไม่เห็นว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป็นเพียงการแลกเปลี่ยนข้อมูลการอธิบายขั้นตอนการทำงาน การพิจารณาผลงานดูจากผลงานรายบุคคล และผลตอบแทนจะได้รับรายบุคคล ไม่มีกระบวนการในการส่งเสริมให้ร่วมแรงร่วมใจเพื่อกลุ่ม
3. กลุ่มร่วมมือ (Effective group) คือ กลุ่มที่สมาชิกมีจุดประสงค์ร่วมกัน ทั้งส่วนตนและส่วนรวมในทิศทางเดียวกัน กลุ่มมีความเต็มใจ เชื่อว่าความสำเร็จหรือไม่สำเร็จคือผลของกลุ่มทั้งหมด นอกจากนี้กลุ่มนี้จะมีเน้นการตรวจสอบและผลงานทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคลเพื่อคุณภาพโดยรวมของกลุ่ม มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการทำงานจริงจัง มุ่งมั่นให้คำแนะนำกระตุ้น ส่งเสริมและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีการฝึกทักษะสังคม
4. กลุ่มร่วมมือเป็นหนึ่งเดียว (High-performance group) กลุ่มนี้มีลักษณะคล้ายกลุ่มร่วมมือ แต่จะมีประสิทธิผลมากกว่า ระดับความผูกพันระหว่างสมาชิกและความสำเร็จจะมีมากกว่า คือ มีความผูกพันด้านอารมณ์ในรูปแบบของความรัก การวางวางใจกัน ให้เกียรติกันและกัน ความเอาใจใส่ต่อสมาชิกกลุ่มเป็นพลังให้เกิดความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียว

นอกจากนี้ กาญจนา ไชยพันธุ์ (2549: 6) ได้แบ่งประเภทของกลุ่ม ออกเป็นหลายคู่กลุ่ม แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงกลุ่มปฐมภูมิและทุติยภูมิ กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) เป็นลักษณะกลุ่มพบปะหรือการพบเพื่อสังสรรค์อย่างเป็นกันเอง สมาชิกมีความสนิทสนมกันมาก มีการพบกันระหว่างบุคคลต่อบุคคลอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกันทำงานโดยไม่หวังผลประโยชน์ เช่น เครือญาติ พี่น้อง กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group) เป็นลักษณะกลุ่มที่มีความสนใจพิเศษร่วมกัน หรือสมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์กันเป็นทางการ เช่น กลุ่มอาชีพการแบ่งกลุ่มดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดการแบ่งประเภทกลุ่มของพัตน์ บุณยรัตพันธุ์ (2549: 122-123) ที่ได้จำแนกไว้ 2 ประเภท คือ 1. กลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Group) เป็นกลุ่มที่มีระเบียบแบบแผนที่แน่นอนมีกฎเกณฑ์แบ่งความรับผิดชอบกันเป็นสัดส่วน กลุ่มค่อนข้างใหญ่ มีพิธีการ และจัดว่าเป็นกลุ่มที่มีเสถียรภาพมั่นคง เช่น หน่วยงานราชการต่างๆ เรียกกลุ่มประเภทนี้ว่า กลุ่มทุติยภูมิ กลุ่มนี้ยังแบ่งออกเป็นอีก 2 ประเภท คือ กลุ่มที่เป็นทางการชนิดถาวร เช่น คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ชาวนา คณะกรรมการพัฒนาตำบลสภาตำบล เป็นต้น กลุ่มที่เป็นทางการชนิดชั่วคราว เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาทำงานใดงานหนึ่งในช่วงเวลาอันจำกัด เมื่อสำเร็จผลถือว่าหมดภาระหน้าที่ เช่น คณะกรรมการจัดงานวัด เป็นต้น 2. กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) เป็นกลุ่มที่ชุมชนรวมกันเองตามธรรมชาติ เป็นกลุ่มขนาดเล็ก มีการติดต่อกันแบบเผชิญหน้า เช่น กลุ่มสนทนาการ เป็นต้น กลุ่มนี้สามารถมีโอกาสพัฒนาไปสู่กลุ่มที่เป็นทางการได้ เรียกกลุ่มประเภทนี้ว่า กลุ่มปฐมภูมิ

นอกจากแบ่งประเภทแล้ว ทิศนา แฉมมณี และคณะ (ม.ป.ป. อ้างใน กาญจนา ไชยพันธุ์, 2549 : 14) ได้กล่าวถึงการก่อตัวของกลุ่มต่างๆ สามารถจำแนกได้ เป็น 2 แบบ 1. กลุ่มรูปนัย (formal group) กลุ่มที่มีกฎเกณฑ์วางไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้ดำเนินไปอย่างมีหลักการและมีระเบียบ กลุ่มนี้มีสมาชิกจำนวนมากดังนั้นการปฏิบัติตนในการเข้ากลุ่มต้องอาศัยปฏิบัติตามข้อตกลงและระเบียบปฏิบัติ เช่น กลุ่มสัมมนา สมาคมสโมสร 2. กลุ่มอรูปนัย (Informal Group) เป็นกลุ่มที่มีลักษณะตรงข้ามกับรูปนัย ไม่มีกฎเกณฑ์วางไว้ตายตัว ไม่มีพิธีรีตอง เช่น กลุ่มเพื่อนนัดเจอกัน กลุ่มกีฬา เป็นต้น กลุ่มนี้การนัดพบกันและแยกย้ายจากกันขึ้นอยู่กับความสะดวกของสมาชิกภายในกลุ่ม

สรุป ลักษณะความแตกต่างของกลุ่มรูปนัยและอรูปนัยไว้ ดังนี้ กลุ่มรูปนัย มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก มีหลักการและกฎเกณฑ์ที่ให้สมาชิกปฏิบัติการปฏิบัติตนของสมาชิกอาศัยปฏิบัติตามระเบียบ จุดประสงค์ของกลุ่มต้องการให้สมาชิกปฏิบัติและดำเนินงานให้บรรลุ และมีผู้นำกลุ่มที่สมาชิกพร้อมจะให้ความร่วมมือดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ กลุ่มอรูปนัย สมาชิกมีจำนวนไม่มาก มีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้ทั่วถึง ไม่มีกฎเกณฑ์วางไว้ตายตัว ขึ้นกับความสะดวกของสมาชิก การปฏิบัติตนของสมาชิกมีพิธีรีตองสะดวกต่อการรวมกลุ่ม จุดประสงค์เพื่อความสนุกสนานทางสนทนา การสร้างมนุษยสัมพันธ์ได้ง่าย และสมาชิกช่วยกันดำเนินการ ภายในกลุ่มความเป็นกันเอง

นอกจากกลุ่มลักษณะดังกล่าวข้างต้น ยังมีกลุ่มทางสังคมอีกประเภทหนึ่ง สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2534: 43) ได้จำแนกลักษณะกลุ่มทางสังคมประกอบด้วย 1. คนจำนวนสองคนขึ้นไป 2. กลุ่มที่มา รวมกันมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน (sense of belonging) คือมีความรู้สึกบางอย่างที่คล้ายกัน หรือ มีจุดมุ่งหมายเหมือนกัน เช่น กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มชานา เป็นต้น 3. มีการติดต่อกระทำระหว่างกัน (social interaction) คือ เมื่อมีความรู้สึกต้องการเป็นพวกเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันก็จะมี การติดต่อระหว่างกัน การพบปะ พูดคุยการสมาคมจึงเป็นสิ่งจำเป็นทำให้เป็นระบบสังคม เกิดขึ้น 4. มีความสัมพันธ์กัน (social relationship) เมื่อมีการติดต่อกระทำระหว่างกันจึงทำให้เกิด ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม เพื่อที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆไปสู่จุดมุ่งหมาย ความสัมพันธ์อาจเป็นแบบ ปฐมภูมิ หรือทุติยภูมิขึ้นอยู่กับขนาดของสมาชิกกลุ่ม 5. มีการจัดระเบียบทางสังคม (social organization) การอยู่รวมกลุ่ม จำเป็นต้องมีการกำหนดสถานภาพและบทบาท และกฎเกณฑ์ เพื่อ เป็นแนวทางการปฏิบัติหรือทำกิจกรรมลักษณะการจัดระเบียบทำให้เป็นระบบสังคม ซึ่งมีการ ถ่ายทอด สืบต่อกันระหว่างสมาชิกรุ่นต่อรุ่นทั้งระเบียบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

องค์ประกอบของกลุ่มที่ พัทน์ บุญรัตพันธุ์ (2549: 122) ได้จัดไว้ ประกอบด้วย 1. มีคน ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งไม่จำกัดเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา และเพศ 2. มีความสนใจร่วมกัน คือ มี วัตถุประสงค์ มีเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งทุกคนต้องการให้บรรลุ 3. มีการปฏิบัติต่อกัน สมาชิกภายในกลุ่ม มีความสัมพันธ์เป็นพิเศษ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะมีต่อบุคคลภายนอกกลุ่ม ให้ความสำคัญต่อสมาชิกมีผลกระทบกระเทือนต่อกันและกันหากมีความผิดพลาด

สรุป องค์กรชุมชนและการรวมกลุ่มจึงเป็นเรื่องของการรวมตัวของคนในชุมชนร่วมกันสร้าง กลุ่มที่ทุกคนมีความสนใจร่วมกันขึ้นมาเป็นกลุ่มเพื่อให้เกิดการรวมตัวและการบริหารจัดการกลุ่ม โดย ไม่ได้เกิดจากที่มีหน่วยงานภายนอกมาสร้างให้เกิดหรือมีการจัดการจากหน่วยงานภายนอก องค์กร ชุมชนจะเกิดขึ้นโดยกระบวนการที่คนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกันแล้วซ้ำอีก จนปรากฏตัว ผู้นำตามธรรมชาติขึ้น มีการจัดการองค์กรมีการวิเคราะห์ปัญหา วิจัยปัญหา วิเคราะห์ ทางเลือก และตัดสินใจทางเลือกได้อย่างถูกต้อง ซึ่งองค์กรชุมชนมีลักษณะที่หลากหลาย แบ่งได้ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. องค์กรชุมชน ในรูปแบบของการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมเฉพาะภายในชุมชน เช่น การ ออมทรัพย์ ธนาคารข้าว และกลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น 2. องค์กรชุมชน ในรูปแบบของการรวมกลุ่มเพื่อ บูรณาการกิจกรรมที่หลากหลายภายในชุมชนเข้าด้วยกัน 3. องค์กรชุมชน ในรูปแบบของการรวมกลุ่ม เพื่อการประสานกิจกรรมที่คล้ายแต่ละพื้นที่ชุมชน เพื่อเป็นเครือข่ายกิจกรรม 4. องค์กรชุมชนใน รูปแบบของการรวมกลุ่มเพื่อการต่อรองกับนโยบายรัฐหรือผลประโยชน์ร่วมขององค์กรชุมชนหรือ ชุมชนที่มีแก้ปัญหานั้นเหมือนกัน

แนวคิดการมีส่วนร่วมและบูรณาการ

กระบวนการมีส่วนร่วมถือว่ามีสำคัญต่อการจัดการ การดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรม โครงการและการพัฒนาองค์การ และสังคมชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมคือการ เสริมแรงบวกของสมาชิกขององค์การเพื่อให้เกิดพลังของการพัฒนาในทุกๆด้านสำหรับองค์การและ สังคมชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมซึ่งมี หลากหลายทัศนะและมุมมอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันจึงต้องเข้าใจความหมายหลักการ และ ลักษณะหรือรูปแบบการมีส่วนร่วม ดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วม

คณะกรรมการบริหารเพื่อประสานงานเฉพาะกิจในการพัฒนาชนบทขององค์การ สหประชาชาติ (ม.ป.ป. อังโน นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2533) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า ความมานะพยายามร่วมกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะรวมพลังความพยายามและทรัพยากรใด ๆ ที่ เห็นควรมาใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งเอาไว้ Oakley and Marsden (no date อังโน นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2533 : 19-20) ได้สรุปความหมายการมีส่วนร่วม ไว้ 7 ประการ ตั้งแต่ ความหมายอย่างกว้าง จนถึงความหมายที่เฉพาะเจาะจง ความหมายอย่างกว้างๆ ได้แก่ การมีส่วน ช่วยเหลือโดยสมัครใจ การให้ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ และกระบวนการ ดำเนินการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ ส่วนความหมายที่เฉพาะเจาะจง ได้เน้นให้ ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหาโดยเป็นผู้ริเริ่มและมุ่งใช้ความพยายามและเป็นตัว ของตัวเองในการดำเนินการและควบคุมทรัพยากรรวมถึงระเบียบในสถาบันต่างๆ Wisardjono (no date อังโน ธวัช เบญจาทิกุล, 2529: 19) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การปลดปล่อย ประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนาและให้กลายเป็นผู้กระทำการเปลี่ยนแปลง และพัฒนา ซึ่งประชาชนต้องเข้าเกี่ยวข้องในทุกชั้นของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ การกำหนด เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดทางเลือกหรือวางแผน การปฏิบัติตามแผนโดยใช้กลยุทธ์ต่างๆ และการเข้าถึงซึ่งความรู้ที่จะก่อให้เกิดความพยายามในการ พัฒนา พงษ์ศักดิ์ อังสิทธิ์ และ จรีเมธ อังสิทธิ์ (2543: 5) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขัน และอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกชั้นตอนของ โครงการหรืองานพัฒนาชนบท อรพินทร์ สฟโชคชัย (2538: 2-3) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้หลายมิติ คือความหมายที่เป็นธรรม ความหมายเชิงการเมือง และความหมายเชิงพัฒนาชนบท โดย ได้อธิบายไว้ว่า ความหมายที่เป็นธรรม หมายถึง การมีส่วนร่วมทั้งชายและหญิงในหมู่บ้านในการ ดำเนินงานพัฒนาของรัฐ หรือกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ประชาชนยินดีมาร่วม โดยที่ทุกคนร่วม

รับประโยชน์และการร่วมลงทุนลงแรงด้วย ด้านความหมายเชิงการเมือง หมายถึง การที่ทุกคนร่วมไปลงคะแนนเลือกตั้ง ส่วนความหมายเชิงพัฒนาชนบท หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชนหรือประชาชนในการเข้ามาร่วมมีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาของการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของชุมชนโดยตรงส่วนเสน่ห์ จามริก และคณะ (ม.ป.ป. อ้างใน ธวัช เบญจาทิกุล, 2529) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังคงอาจเป็นการปูพื้นฐานมั่นคง สำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย

นอกจากนี้ Creighton (no date อ้างใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2547 : 1) ยังได้กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการและมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อีกทั้งยังเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ส่วนปรัชญา เวสารัชช์ (2528: 5) ได้นิยามความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายาม หรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนตนในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชนและนครินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546 : 4) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้ร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่นั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ ญัฐนรี ศรีทอง (2552: 191) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นกระบวนการ (process) ที่ประชาชนในชุมชนได้เข้าไปดำเนินกิจกรรมในชุมชน นับตั้งแต่ร่วมกำหนดปัญหาและความต้องการ ร่วมระบุสาเหตุของปัญหา ร่วมกำหนดวิธีการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมติดตามประเมินผลกิจกรรม และร่วมรับผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ซึ่งประเด็นหลักของการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือประชาชนต้องเป็นผู้กระทำในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างอิสระ

สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่นำพากลุ่มคนหรือชุมชนเข้ามาร่วมกันขับเคลื่อนในทุกระดับของกระบวนการที่มุ่งสู่เป้าหมายในทิศทางเดียวกัน รวมถึงเป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการกำหนดกรอบการวางแผนงาน และควบคุมบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนด้วยตัวของตัวเอง ซึ่งเป็นสิทธิของชุมชนที่พึงกระทำได้

หลักการการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่มุ่งให้ประชาชนหรือชุมชนเข้ามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยเป็นสิทธิที่พึงได้รับบนพื้นฐานความจำเป็นต้องการของชุมชน ซึ่ง ภิรมย์ อ่อนเส็ง (2550: 25-26) ได้เสนอหลักการมีส่วนร่วมไว้ว่า 1. การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิและเป็นเอกสิทธิ ในฐานะสิทธิจะต้องได้รับการเคารพและให้เกียรติในฐานะเอกสิทธิ จะต้องไม่ถูกบังคับ และครอบงำ ทั้งสองประการนี้จะต้องเกิดจากบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด 2. การมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นผลรวมจากข้อผูกมัดจากคนแต่ละคนบนพื้นฐานที่ว่า โครงการ กิจกรรมเป็นของพวกเขา เพื่อพวกเขา และโดยพวกเขาที่แสดงออกมาในรูปพฤติกรรมร่วม รับผิดชอบต่อส่วนรวม แต่ไม่ได้ทำเพื่อผลประโยชน์ของคนใดคนหนึ่งหรือคนอื่น 3. การมีส่วนร่วมคือส่วนสำคัญของกระบวนการบริหารการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมจะถูกดำเนินการใน 2 บริบท คือ ประการที่หนึ่ง นักบริหารการพัฒนาจะต้องรู้สิ่งที่ประชาชนมุ่งหวัง และต้องให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น ประการที่สอง โครงการพัฒนาต้องให้ประชาชนรับรู้ ประชาชนต้องเข้าใจโครงการ รู้ถึงทรัพยากรที่จำเป็นและประเด็นต่างๆที่เกิดขึ้นจากโครงการ 4. การมีส่วนร่วมคือ เครื่องมือชี้วัดการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นฐานในการพัฒนาชนบทยิ่งมากและเข้มข้นเท่าใด แสดงว่าผลประโยชน์ของการพัฒนาจะตกแก่ประชาชนมากขึ้นเท่านั้น การมีส่วนร่วมจำเป็นสำหรับ ความสำเร็จของการพัฒนาชนบท ซึ่งจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมจริงๆ เป็นเรื่องของการอาสาสมัคร เป็นผลของการเลือก ที่ประชาชนจะทำการต่างๆ เพื่อตัวพวกเขาเอง

นอกจากนั้น ภิรมย์ อ่อนเส็ง (2550: 25 – 26) ยังเสนอแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าตั้งอยู่บนแนวคิดหลัก 3 ประการ คือ 1. องค์กรจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจว่า ควรจะทำอะไร และทำอย่างไร 2. ชุมชนจะต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น 3. ชุมชนที่พึงได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมนั้น คือ จะต้องสนองตอบความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชน ส่วนอมร นนทสุต (ม.ป.ป. อ้างใน ภิรมย์ อ่อนเส็ง, 2550: 26) อธิบายว่า ระบบการมีส่วนร่วมที่ผ่านการพิสูจน์แล้วได้ผลจะต้องประกอบด้วย 3 ส่วน เรียกว่า ระบบ 3 ก. คือ 1. องค์กรชุมชน ได้แก่กรรมการหมู่บ้าน หัวหน้ากลุ่มบ้าน ฯลฯ เป็นแกนกลางในการวางแผน การประเมินผล และการระดมทรัพยากร 2. กำลังคนในชุมชน ได้แก่ อสม. กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ฯลฯ จะเป็นผู้ได้รับการพัฒนาให้มีความชำนาญพิเศษ สามารถถ่ายทอดความรู้แก่ชาวบ้านด้วยตนเองได้ 3. กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น กองทุนเพื่อระดมเงินในการพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในส่วนของ ปรัชญา เวสารัชช (2528: 8) ได้อธิบายไว้ ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีข้อสมมติฐาน 3 ประการ 1. มนุษย์เป็นเจ้าของทรัพยากรซึ่งสามารถระดมเข้าร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมได้ 2. การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่ผูกพันมนุษย์กับกิจกรรมเพื่อการพัฒนา 3. การมีส่วนร่วมเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ด้านแนวคิดของ ทวีศิลป์ กุลนภาดล (2550: 8) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม ควรให้กลุ่มองค์กรชุมชน

เริ่มมีบทบาทตั้งแต่ได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและในที่สุดเข้าร่วมลงมือปฏิบัติโดยบุคคลใดจะเข้าร่วมด้วย จิตวิญญาณ บุคคลนั้นต้องมีความเข้าใจปัญหาตนเอง และตระหนักถึงสิทธิของตนเองที่มีต่อสิ่งนั้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่ได้รับข้อมูลใหม่ที่ช่วยเพิ่มอำนาจทางความคิด และมีโอกาส ได้ร่วมวิเคราะห์และตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายในกิจกรรมเหล่านั้น

ลักษณะ/รูปแบบของการมีส่วนร่วม

Chapin (no date อ้างใน สุจินต์ ดาววีระกุล, 2527 : 18) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วม 5 ลักษณะ คือ มีส่วนร่วมประชุม ร่วมบริจาคเงิน ร่วมเป็นสมาชิก ร่วมเป็นกรรมการ และร่วมในการเป็น ผู้นำส่วน Agbayani (no date อ้างใน สุจินต์ ดาววีระกุล, 2527 : 19) ได้จัดลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ เป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้ คือ การร่วมประชุม การออกความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะ การตีปัญหาให้กระจ่าง การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา การออกเสียงเลือกตั้ง การบริจาคเงิน การบริจาควัตถุ การช่วยเหลือด้วยแรงงาน การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง และการช่วยเหลือในการรักษาโครงการ และไพร์ตัน เดชะรินทร์ (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, 2527 : 12) ได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละฉบับที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ 1. องค์การประชาชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ คือ กลุ่มประชาชนที่มีความสนใจการพัฒนาชุมชนสังคม มีการรวมตัวกันเองในกลุ่มขนาดเล็กในระดับหมู่บ้าน หรือสูงกว่านั้น เพื่อร่วมทำประโยชน์ต่อส่วนรวม 2. องค์การประชาชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ องค์การเหล่านี้มีการจดทะเบียนในรูปสมาคม มูลนิธิ ตามตามกฎหมาย รวมถึงคณะกรรมการหมู่บ้าน ถือเป็นตัวแทนของประชาชนหรือสมาชิกในการตัดสินใจดำเนินการพัฒนาร่วมกับราชการหรือจัดทำเองตามบทบาทหน้าที่ 3. ตัวแทนบุคคลหรือตัวแทนองค์กรเอกชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ เช่น คณะกรรมการนโยบาย คณะกรรมการประสานงานในกิจการของทางราชการ โดยมีภารกิจและหน้าที่ของตัวแทนเข้าเป็นตัวแทนในรูปคณะกรรมการ อาจรับไปดำเนินการในองค์กรที่ตนสังกัด

ในขณะที่อคิน รพีพัฒน์ (2527: 100) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้สองประการ คือ 1. ไม่เต็มใจ โดยเข้าร่วมกิจกรรมเพราะเกรงใจหรือเพราะถูกบังคับเข้ามาเพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า 2. เต็มใจ โดยเข้าใจดีถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และอยากเข้าร่วมเพราะเห็นว่าก่อประโยชน์ระยะยาวให้กับตนและชุมชนของตน ส่วนสมาคมสาธารณสุขของอเมริกา (American Public Health Association, no date อ้างในธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2546: 153-155) ได้จัดลำดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมดังนี้ ระดับการตัดสินใจ (Decision-making) โดยจะเข้ามีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตัวเอง ระดับความร่วมมือ (Cooperation) เป็นการให้ความร่วมมือต่อแผนงานที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอก ซึ่งอาจต้องการความเสียสละจากชุมชนในด้านเวลาทรัพย์สิน และแรงงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ระดับนี้ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับที่

ยอมรับได้ และระดับการใช้ประโยชน์ (Utilization) ชุมชนจะยอมรับและใช้ประโยชน์จากบริการที่
 ได้วางไว้ให้เป็นการมีส่วนร่วมในระดับการยอมรับบริการเท่านั้น และ Arnstein (no date อ้างใน
 อีรพงษ์ แก้วหาญ, 2546: 153-157; บัญชร แก้วส่อง, 2531: 2-4) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วม ไว้ 3
 ระดับ ได้แก่ การมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo-participation) หรือการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ การมี
 ส่วนร่วมประเภทนี้ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใดๆ ในการตัดสินใจ แต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุ
 คคลอื่นเท่านั้น การมีส่วนร่วมบางส่วน (Partial participation) ผู้เข้าร่วมมีส่วนในการเสนอความ
 คิดเห็น แต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น และการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine
 participation) ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับการรับฟัง และยอมรับเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็น
 เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วม ส่วนสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2534: 177 - 181) ได้อธิบาย
 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ 4 แบบ คือ 1. การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบอุดมคติ เป็นลักษณะ
 ที่ชุมชนเป็นแกนนำในกิจกรรมทั้งหมด ตั้งแต่การตัดสินใจ ไปจนถึงการควบคุม ติดตามงานและการ
 ประเมินผล รูปแบบนี้เป็นลักษณะที่เกิดจากแรงจูงใจภายในชุมชน สมาชิกรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับปัญหา
 ความต้องการรวมตัวกัน และมีการลงแรงสมทบทุนเพื่อให้งานบรรลุตามเป้าหมาย มักพบใน
 ชุมชนชนบทในเรื่อง เกี่ยวกับงานของศาสนาหรืองานบุญประจำปี ซึ่งสมาชิกในชุมชนจะมีความรู้สึก
 ทำเพื่อส่วนรวม หากไม่เข้าร่วมจะเกิดความรู้สึกไม่ดีอันส่งผลต่อตนเองที่อาจจะถูกนินทา 2. การมี
 ส่วนร่วมแบบชุมชนเป็นแกนนำ เป็นลักษณะมุ่งผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก โดยสมาชิกได้
 ตระหนักปัญหาาร่วมกัน เนื่องจากได้ตระหนักถึงสิทธิของตนเองและเห็นถึงผลประโยชน์ส่วนใหญที่ต้อง
 สูญเสียไป เช่น ชุมชนยกขบวนเรียกร้องให้สร้างคลองส่งน้ำชลประทานให้ทั่วถึงที่ดินของชุมชนส่วน
 ใหญ่ไม่ใช่ที่ดินผืนใหญ่ของใครไม่กี่คนในหมู่บ้าน 3. การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบเจ้าหน้าที่พัฒนาเป็น
 แกนนำ เป็นรูปแบบการเข้ามาทำงานของนักพัฒนาขององค์กรภายนอกชุมชนที่มาจากรัฐบาลหรือ
 เอกชน เป็นแกนนำในการคิดและการกระทำ เช่น การนำประชาชนที่เกี่ยวข้องเข้ามารับการอบรม
 4. การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบสั่งการ เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมโดยที่ไม่ได้เกิดจาก
 ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งรูปแบบนี้ไม่ได้นำไปสู่การพัฒนาความคิดของชุมชนมักจะทำเพื่อ
 ประโยชน์ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น ผู้ใหญ่บ้านเกณฑ์ชาวบ้านช่วยกันทำความสะอาดถนน เพื่อ
 ต้องการส่งหมู่บ้านเข้าประกวดและยังกล่าวอีกว่า แต่ละชุมชนมีลักษณะโครงสร้างชุมชนที่แตกต่างกัน
 ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันด้วย โครงสร้างดังกล่าว ได้แก่ 1. ลักษณะความสัมพันธ์ของ
 ชุมชน ถ้าชุมชนใดมีความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ คือเป็นญาติพี่น้องกัน การมีส่วนร่วมอาจดีกว่าชุมชน
 ที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม 2. โครงสร้างของประชากร ชุมชนที่มีกลุ่มวัยแรงงานมาก การมีส่วน
 ร่วมอาจจะมีมากกว่าชุมชนที่กลุ่มวัยแรงงานย้ายถิ่นออกไปทำงานที่อื่น 3. ค่านิยมของชุมชน ค่านิยม
 ที่เป็นอุปสรรค เช่น ค่านิยมความสันโดษ ชุมชนต่างคนต่างอยู่ ทำให้ไม่ช่วยเหลือกัน ค่านิยมที่ส่งเสริม
 การมีส่วนร่วม เช่น ค่านิยมนับถือผู้อาวุโสหรือผู้นำชุมชน ทำให้ผู้อาวุโสหรือผู้นำเป็นแกนนำในการมี

ส่วนร่วม 4. วัฒนธรรมในชุมชน เป็นการเอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วม เช่น ความเห็นใจการช่วยเหลือผู้อื่น แต่วัฒนธรรมบางอย่างเป็นอุปสรรค เช่น เมื่อมีงานจะต้องบอกกับชาวบ้านก่อน ถ้าไม่บอกก็จะไม่ไปช่วยหรือไปร่วม ยกเว้นญาติสนิท 5. คุณภาพของประชากร ชุมชนที่มีคุณภาพดี มีการศึกษา และมีทัศนคติที่เห็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มีความตื่นตัวในการพึ่งตนเอง ระดับการเข้าร่วมจะมีมาก 6. โครงสร้างทางอำนาจ กลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของชุมชน ได้แก่ ผู้นำผู้อาวุโส ผู้ที่มีฐานะดี ผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์ หากมองประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักจะเป็นแกนนำในการมีส่วนร่วมได้มาก 7. ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ชุมชนที่ตั้งอยู่เป็นกลุ่มจะทำให้ได้รับรู้และทำกิจกรรมร่วมกันได้ง่ายกว่าชุมชนที่ตั้งอยู่กระจัดกระจาย ซึ่งทำให้การรวมกลุ่มใหญ่ยาก 8. ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมของชุมชน ชุมชนที่ตั้งอยู่ในส่วนของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ดี มีรายได้อย่างสม่ำเสมอ การมีส่วนร่วมจะมีมากกว่าชุมชนที่อยู่ในแหล่งขาดทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไม่อำนวย

ส่วนสไตเฟล และ เพียร์ส (ม.ป.ป. อังใน ปรัชญา เวสารัชช์, 2528 : 5 -7) ได้เสนอแนวทางการมองการมีส่วนร่วม ไว้ 5 มิติ คือ 1. การมีส่วนร่วมเป็นการประจักษ์หน้า เป็นการสะท้อนลักษณะการแจกแจงแบ่งสรรอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นการประจักษ์หน้าระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มสังคม กลุ่มชนชั้นต่างๆ เป็นการปะทะกันระหว่างผลประโยชน์ของชุมชนชนบทกับผลประโยชน์คนในเมืองหรือการปะทะกันระหว่างสมาชิกองค์การอาสาสมัครกับหน่วยราชการ 2. การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของกลุ่มและขบวนการในการเข้าร่วม มิตินี้พิจารณาการมีส่วนร่วมจากการวิเคราะห์โครงสร้าง วิธิตำเนินการ สภาพแวดล้อมของกลุ่มและขบวนการที่เกี่ยวข้องในการเข้าร่วม โดยเน้นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดพลัง อีกองค์ประกอบหนึ่งของมิตินี้ คือรูปแบบและลักษณะของภาวะผู้นำรวมทั้งสัมพันธภาพระหว่าง ผู้นำกับผู้ตาม 3. การมีส่วนร่วมเป็นประสบการณ์เฉพาะบุคคล การตัดสินใจในการเข้าร่วมกับกลุ่มเป็นการตัดสินใจเฉพาะบุคคล ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ของแต่ละคน 4. การมีส่วนร่วมเป็นโครงการ คือ โครงการที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเฉพาะด้าน และเป็นโครงการที่มุ่งให้ผู้ได้รับประโยชน์มีส่วนร่วมด้วยบางระดับ 5. การมีส่วนร่วมเป็นนโยบาย นโยบายระดับสูงที่เน้นให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมให้เห็นว่าเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเป็นขั้นเป็นตอนด้วยความเต็มใจหรือไม่เต็มใจของชุมชนเองก็ตาม เพื่อเป็นการจัดการชุมชนอย่างเป็นระบบในการรักษาและปกป้องต่อสิ่งที่ปะทะเข้ามากับชุมชนให้สามารถตั้งอยู่ต่อไปได้อย่างกลมกลืน

แนวความคิดการปรับตัวและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

โลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆอย่างรวดเร็ว จึงส่งผลให้สิ่งมีชีวิตต่างๆต้องมีการปรับตัว เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ต่างๆที่เปลี่ยนแปลง บุคคล กลุ่มบุคคลและองค์การทุกรูปแบบ จำเป็นต้องมีการปรับตัวเช่นกัน เพื่อการดำรงอยู่ได้ภายใต้สถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลง การปรับตัวเป็นพฤติกรรมหนึ่งทางธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่สร้างขึ้นและเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ของชีวิตและวิถีการดำรงชีวิต โดยมีผู้ให้คำจำกัดความและคำอธิบายหลากหลายทัศนะ วราภรณ์ ตระกูลสถิตย์ (2545: 3) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใช้ความพยายามในการปรับตนเอง เมื่อต้องเผชิญกับสภาพปัญหาความอึดอัดใจความคับข้องใจ ความเครียด ความทุกข์ใจ ความวิตกกังวลต่างๆ ฯลฯ จนเป็นสภาพการณ์ที่บุคคลนั้นสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสภาพปัญหานั้นๆ ได้ ซึ่งได้ระบุสาเหตุของการปรับตัว ไว้ 2 ประเด็น คือ เพื่อความอยู่รอดของชีวิต และเพื่อความความสุข นอกจากนี้ยังได้ระบุลักษณะของกระบวนการปรับตัวไว้ว่า 1. การปรับตัวที่สมบูรณ์ หรือการปรับตัวแบบบูรณาการ เป็นลักษณะการปรับตัวของบุคคลเมื่อเผชิญกับสภาพปัญหาหรืออุปสรรค แล้วสามารถแก้ไขได้ โดยที่ตนเองเกิดความสุขกายสบายใจ แต่บางครั้งปัญหาที่เกิดขึ้นอาจจะไม่ได้รับการแก้ไขจนเสร็จสิ้น แต่สามารถยอมรับสภาพปัญหาที่พยายามแก้ไขนั้นได้ เมื่อยอมรับได้ถือว่าการปรับตัวที่สมบูรณ์แบบ 2. การปรับตัวแบบไม่สมบูรณ์ หรือการปรับตัวแบบไม่บูรณาการ เป็นการปรับตัวที่บุคคลไม่สามารถเผชิญกับปัญหาได้ รวมทั้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งพอจะคลายความกังวลลงไปได้ แต่ยังคงมีความกังวล ความเครียด และความทุกข์หลงเหลืออยู่ ส่วนผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521 : 9) ได้ให้คำจำกัดความของการปรับตัว (accommodation)ว่า การที่ปัจเจกบุคคล 2 คน หรือกลุ่มปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากันได้ หรืออยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขในสังคม

ในขณะที่ มัลม และ เจมิสัน (ม.ป.ป. อ้างใน จุฑารัตน์ เมืองแก้ว, 2537 : 15) ได้อธิบายไว้ว่า การปรับตัวเป็นวิธีการที่คนเราปรับตัวให้เป็นที่ไปตามความต้องการของตนเองในสภาพแวดล้อมซึ่งบางครั้งส่งเสริม บางครั้งขัดขวางและบางครั้งสร้างความทุกข์ทรมาน ส่วนวราคม ที่สุกะ (ม.ป.ป. : 209 - 210) ได้ให้ความหมายว่า การที่สิ่งมีชีวิตปรับปรุงตัวเองเพื่อสามารถมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ได้อย่างเหมาะสม ทั้งปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวมนุษย์เอง และพินิน แดงจวง (2540 : 31 -32) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม หรือกลุ่มบุคคล โดยบุคคลจะทำการอย่างหนึ่งภายใต้ประสบการณ์ค่านิยม ความเชื่อ ความตระหนัก การเลียนแบบความเข้มของการโฆษณาชวนเชื่อเมื่อต้องเผชิญกับการถูกบังคับ เผชิญกับสถานการณ์ที่เข้ามาบรรจบกันสถานะที่เป็นปกติ ทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกตัวบุคคล ทั้งนี้เพื่อคงไว้ซึ่งการสนองความต้องการระดับพื้นฐานหรือความต้องการระดับต่างๆ ของบุคคลนั้นอันเป็นตรรกะหนึ่ง บ่งชี้ความมั่นคง ความปลอดภัยของชีวิตในช่วงเวลานั้น การพิจารณาว่าบุคคลใดมีการปรับตัวดีและ

มั่นคงหรือไม่ดีนั้นอาจสังเกตได้จากการที่บุคคลนั้นสามารถปรับตัวให้มีความรู้สึกมั่นคงทางด้านร่างกาย เช่น รู้สึกว่ามีความปลอดภัยจากการถูกทำร้าย การด่าว่ากล่าว การบังคับ ความรู้สึกมั่นคงด้านจิตใจ เช่น รู้สึกว่าไม่อับอาย ขวยเขิน ถูกดูแคลน ใส่ร้าย มีความมั่นใจในตนเอง มีความภาคภูมิใจในตนเองปราศจากความเครียดใดๆ และเป็นสุขในที่ได้อยู่ที่นั่น สังคมหรือองค์กรในชุมชนให้การยอมรับและสามารถอยู่ในสังคมได้ดีเพียงใด ความสามารถในการปรับตัวอาจเกิดจากความสามารถของแต่ละบุคคลเองหรืออาจเกิดจากความเห็นอกเห็นใจ การเอาใจใส่จากสมาชิกรอบข้าง ทั้งครอบครัว เครือญาติ เพื่อน ผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนาหรือการที่องค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้การต้อนรับ จัดกิจกรรมที่ทำให้บุคคลนั้น ๆ มีอัตราแรงในการปรับตัวได้อย่างใดอย่างหนึ่ง

การปรับตัวในส่วนบุคคล

การปรับตัวในส่วนบุคคล เป็นการปรับความคิด ความรู้สึก ความต้องการภายในของแต่ละคน (Internal demands) แรงขับอย่างหนึ่งจะเกิดจากสภาพทางสรีระของบุคคล เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ ยารักษาโรค เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งเกิดจากสภาวะการณ์ภายนอก(External demands) ซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ร่วมกัน อยู่ร่วมกัน และมีความสัมพันธ์กันกับกลุ่มต่างๆ ซึ่งการปรับตัวมีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล การศึกษาการปรับตัวของมนุษย์มักจะมีปัญหา ซึ่งการปรับตัวของแต่ละบุคคลจะสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสาเหตุหลายประการโดยธรรมชาติของมนุษย์มีความซับซ้อนมากเกินกว่าที่จะยืนยันสาเหตุต่างๆ ได้ สาเหตุที่รวมกันได้ด้านแบบแผนพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เช่น ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เหมือนกันอาจจะมีผลทำให้คนหนึ่งถูกกดดันหรือเคร่งเครียดมาก แต่กับอีกคนอาจมีมีเพียงเล็กน้อยสภาวะการปรับตัวของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับแบบแผนอุปนิสัยของพฤติกรรมและทัศนคติลักษณะท่าทีและรูปแบบพฤติกรรม อาจจะทำกับเป็นปัจจัยของการปรับตัว เช่นการเจ็บป่วยร้ายแรง ซึ่งอาจเป็นเพราะการปรับตัว การปรับตัวไม่ดีพอ มนุษย์มีสิ่งๆ เหมือน ๆ กัน แต่มีความแตกต่างกันด้านกายภาพ ด้านสุขภาพ การตื่นตัวต่อทางจิตใจ และสภาวะทางอารมณ์ (Crow and Crow, no date อ้างใน บุชบง จันทเลิศ, 2539 : 8)

การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม

การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม คือ ข้อเรียกร้อง อันเกิดจากสภาพแวดล้อม ซึ่งมนุษย์จะต้องมีการปรับพฤติกรรมให้สอดคล้อง ซึ่ง English and English (no date อ้างใน พศิน แต่งจวง, 2540: 28) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นภาระของความสัมพันธ์ที่กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งบุคคลจะได้รับความพอใจในการตอบสนองทั้งทางกายและสังคม การที่บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดีเป็นลักษณะที่แสดงถึงการเป็นคนปกติ ในทางตรงกันข้าม ถ้าตัวบุคคลไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือปรับตัวไม่ได้ ไม่สามารถปรับตัวพฤติกรรมให้สอดคล้องกับคนส่วนใหญ่ได้ บุคคลนั้น

จะดำเนินชีวิตอยู่สังคมโดยปราศจากความสุข ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนมากมักจะเป็นผลจากการปรับตัวไม่ดี มนุษย์ที่มีความสามารถปรับตัวได้ดีในสถานการณ์หนึ่ง อาจไม่สามารถปรับตัวได้ในอีกสถานการณ์อื่นได้ หากไม่ได้รับการส่งเสริม ชี้นำ ช่วยเหลือหรือยอมรับจากสังคมได้

การปรับตัวของชุมชน

การปรับตัวของชุมชนเกิดขึ้นเมื่อชุมชนได้รับผลกระทบจากภายนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกหรือความเจริญที่ขยายเข้าสู่ชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามเงื่อนไข องค์ประกอบของชุมชน เป็นต้นว่า ความเชื่อ ค่านิยมขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ผู้นำ องค์กร และบริบทของชุมชนนั้นๆ เมื่อชุมชนยอมรับสิ่งใหม่ๆ เกิดการคล้อยตามและมีการผลสมกลมกลืนกับภายนอกแล้วนั้นแสดงว่าการปรับตัวได้เกิดขึ้น (จุฑารัตน์ เมืองแก้ว, 2537: 17) รวมทั้งความเจริญที่แผ่ขยายเข้ามาภายในชุมชนส่งผลให้ชุมชนมีรูปแบบการปรับตัวที่แตกต่างกันไป ทั้งในด้านวิถีชีวิตทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของบุคคลและชุมชน

ซึ่งประเด็นดังกล่าว วรณี ดวงดีทวีรัตน์ (2540: 13) ได้ยกตัวอย่างการปรับตัวของชุมชนไว้ว่า ตัวอย่างด้านการเกษตร ในอดีตการผลิตส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติบำรุงผลผลิตหรือแรงงานที่ใช้ส่วนมากใช้แรงงานจากคนและสัตว์เลี้ยง ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนใช้เครื่องจักรกลและสารเคมีกับผลิตผลทางการเกษตรมากขึ้น การปรับตัวที่ดี คือ การปรับตัวที่สมบูรณ์แบบ กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมนั้น ไม่มีความแปลกแยก มีความสุข ซึ่งประเด็นนี้ พศิน แดงจวง (2540: 28) ได้กล่าวถึงการปรับตัวที่ดีในยุคโลกาภิวัตน์ไว้ว่า การปรับตัวที่ดีน่าจะรวมถึงการปรับตัวเข้าหากันระหว่างคนต่างชาติ ต่างภาษา ต่างฐานะเศรษฐกิจ ต่างความคิด ต่างความเชื่อและต่างวัฒนธรรม สามารถนำแนวคิดที่ดีของบุคคลอื่นมาประยุกต์ใช้กับตนเองได้ และมีการแบ่งปันประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์กับผู้อื่น มีความอยากดีอยากได้ มีความทะเยอทะยาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Hurlock (no date อ้างใน บุซบง จันทเลิศ, 2539 : 10) ที่ว่า การปรับตัวที่ดีต้องประกอบด้วย การแสดงออก ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลได้ทุกกลุ่มมีทัศนคติที่ดีต่อคนอื่นต่อบทบาทของตนเองในสังคม และมีความพอใจในตนเอง ทั้งการเป็นผู้นำและผู้ตาม ส่วนในด้านของ ทินดอลล์ (ม.ป.ป. อ้างใน สมาน มากสุข, 2544 : 11) ก็ได้กล่าวถึงการปรับตัวที่ดีต้องมี 6 ประการ คือ 1. รักษาและคงไว้ซึ่งบุคลิกภาพ โดยอาศัยความสามารถในการผสมผสานความต้องการของคน กับพฤติกรรมที่แสดงออก เพื่อสนองความต้องการนั้น โดยพฤติกรรมดังกล่าวต้องเข้ากันได้กับสิ่งแวดล้อม 2. การปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม 3. การยอมรับสภาพความเป็นจริง 4. มีความมั่นคง 5. มีวุฒิภาวะ 6. มีอารมณ์ในลักษณะที่เป็นปกติเสมอ คือสามารถควบคุมอารมณ์ไว้ไม่ให้พุ่งชนไปกับสิ่งแวดล้อมภายนอก คือ เมื่อพบความลำบากก็ไม่เสียใจจนหมดกำลังใจที่จะต่อสู้อุปสรรค เมื่อประสบความสำเร็จก็ไม่ดีใจจนลืมหืมตา

Roy (no date อ้างใน พศิน แดงจวง, 2540: 37 – 41) ได้ระบุลักษณะการปรับตัวที่ดี จะมี การแสดงออกมาไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. การปรับตัวตามความต้องการด้านสรีระ เป็นการปรับตัวเพื่อรักษาความมั่นคงทางด้าน สรีระซึ่งจะครอบคลุมความต้องการพื้นฐาน ในเรื่องออกกำลังกาย อาหาร การขับถ่ายน้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การปรับตัวที่เหมาะสมจะเกิดจากการได้รับข้อมูล ข่าวสาร หรือเกิดการเรียนรู้ถึงข้อดี และข้อจำกัดของผลกระทบ

2. การปรับตัวด้านมโนทัศน์ (Self – concept) เป็นการปรับตัวแบบมุ่งที่จะรักษาความ มั่นคงทางด้านจิตใจ เป็นความเชื่อและความรู้สึกที่บุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับความรู้สึกเชื่อมั่น การ มองเห็นคุณค่าของตนเอง

3. การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ (Role function) เป็นการปรับตัวเพื่อให้เกิดความมั่นคง ทางสังคม เป็นการกระทำตามบทบาทที่สังคมคาดหวังไว้อย่างเหมาะสม ได้แก่บทบาทปฐมภูมิ คือ บทบาทของตนเองได้แก่ ความเป็นเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และชรา บทบาททุติยภูมิ คือ บทบาทด้าน ความสัมพันธ์ ได้แก่ ความเป็นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ภรรยา สามี และบทบาทตติยภูมิ คือ บทบาท ด้านหน้าที่ที่ได้รับหรือกำหนดเอง ได้แก่ อาชีพครู หมอ นักเรียน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

4. การปรับตัวด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน (Interdependent relations) มี เป้าหมายเพื่อความมั่นคงทางสังคมของบุคคล การพึ่งพาระหว่างกัน หมายถึง ความสมดุล ระหว่าง การเป็นตัวของตัวเอง และการพึ่งพาผู้อื่นในสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เช่น การขอความช่วยเหลือ การแสวงหาความรัก พฤติกรรมการเป็นตนเอง ซึ่งครอบคลุมถึงพฤติกรรมการริเริ่ม การต่อสู้ อุปสรรค การแสวงหาความพึงพอใจจากการทำงาน และการดำรงชีวิตในระดับขั้นของการปรับตัว (โรเจอร์, ม.ป.ป. อ้างใน วินัย ไตรเพิ่ม, 2549: 7) ได้ระบุไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตื่นตัวในการรับข่าวสาร ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะเกิดการตื่นตัวและรับทราบเรื่องที่เกิด ขึ้นโดยเฉพะเรื่องที่เกิดขึ้นกับตนเอง เป็นขั้นที่สมาชิกได้ทราบว่ามีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นแหล่งที่ได้ข่าว จะมาจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชนต่างๆ

2. ขั้นสนใจหาข่าวสารเพิ่มเติม เมื่อเกิดความตื่นตัว ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะสนใจหา รายละเอียดของข่าวสารนั้นเพิ่มเติม

3. ขั้นประเมินผล ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะนำรายละเอียดของข่าวสารมาพิจารณาประเมินผล ดีผลเสียของข่าวสาร หากตนนำมาปฏิบัติในสังคมแล้วจะเกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใด ถือว่าเป็นขั้น ตัดสินใจ หรือช่วงหัวเลี้ยวหัว

4. ขั้นการทดลองปฏิบัติ ผลการประเมินผลอาจจะนำสิ่งใหม่หรือวัฒนธรรมใหม่นั้นๆ มา ทดลองปฏิบัติ บางสังคมผู้รับการเปลี่ยนแปลงอาจจะไม่มีการทดลองและข้ามขั้นตอนนี้ไปเลย

5. ขันยอมรับ ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะนำสิ่งใหม่หรือวันธรรมมายึดถือปฏิบัติเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น เมื่อผ่านขั้นการทดลองปฏิบัติหรือขั้นประเมินผลแล้วข้ามมาสู่ขั้นนี้โดยก็รวมความได้ว่าการปรับตัวประกอบด้วย 2 สาเหตุหลักๆ

สาเหตุที่ 1 ปรับตัวเพื่อตัวเอง ให้ตนเองสามารถดำรงตนเองอยู่ในสภาพแวดล้อมสังคม และชุมชน อย่างมีความสุข เป็นที่ยอมรับของคนรอบข้าง เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและ สังคม โดยแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมตามกรอบของประเพณี วัฒนธรรมและวิถีทางของสังคมนั้นๆ

สาเหตุที่ 2 ปรับตัวเพื่อผู้อื่น คือ คนรอบข้างใกล้ชิด สังคม ชุมชน ให้การยอมรับเข้าเป็นสมาชิก เป็นที่น่าเชื่อถือ ไว้วางใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มได้กำหนดขึ้น และเพื่อไม่ให้เขาเหล่านั้นมีความรู้สึกอึดอัด ไม่มีความสุข ได้รับผลกระทบจากการเข้าร่วมกิจกรรม

สรุป การปรับตัวเป็นการสร้างสมดุลให้อยู่รอดในสภาพแวดล้อม ปัญหาความทุกข์ ต่อวิถีการดำเนินชีวิตและการดำรงชีพของมนุษย์ มีความรู้สึกปลอดภัยทั้งทางด้านกายภาพ และด้านจิตใจ แม้แต่บุคคล ชุมชน สังคมเองก็ต้องมีการปรับตัว โดยการใช้ฐานคิดของการยอมรับให้อยู่ร่วมในกลุ่มบุคคลต่างๆ เช่น ครอบครัวเพื่อน และชุมชน อย่างไว้วางใจเชื่อใจ และอยู่ร่วมในกลุ่มสังคม วัฒนธรรม ได้อย่างกลมกลืนหากไม่มีการปรับตัวต่อบริบททั้งสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม เป็นต้น การดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นก็ปราศจากความสุขและกลายเป็นบุคคลแปลกแยกจากสังคม

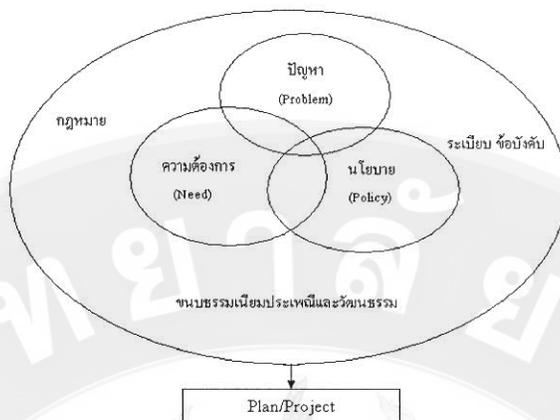
แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการวางแผนและยุทธศาสตร์

การวางแผนถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้บุคคล กลุ่มองค์กรชุมชน องค์กรประสบผลสำเร็จ ในการดำเนินกิจกรรมโครงการหรือทำให้องค์การบรรลุเป้าหมายสูงสุด การมีแผนที่ดีจะทำให้บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรมีทิศทาง ในการดำเนินงานหรือแนวการปฏิบัติที่ชัดเจนจนนำไปสู่ความสำเร็จ

แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผน เป็นการวางแผนเป็นหน้าที่ของผู้บริหารทุกระดับที่ต้องวางแผนเพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานในการ ปฏิบัติงาน และเป็นแนวทางเพื่อมุ่งสู่ผลสำเร็จที่คาดหวังในอนาคต ดังมีผู้กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติงานจะประสบผลสำเร็จมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการวางแผน และถ้าวางแผนดี ก็เท่ากับปฏิบัติงานสำเร็จไปแล้วกว่าครึ่ง การวางแผน คือ การหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน โดยใช้ปัจจัยต่างๆและมี เหตุผลเพื่อให้การดำเนินงานในอนาคตเป็นไปโดยเรียบร้อยและมี ประสิทธิภาพที่สุด ไพรัช ตระการศิรินนท์ (2548: 21) หมายถึง สิ่งที่ได้กำหนดขึ้นมาไว้แล้ว เป็นข้อกำหนดที่คาดหวังจะปฏิบัติในอนาคตเป็นที่รวมแห่งการปฏิบัติงานทั้งปวงขององค์กร แผนงานมีลักษณะสถิติ ส่วนการวางแผนเป็นกระบวนการของการเลือกต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นพลวัต ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้เสมอในระหว่างการวางแผนนั้นๆ การวางแผนเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเตรียมวิถีทาง

ในการปฏิบัติกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ล่วงหน้าอย่างมีหลักเกณฑ์ มีการกำหนดเป้าหมาย และวิธีการทำงานไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องทราบว่า กำลังจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด กับใคร โดยวิธีการใด เพื่อต้องการให้ได้ผลอะไรออกมาจากการกระทำนั้น ส่วนอนันต์ เกตุวงศ์ (2543: 10) หมายถึง การวางแผนเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกระทำ และเป็นชุดของการกระทำ (Course of Action) ซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคต และกาญจนา บุญยัง (2547: 11) หมายถึง การวางแผนเป็นหน้าที่ ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ และการกำหนดวิธีที่เหมาะสมในการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมุ่งมั่นในผลลัพธ์ของกิจกรรมการวางแผนนั้นเกิดความเข้าใจจากสมาชิกในองค์กรต่อเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ นั้น ซึ่งความเข้าใจในรูปของความสลับซับซ้อนของแผนที่กำหนด ความมุ่งมั่นในผลงานหรือการยอมรับของสมาชิกในองค์กร ขณะที่สมพร แสงชัย (2530: 13) ในการวางแผนขององค์กรควรคำนึงถึงปัจจัย หรือสาเหตุที่ต้องการมีการวางแผน 3 ประการ คือ สภาพปัญหา ความต้องการ และนโยบาย 1. ปัญหา (Problem) อาจเกิดปัญหาใดปัญหาหนึ่ง เมื่อการศึกษาวิเคราะห์ จะทราบสาเหตุสำคัญของปัญหา และได้ข้อสรุปของแนวทางแก้ไขสุดท้ายแล้ว จะเป็นที่มาสำคัญของแผนงาน/โครงการ ปัญหาอาจแบ่งได้ 3 ประเภท คือ ปัญหาข้อขัดข้อง ปัญหาเชิงป้องกัน ปัญหาเชิงพัฒนา 2. ความต้องการ (Need) แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ 2.1 ความต้องการที่แท้จริง เช่น ปัจจัย 4 หรือความจำเป็นพื้นฐาน 2.2 ความต้องการที่เห็นว่าจำเป็น เป็นความต้องการที่บุคคล อาจมีความเห็นไม่ตรงกันและอาจนำมาสู่ความขัดแย้งได้ 3. นโยบายหรือคำสั่ง (Policy or Directive) อาจเกิดจากฝ่ายการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนมาเป็นฝ่ายบริหาร ผู้ทำแผนต้องทำความเข้าใจให้ละเอียดรอบคอบก่อนจะนำไปปฏิบัติ นโยบายที่ดีควรได้รับการพิจารณาเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถ้าเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป โดยคำนึงถึงตัวแปรต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ระบบบริหารขององค์กรที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในโครงการ/แผนงาน

จากปัจจัยหรือสาเหตุที่ต้องการมีการวางแผนดังกล่าว สามารถเขียนแผนภาพการวางแผนอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงปัจจัยหรือสาเหตุที่ต้องมีการวางแผน

ที่มา: สมพร แสงชัย (2530: 14)

ซึ่งแสดงถึงที่มาของแผน/โครงการอาจจะเกิดจาก 3 กรณี คือ กรณีที่หนึ่ง เกิดจากสภาพปัญหาใดปัญหาหนึ่ง เมื่อเวลาผ่านการศึกษาวเคราะห์จนทราบสาเหตุสำคัญของปัญหา และได้ข้อสรุปของแนวทางแก้ไขสุดท้าย จึงเป็นที่มาของแผน กรณีที่สอง แผนงานหรือโครงการอาจจะเกิดจากความต้องการใดต้องการหนึ่ง อาจเกิดจากสภาพความจำเป็นพื้นฐาน และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน กรณีที่สาม อาจเกิดนโยบายของฝ่ายการเมือง ได้ให้สัญญาไว้กับประชาชนและสภา ดังนั้นพื้นฐานเหลี่ยมสี่เหลี่ยมอยู่ตรงกลางอธิบายได้ว่าเป็นจุดที่มีแผนงาน/โครงการ นั้นมีความเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากสามารถแก้ไขปัญหาคือตอบสนองความต้องการได้แล้วยังมีความสอดคล้องกับนโยบายสำคัญด้วย 7 องค์ประกอบของการวางแผน

ในขณะที่อนันต์ เกตุวงศ์ (2543: 10) ได้กล่าวว่า การวางแผนเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกระทำ และเป็นชุดของการกระทำ (Course of Action) ซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคต สรุปความหมายของการวางแผน คือ กระบวนการของการพิจารณาตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร อย่างไร มีการเลือกวัตถุประสงค์ นโยบาย โครงการ และวิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างไรการหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน โดยใช้ปัจจัยต่างๆและมี เหตุผลเพื่อให้การดำเนินงานในอนาคตเป็นไปได้โดยเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพที่สุด การวางแผนนั้นจะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 3 ส่วนคือ

การวางแผน (Planning)

อนันต์ เกตุวงศ์ (2543: 10 - 12) ได้อธิบายถึงกระบวนการวางแผนไว้ 14 ขั้นตอน ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

1. ต้องมีความแน่ใจถึงความต้องการที่จะให้มีการวางแผน หน้าที่ในการตัดสินใจว่าควรจะมีการวางแผนในเรื่องต่าง ๆ จะต้องใช้ดุลพินิจที่มีหลักการ เหตุผล และข้อมูลการพิจารณาโดยเฉพาะ ควรใช้หลักเกณฑ์การกำหนดความต้องการ (Principles of need determination) มาเป็นเครื่องประกอบการพิจารณาได้

2. ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนให้ชัดเจน จะต้องชี้ให้เห็นทันทีว่าถูกต้อง โดยสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ วัตถุประสงค์ จะต้องมีความชัดเจน เข้าใจง่ายและแน่นอน สอดคล้องกับนโยบายขององค์กร และนำไปปฏิบัติได้

3. การเตรียมหัวข้อกว้าง ๆ (Broad Outline) ของแผน เพื่อเสนอผู้บังคับบัญชาอนุมัติโดยกำหนดขอบข่ายโครงสร้างของแผน ในรูปของหลักการกว้าง ๆ เมื่ออนุมัติแล้วค่อยดำเนินการในรายละเอียดต่อไป

4. การขออนุมัติข้อเสนอของแผน เป็นการเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ จนถึงผู้มีอำนาจอนุมัติ ขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นจุดสำคัญของการปฏิบัติ เพราะถ้าไม่มีเหตุผลและหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้สนับสนุนไม่มีน้ำหนักพอ ขาดการศึกษาถึงปัญหาและข้อเท็จจริงแล้ว การอนุมัติก็อาจมีปัญหา

5. การกำหนดตัวบุคคลผู้วางแผนและรับผิดชอบ เมื่อข้อเสนอของแผนได้รับอนุมัติแล้ว การกำหนดมอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้เป็นสัดส่วนตามหลักของการบริหาร อาจตั้งคณะผู้วางแผน (Planning Staff) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ ที่สำคัญ ดังนี้

5.1 การให้ทำสารข้อมูล

5.2 การค้นคว้าข้อเท็จจริง

5.3 การกำหนดแนวทางของการกระทำหลาย ๆ อย่าง เพื่อเลือกและเสนอแนะแนวทางที่ดีที่สุด และประกอบการตัดสินใจ

5.4 อำนาจอื่น ๆ ที่ช่วยผู้วางแผนปฏิบัติงานได้อย่างสะดวก เช่น การติดต่อขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น

6. การกำหนดหัวข้ออย่างแน่นอนของแผน เป็นการกำหนดหัวข้อรายละเอียด เพื่อเป็นหลักปฏิบัติงานประจำวันได้ ซึ่งจะสามารถนำไปสู่การแบ่งงานกันทำ มีทีมงานซื้องาน สามารถกำหนดระยะการทำงานของแต่ละฝ่ายได้ แต่ขั้นนี้ยังมีได้เข้าถึงรายละเอียดทั้งหมด ส่วนรายละเอียดจริง ๆ จะทำได้เมื่อรวบรวมข้อมูลดังกล่าว

7. การติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นการหาข้อมูล อาจต้องกำหนดวิธีการติดต่อข้อมูลที่ ต้องการ และระยะเวลาในการเก็บข้อมูลดังกล่าว

8. การหาข้อมูลและตัวเลขที่จำเป็น เป็นการรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลดิบ และจัดทำแล้วและ ต้องพิจารณาลักษณะของข้อมูลวิธีการใช้เก็บข้อมูล แหล่งที่มา แบบสำหรับเก็บ ตัวบุคคลที่ทำงานนี้ เครื่องมือดังกล่าวจะต้องเหมาะสม ถูกต้อง ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

9. การประเมินข้อมูล ต้องประเมินตรวจสอบให้ครบถ้วนพอเพียง และทำข้อมูลดิบที่ใช้ได้ แล้วการประเมินและอ่านข้อมูลจึงสามารถทำได้ ซึ่งต้องอาศัยผู้รู้ และถูกต้องมากที่สุด

10. การสรุปและเตรียมแผนชั่วคราว เป็นการเลือกกระบวนการ โดยยึดวัตถุประสงค์เป็น ปัจจัยสำคัญ ที่จะนำไปสู่การพิจารณาถึงทางเลือกที่เป็นไปได้ และตัวแปรประเภทต่าง ๆ

11. เมื่อพิจารณารายละเอียดดังกล่าวของแผนส่วนต่าง ๆ แล้ว จึงนำเอาส่วนต่าง ๆ ของแผน มารวมกัน และถือเป็นแผนชั่วคราว ถ้าส่วนใดของแผนควรมีการทดสอบ ผู้วางแผนควรอธิบายและ ระบุวิธีการทดสอบไว้ด้วย

12. การเตรียมแผนขั้นสุดท้าย เมื่อทดสอบจนพอใจแล้ว ก็เตรียมแผนขั้นสุดท้ายถ้าแผนนั้น ประกอบด้วยแผนย่อยโครงการ หรือส่วนประกอบ ก็คงรวมเป็นแผนเดียวกัน

13. การทดสอบและการปรับปรุงแผน เพื่อความแน่ใจว่าผู้เกี่ยวข้องเข้าใจแผน และให้แผนมี ความสมบูรณ์ถูกต้องมากยิ่งขึ้น ถ้าพบปัญหาที่อาจทำการปรับปรุงแก้ไข

14. การขออนุมัติแผน เมื่อเตรียมแผนถึงขั้นนี้แล้ว แสดงว่าเป็นแผนที่ประหยัด และมี ประสิทธิภาพที่สุดแล้วจึงเสนอผู้มีอำนาจอนุมัติได้ดังกล่าวมาแล้วว่า การตัดสินใจเป็นส่วนต่าง ๆ ของ การวางแผน หรือในกระบวนการวางแผนนี้ จะมีการตัดสินใจสอดแทรกอยู่โดยทั่วไป และได้กล่าวแล้ว เช่นกันว่าการวางแผนคือการตัดสินใจล่วงหน้า ดังนั้นการยกเอากระบวนการขั้นตอนของการวางแผน มาแสดงไว้แล้วนี้เพื่อช่วยให้มองเห็นภาพของการวางแผนได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการ โดยสิ้นสุดที่การตัดสินใจอนุมัติแผน ณ จุดนี้จะมีผลผลิตเป็นแผนอันจะนำไปดำเนินการต่อไปได้

การนำแผนไปปฏิบัติ

การนำแผนมาปฏิบัติเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างแท้จริง ดังนั้นผลงานจะปากฎหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับกระทำและเป็นการ พิสูจน์สมมติฐานว่าทำได้หรือไม่ ซึ่งจะเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ มากมาย อนันต์ เกตุวงศ์ (2543: 13 - 15) ได้กำหนดหลักการนำแผนไปปฏิบัติ 14 ขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้ปฏิบัติตามแผนรับแผนที่ได้รับอนุมัติแล้วเพื่อดำเนินการ กรณีผู้วางแผนกับผู้ดำเนินการ ตามแผนมิใช่บุคคลเดียวกัน จะต้องมีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบให้กับผู้ดำเนินการ พร้อมกับแผนด้วย

2. ผู้ปฏิบัติตามแผนจะต้องทำความเข้าใจส่วนประกอบต่างๆ ทางเทคนิคของแผนอย่างละเอียด เพื่อจะได้ทราบว่าทำอะไรบ้าง และทำอย่างไร จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับแผนทั้งหมดตลอดจนวิธีการทางเทคนิคต่าง ๆ หากไม่เข้าใจจะได้สอบถามผู้วางแผน ก่อนนำแผนไปดำเนินการ
3. การทำความเข้าใจกับส่วนต่าง ๆ ของแผน เน้นปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิชาการเฉพาะด้านหรือเทคนิค แต่จะมุ่งไปด้านมนุษยสัมพันธ์ และปฏิบัติกริยาของผู้ปฏิบัติที่มีต่อแผน
4. การจัดองค์การและการกำหนดบทบาทของผู้ดำเนินการตามแผน ต้องมีองค์การ และผู้รับผิดชอบตามแผน เมื่อผู้รับผิดชอบเข้าใจถึงด้านต่าง ๆ ที่สำคัญของแผนแล้ว ก็จะสามารถกำหนดบทบาทของเราโดยตลอด ในกระบวนการดำเนินการตามแผนทั้งหมด โดยเฉพาะจุดสิ้นสุดของแผน
5. การจัดเตรียมบุคคลผู้ปฏิบัติตามแผนและการกำหนดมอบหมายความรับผิดชอบโดยมอบหมายงานและความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องให้ อาจมีการตั้งกรรมการและหน่วยงานเพื่อช่วยเหลืออีกทางหนึ่ง ถ้าจำเป็น
6. การเตรียมแผนดำเนินการ หรือแผนปฏิบัติงาน ประเด็นสำคัญ คือ การกำหนดให้ผู้ปฏิบัติงาน ทำงานให้แล้วเสร็จตามเวลาที่ระบุไว้ในแผน ให้มีการรายงานและประเมินผล การปฏิบัติงานเป็นระยะโดยอาศัยเทคนิคการควบคุมที่เหมาะสม
7. การดำเนินการตามกระบวนการตั้งแต่ขั้นที่ 1 จนถึงขั้นที่ 6 เป็นการเตรียมงานล่วงหน้าสำหรับขั้นนี้เป็นขั้นของการเริ่มต้นทำงาน มีการทำข้อตกลงผูกมัดบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำงานและรับผิดชอบ มีคำสั่งให้บุคคลทำงานในหน้าที่ต่าง ๆ อาจมีการขอยืมตัวบุคคลจากหน่วยงานอื่นมาช่วยงาน ตลอดจนทำรายละเอียดของงานแต่ละหน้าที่ด้วย
8. การแจ้งให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในองค์การทราบถึงโครงการ อาจเป็นบุคคลผู้เกี่ยวข้องโดยตรง หรือผู้ได้รับผลกระทบทั่วไป
9. การแปลความหมายของแผนให้ผู้ได้บังคับบัญชาทราบ เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแผน ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ได้บังคับบัญชาที่จะต้องดำเนินการตามแผนด้วยกันอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับส่วนประกอบทางเทคนิคของแผน เหตุผลและความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้แผน ต้องกระทำอย่างจริงจัง มีประสิทธิภาพ
10. การชี้แจงให้กับผู้ได้บังคับบัญชาทราบถึงความรับผิดชอบเกี่ยวกับการควบคุมงาน ผู้ดำเนินการตามแผนจะต้องเตรียมงานอย่างมาก เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ยังขึ้นอยู่กับกระทำในขนาดส่วนใหญ่ การเตรียมการเพื่อการควบคุมงานให้ดำเนินไปตามแผน ต้องกระทำอย่างจริงจัง มีประสิทธิภาพ
11. การรวบรวมข้อมูลและตัวเลขต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความก้าวหน้าของแผน ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยในด้านการควบคุมงานด้วย ข้อมูลที่รวบรวมมักเกี่ยวกับปริมาณคุณภาพของงาน หรือเกี่ยวกับเรื่องที่เป็น

12. การตรวจสอบ และประเมินผลข้อมูลและตัวเลข อาจมีการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล คุณสมบัตินี้ และวุฒิความสามารถของผู้ให้ข้อมูลความเชื่อถือได้ของแหล่งที่มาของข้อมูลแต่ละอย่าง อาจตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ และความแน่ชัดของข้อมูลด้วย อย่างไรก็ตามการตรวจสอบข้อมูลได้อย่างถูกต้อง และได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ย่อมจะทำให้การพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

13. การปรับปรุงแผนให้เหมาะสม เป็นการปรับการปฏิบัติงานให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสมเพราะเวลาขณะวางแผนกับการนำไปปฏิบัติมีความต่างกัน สิ่งที่คาดหมายอาจไม่ตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงก็ได้

14. การรายงานผลการปฏิบัติตามแผน ตั้งแต่ต้นจนถึงการสิ้นสุดของแผน แก่ผู้บังคับบัญชาและผู้วางแผนได้ทราบ ปัญหาคือ ผู้ปฏิบัติไม่ค่อยรายงานข้อเท็จจริง ซึ่งเกิดขึ้นอันเป็นข้อบกพร่องเกี่ยวกับความสามารถ ประสิทธิภาพ และความผิดพลาดในการทำงาน จึงอาจกระทำโดยมีคณะบุคคล หรือกลุ่มบุคคลแยกออกไปจากผู้ดำเนินการตามแผนคอยตรวจสอบและประเมิน

การประเมินผลของแผน (Evaluation of Plan)

อนันต์ เกตุวงศ์ (2543: 16) หมายถึง การประเมินผลของเป็นการตรวจสอบ และวัดสิ่งที่แผนได้กำหนดไว้ในขั้นของการวางแผน และเมื่อนำแผนไปดำเนินการแล้ว สิ่งที่เปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามแผนที่กำหนดและคาดหมายไว้เพียงใด โดยนำเอาผลที่วัดได้มาพิจารณาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแผนที่กำหนดไว้ มีลักษณะที่สำคัญ คือ

1. การจัดเก็บข้อมูลที่ใช้ในการดำเนินงานตามโครงการในรูปแบบ และทุกขั้นตอน
2. มีการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการวิเคราะห์
3. มีการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ
4. นำสารสนเทศที่ได้จากข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพสิ่งที่

สำคัญที่รวบรวมมาต้องมีความชัดเจน น่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับซึ่งต้องอาศัยกระบวนการเก็บข้อมูลที่ถูกต้อง เหมาะสม

ประเภทของแผนพัฒนาท้องถิ่นกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2548) ได้แบ่งประเภทของแผนพัฒนาท้องถิ่น ออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา หมายถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งแสดงวิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาในอนาคต โดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาอำเภอ

2. แผนพัฒนาสามปี หมายถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาอันมีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดแผนงาน โครงการพัฒนาที่ทำขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปี ซึ่งมีความต่อเนื่องและเป็นแผนก้าวหน้าครอบคลุมระยะเวลาสามปี โดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงเป็นประจำทุกปี

3. แผนปฏิบัติการ หมายถึง แผนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แสดงถึงรายละเอียดแผนงาน โครงการพัฒนา และกิจกรรมที่ดำเนินการจริงทั้งหมด ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประจำปีงบประมาณนั้น

สรุป การวางแผนคือแนวปฏิบัติที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับการกระทำ อนาคต และความต้องการของบุคคลและองค์กร โดยอาศัยการวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานในการกำหนดแผน การวางแผนนั้นมีอยู่ด้วยกันหลายระดับ ได้แก่ แผนในระดับชาติ แผนบริหาร แผนองค์กร แผนพัฒนาชุมชน เป็นต้น โดยแผนนั้นก็ถูกกำหนดมาจากยุทธศาสตร์นั่นเอง ดังนั้น การจะนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ต้องมีการทำความเข้าใจและลงลึกในรายละเอียดในการจะทำตามแผนที่กำหนด

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชาติพันธุ์

องค์ความรู้ชาติพันธุ์วิทยาเดิม พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) เคยเป็นชุมชนที่โดดเดี่ยว แต่ปัจจุบันหน่วยสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งได้มีการยอมรับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มอื่น และพยายามปรับขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนเอง ยอมละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ทำให้สูญเสียลักษณะความเป็นชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์จะสร้างองค์กรทางการเมืองอย่างไม่เป็นทางการหรือแบบวิธี (Informal Political Organization) ซึ่งจะก่อให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ (Interest group) ขึ้นมาในสังคม

ความหมายของชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้หมายถึงบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปพรรณ(เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือด และทางวัฒนธรรมพร้อมๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ ขณะที่ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) ตามความหมายของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์สังคมวิทยา คือ การศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มมนุษยชาติ และบางครั้งเรียกว่า มานุษยวิทยาวัฒนธรรม วิธีการนี้เป็นวิธีการของนักมานุษยวิทยารุ่นแรกๆ ที่ต้องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มคนหรือกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

อย่างลึกซึ้งรอบด้าน ใช้เวลาศึกษาที่ยาวนานเพื่อให้ครอบคลุมทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง รายงานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะนี้เรียกว่า “ชาติพันธุ์วรรณา” หรือ “ชาติพันธุ์พรรณนา” (Ethnography) ซึ่งมักเป็นการรายงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนดั้งเดิมหรือกลุ่มชนที่ไม่มีตัวหนังสือ (อมรา พงศาพิชญ์ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 23)

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมย่อยร่วมกัน มีค่านิยม ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ระบบสัญลักษณ์และวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ร่วมกัน กระบวนการที่เป็นบรรทัดฐานทางศีลธรรม ค่านิยม ตำนาน และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้นำไปเป็นเครื่องมือในการจัดตั้งองค์กร (Organizing Instruments) ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดปัญหา เช่น ปัญหาการกำหนดความแตกต่าง (Distinctiveness) ของสมาชิกภายในกลุ่ม การสื่อสาร (Communication) การตกลงตัดสินใจ (Decision-Making) การมอบหมายให้ใครเป็นผู้ทรงอำนาจ (Authority) ปัญหาอุดมการณ์ (Ideology) และความเข้มงวดวินัย (Discipline) ของสมาชิกภายในกลุ่ม นักมานุษยวิทยาใช้เครื่องมือในการจำแนกความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ได้แก่ ลักษณะทางวัฒนธรรมบางอย่าง อาณาเขตทางภูมิศาสตร์ องค์กรทางการเมืองและการปกครอง ภาษา การปรับตัวเชิงนิเวศน์ และโครงสร้างชุมชน (นงพิมล นิมิตรอนันต์, 2556)

ซึ่ง Bernard (1972: 3) ได้อธิบายไว้ว่า ลักษณะกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้วัฒนธรรมเดียวกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน มีสถาบันความเชื่อเดียวกัน มีภูมิหลังทางด้านประวัติศาสตร์ และภาษาเหมือนกัน สิ่งที่มีอยู่ไม่ได้สืบทอดทางชีวภาพหรือมีมาแต่กำเนิดแต่เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการตอบสนองความต้องการพื้นฐานจากประสบการณ์ของกลุ่ม

ความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity หรือ Ethnos)

ในระยะแรก ๆ นั้น จะมีการแยกแยะความแตกต่างทางวัฒนธรรมตามลักษณะรูปธรรมที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น ความแตกต่างทางภาษาพูดบ้าง เครื่องแต่งกายบ้าง และวิธีการดำรงชีวิตบ้าง เชื้อชาติตามสีผิวยังแฝงไปด้วยลำดับชั้นของความยิ่งใหญ่ จนนำไปสู่ลัทธิเหยียดสีผิว (Racism) ความเป็นชาติพันธุ์ เกิดจากการเปลี่ยนผ่านจากยุคสมัยอาณานิคม และการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนกลุ่มน้อยในประเทศอุตสาหกรรมเกี่ยวข้องทั้งการเมือง สังคม วัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์เป็นเพียงกลุ่มที่สร้างขึ้นเพื่อที่จะต่อรองหรือประนีประนอมไกล่เกลี่ยกับอัตลักษณ์ที่ซับซ้อนของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนผ่านวาทกรรมที่ไม่หยุดนิ่ง ความเป็นเผ่าพันธุ์จึงถูกสร้างขึ้น ความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางชีววิทยาของร่างกาย ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางวัฒนธรรม เช่น ศาสนาและสัญชาติ เป็นต้น

นักมานุษยวิทยาในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 สนใจศึกษาสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ โดยเข้าไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และต้องการจัดบันทึกภาคสนามในลักษณะของชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองนักสังคมวิทยาให้ความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์เชิงชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ มีลักษณะของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ แบ่งแยกตามภาษา วัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ การผนวกดินแดน การย้ายถิ่น การตกเป็นอาณานิคม Keyes (1962) ได้กล่าวถึง การพียงพาระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณเดียวกันย่อมมีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็นคู่ๆ Barth (1956) กลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณเดียวกันย่อมมีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ แต่สังคมก็สามารถดำรงอยู่ได้ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ トラบิตที่ชนชาติพันธุ์มีความแตกต่างกับชนชาติอื่นเนื่องด้วยเหตุผลทางการเมือง เช่น ชาวเวียดนามที่เข้ามาในรัชกาลที่ 1 หรือชาวเวียดนามที่เข้ามาในสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่างมีเหตุผลที่แตกต่างกันแต่จำเป็นต้องดำรงชาติพันธุ์ของตน เนื่องจากเป็นปัจจัยหลักและปัจจัยป้องกันจากสังคมภายนอก ซึ่งมีลักษณะเดียวกับชาวยวนสี่คิ้วที่ต้องอพยพมาอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา มีวัฒนธรรม ภาษาและประเพณีที่แตกต่างกับชาวไทโคราช จึงต้องสร้างเกราะป้องกันทางสังคมต่อวัฒนธรรมของตน

วัฒนธรรมชายขอบ ฉันทนา จันท์บรรจง (2541) ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาทางสังคมของกลุ่มชนพื้นเมืองเชื้อสายไทยลาว ซึ่งตั้งอยู่แถบพื้นที่ชายขอบของประเทศไทย ในจังหวัดพิษณุโลก เพชรบูรณ์ และจังหวัดเลย ได้พบว่า รูปแบบการพัฒนาสังคมในยุคก่อนสุโขทัยจนถึงยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกันทุกเมือง แต่พัฒนาต่อเนื่องจากภายในก่อนพัฒนาเป็นชุมชนถาวร จากระบบเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมจนพัฒนาเป็นเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาความเจริญทางวัตถุมากขึ้น

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมคนส่วนมากมีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในด้านการบริโภค ที่อยู่อาศัย และการแต่งกาย โดยการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่อย่างไรก็ตามการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในด้านความเชื่อจะเป็นไปได้ยาก ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเกิดปฏิบัติสืบทอดกันมา

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มีความแตกต่างในด้านการแต่งกายในวันสำคัญอาหาร ที่อยู่อาศัย ลักษณะบ้านเรือน ระบบสังคมและการปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ซึ่งยังคงมีการสืบทอดต่าง ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน

พิธีกรรมและความเชื่อได้แก่ โลกทัศน์ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวกับงานศพ ความเชื่อด้านหลักบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษมีอยู่เกือบทุกชนชาติพันธุ์ จนกระทั่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นมา ซึ่งได้แสดงออกมาทางพิธีกรรมและประเพณีที่หลากหลาย แต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือการแสดงเคารพ ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษนั่นเอง ตลอดจนการมีประเพณีพิธีกรรมที่มีความเชื่อถือ การจัดการงานศพอย่างเคารพต่อบุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว

เพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีได้ ซึ่งสาเหตุสำคัญของการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ พอจะสรุปได้ 5 ลักษณะ คือ

1. เกิดจากการแบ่งแยกโดยวัฒนธรรมชนชั้น ในสังคมบางสังคมมีการแบ่งชนชั้นและคนที่อยู่ในชนชั้นต่ำที่สุด จะถือเป็นกลุ่มชนที่อยู่นอกระบบสังคมนั้น เช่น จัณฑาลในอินเดีย เอทาสหรือบราคูในประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น คนที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่ถูกสังคมระบุว่าเป็นคน ชนชั้นต่ำ ถือว่าเป็นผู้ที่น่ารังเกียจและไม่ควรอยู่ร่วมสังคมกับสมาชิกส่วนใหญ่ ได้กลายเป็นชนกลุ่มน้อยของสังคมนั้น เป็นผู้ที่ปราศจากศักดิ์ศรี ไม่มีอำนาจ และไม่มีสิทธิทางสังคมเท่าเทียมคนอื่น ปัจจุบันทั้งประเทศอินเดียและประเทศญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายยกเลิกชนชั้นจัณฑาลและบราคู แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีภารกิจกันอยู่ ความแตกต่างภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันนี้ถือเป็นรูปแบบความแตกต่างทางชาติพันธุ์รูปแบบหนึ่ง

2. เกิดจากการแบ่งแยกจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ กลุ่มชนที่มีชาติพันธุ์ต่างจากคนส่วนใหญ่ และตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ห่างไกล เช่น ชาวเขา มักจะถูกตัดขาดจากสังคมพื้นราบ โดยไม่ได้รับข่าวสารอย่างสม่ำเสมอจากคนพื้นราบใน ส่วนกลาง การขาดการติดต่อสื่อสารที่ดีนี้ ทำให้เกิดความเข้าใจผิดและอาจทำให้มีปฏิกิริยาต่อต้านอำนาจรัฐได้ ในกรณีของประเทศไทย รัฐบาลได้พยายามติดต่อสื่อสารกับชาวเขาอยู่เสมอ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขากับรัฐบาลไทยจึงไม่ค่อยมีปัญหา

3. เกิดจากการผนวกดินแดน การขยายอาณาเขตของประเทศใดประเทศหนึ่งโดยการผนวกดินแดนเพิ่ม อาจเกิดจากการตกลงกันตามสนธิสัญญา หรือเกิดจากการขยายดินแดนหลังจากชนะสงคราม ตัวอย่างของการตกลงตามสนธิสัญญาคือ กรณีสหรัฐอเมริกาซื้อดินแดนซึ่งปัจจุบันคือรัฐในภาคตะวันออกเฉียงใต้บางรัฐ ตามสนธิสัญญา เรียกว่า “Louisiana Purchase” ใน ค.ศ.1803 หรือการที่สหรัฐอเมริกาซื้อดินแดนซึ่งปัจจุบันคือรัฐอลาสกา ใน ค.ศ.1867 ส่วนตัวอย่างของการสู้รบระหว่างเพื่อนบ้านและฝ่ายที่ชนะสามารถผนวกดินแดนข้างเคียงเพิ่มขึ้น คือ กรณีการขยายอาณาจักรต่างๆ ในบริเวณแหลมทองของทวีปเอเชีย เช่น อาณาจักรสุโขทัย ทวาราวดี ศรีวิชัย ล้านนา ล้านช้าง อโยธยา ฯลฯ ซึ่งสามารถขยายดินแดนให้กว้างใหญ่ขึ้นได้ โดยการยกทัพสู้รบกัน และฝ่ายที่ชนะเป็นฝ่ายที่สามารถขยายอาณาจักรได้

4. เกิดจากการย้ายถิ่น ความแตกต่างทางชาติพันธุ์อาจมีสาเหตุมาจากการที่คนจำนวนหนึ่งอพยพย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในสังคมอื่น โดยที่คนกลุ่มนี้มีลักษณะทางวัฒนธรรมแตกต่างจากคนในสังคมที่ตนย้ายเข้าไปอยู่ รูปแบบของการย้ายถิ่นมีได้หลายรูปแบบ

5. เกิดจากการตกเป็นประเทศอาณานิคม ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในประเทศอาณานิคมจะมีลักษณะแตกต่างจากเมืองแม่ โดยจากกรณีต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้ง 4 กรณี ทั้งนี้ เพราะอาณานิคมเกิดจากการที่มหาอำนาจเข้ามามีอำนาจในการเมืองการปกครองของประเทศอื่น ผู้อพยพเข้ามาเป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่า และสามารถออกกฎหมายบังคับต่างๆ นานา ทำให้เจ้าของประเทศ ซึ่งมีจำนวนประชากรมากกว่า มีลักษณะของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง และต้องยอมจำนนต่อข้อเรียกร้องของประเทศมหาอำนาจ ประเทศมหาอำนาจมักจะจับจองที่ดินขนาดใหญ่ และว่าจ้างคนพื้นเมืองไปเป็นกรรมกรในไร่ นา มีผลทำให้คนพื้นเมืองมีลักษณะเป็นผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง หรือลูกจ้างในอาณัติของมหาอำนาจ ทั้งๆ ที่มหาอำนาจเป็นผู้บุกกรุกเข้ามาในดินแดนของตน โดยทั่วไปจำนวนของผู้ที่อพยพมาจากประเทศมหาอำนาจมีไม่มากนัก แต่คนกลุ่มนี้ก็สามารถจับจองที่ดิน และทำธุรกิจจนถึงขนาดเป็นผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมได้ อย่างกรณีประเทศซิมบับเว ปรากฏว่า ใน ค.ศ.1931 คนผิวขาวเป็นเจ้าของที่ดินเกือบร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมด แต่ประชากรผิวขาวมีประมาณร้อยละ 5 เท่านั้น

ความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นี้ นักมานุษยวิทยายังได้มีการกำหนดเกณฑ์การจำแนกเชื้อชาติของมนุษย์ ซึ่งโดยทั่วไปมีอยู่ 4 เกณฑ์ คือ (เรณู หอมหวาน 2537 : 4)

1. ฐานทางกายภาพ พิจารณาจากลักษณะทางกายภาพ เช่น ลักษณะที่มองเห็นได้ ได้แก่ สีผิว รูปร่างของร่างกาย รูปร่างของศีรษะ หน้า จมูก นัยน์ตา สีมม ขน กลุ่มเลือด เป็นต้น รวมทั้งขนาดที่วัดได้ และการสืบทอดจากบรรพบุรุษในกลุ่มเดียวกัน

2. รากฐานทางสังคม พิจารณาจากสภาพสังคมดั้งเดิมและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปแต่มีความสัมพันธ์คล้ายคลึงกัน

3. ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมและประเพณี เป็นต้น

4. ความแตกต่างด้านอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ อาชีพ การปกครอง ที่ทำให้คนรวมกลุ่มกันเป็นชนหมู่เดียวกันได้

เกณฑ์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ของมนุษย์ ซึ่งยังคงมีลักษณะการแบ่งในแบบอื่นๆ อีกตามแต่ผู้สนใจเกณฑ์ใดในการศึกษา

กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายเชื้อชาติโดยมีการอพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นเวลานาน ซึ่งอาจเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ทำให้มีกลุ่มชนหลากหลายอพยพเข้ามาอยู่อาศัย ซึ่ง ดับเบิลยู. เอ.อาร์. วูด (W.A.R. Wood) นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษ ได้กล่าวว่าบริเวณประเทศไทยในปัจจุบันมีชาวพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ก่อนที่ชนชาติไทยจะอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานมีอยู่ด้วยกัน 3 เชื้อชาติ ได้แก่ (อุดม เขยกิจวงศ์, 2553 : 47)

1. เนกริโต เป็นพวกที่มีผมหยิก ผิวดำ ตัวเล็ก เป็นบรรพบุรุษดั้งเดิมของชนเผ่า บางพวกที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน เช่น พวกเงาะ เขม็ง อาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซีย และภาคใต้ของไทย เป็นต้น

2. อินโดนีเซียน เชื้อสายของกลุ่มนี้ในปัจจุบัน ได้แก่ พวกเขม็ง และพวกซาไก ซึ่งอาศัยอยู่ในคาบสมุทรมลายู คนมลายูหรือคนไทยทางแถบแหลมมลายู

3. พวกลัวะ อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย และประเทศพม่าที่อยู่กระจัดกระจายในหลายแห่ง ปัจจุบันประกอบอาชีพล่าสัตว์และเพาะปลูก ประชากรของกลุ่มนี้ค่อยๆ ลดจำนวนลง ชาวลัวะปัจจุบันส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณภูเขาทางภาคเหนือของประเทศไทย

ขณะที่แนวคิดของนักมานุษยวิทยาแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยออกเป็น 5 กลุ่มตามตระกูลภาษา ได้แก่

1. ภาษาตระกูลไท (Tai language family) มีจำนวน 24 กลุ่มภาษา ในประเทศไทยมีผู้พูดภาษาในตระกูลนี้เป็นจำนวนร้อยละ 94 ของประชากรในประเทศ

2. ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic language family) มีจำนวน 22 กลุ่มภาษาหลักพบในประเทศไทย ในปัจจุบันทั้งหมดเป็นภาษากลุ่มมอญเขมร

3. ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan language family) มีจำนวน 11 กลุ่มภาษาหลัก มีจำนวนกว่า 200 ภาษา ในประเทศไทยพบในเขตภาคเหนือและตะวันตกเป็นส่วนมาก

4. ภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน หรือ มาลาโยโพลีเนเซียน (Austronesian or Malayo-Polynesian language family) ภาษาในตระกูลนี้ในประเทศไทยพบในเขตภาคใต้เป็นส่วนมาก ได้แก่ มลายู/ยาวิ (มลายูถิ่นไทย) อูรังละไว๋ มอเก็น/มอเกล็น

5. ภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน (หรือแม้ว-เย้า) (Hmong-Mien or Miao-yao language family) ในประเทศไทยพบในภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ม้ง (แม้ว) เช่น ม้งดา ม้งขาว และ เมี่ยน (เย้า) เป็นต้น

ส่วนกลุ่มคนที่เรียกว่า “คนไทย” ในปัจจุบันนั้น สุต แสงวิเชียร ได้ให้ความเห็นว่า “มนุษย์ในยุคหินเก่าที่ค้นพบนั้น อาศัยอยู่ที่บริเวณบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี ในสมัยหินใหม่กับมนุษย์ในปัจจุบันไม่มีลักษณะแตกต่างกันอย่างชัดเจนจนพอจะแบ่งได้ว่าเป็นคนละเชื้อชาติ จึงน่าจะเชื่อได้ว่า โครงกระดูกของมนุษย์ในสมัยโบราณที่ขุดพบอาจเป็นบรรพบุรุษของคนไทยที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน” (สุต แสงวิเชียร, 2526: 21-23 อ้างใน สุมิตร ปิติพัฒน์, 2544: 11-12) การสมมุติฐานดังกล่าวอาศัยการบ่งชี้ว่า ดินแดนประเทศไทยในปัจจุบันมีผู้คนอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยหินเก่า หินกลาง หินใหม่ ยุคโลหะ จนเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงเชื่อกันว่าคนไทยอยู่ในดินแดนประเทศไทยมาโดยตลอด จึงน่าจะเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม โดยคนไทยในปัจจุบันถูกจัดอยู่ในกลุ่ม เชื้อชาติมองโกลอยด์หรือผิวเหลือง ที่เดินทางผ่านประเทศจีนลงมาทางเหนือ กลุ่มมองโกลอยด์แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มตามถิ่นที่อยู่อาศัย 1 และคนไทยจัดอยู่ในกลุ่มเอเชียอาคเนย์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่บริเวณภาคใต้ของจีน ไทย เวียดนาม พม่า และอินโดนีเซีย (สุมิตร ปิติพัฒน์, 2544: 7) ส่วนกลุ่มมองโกลอยด์ที่เข้ามาใหม่มีการผสมผสานกันในด้านเผ่าพันธุ์กับกลุ่มที่อยู่ดั้งเดิม

นอกจากนี้ นักมานุษยวิทยาได้จัดประเภทของมนุษย์สมัยโบราณรุ่นแรกๆ ของไทยว่าอยู่ในตระกูลออสโตรเนเซียน ซึ่งตระกูลนี้เป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อหลายพันปีที่แล้ว รวมทั้งเป็นบรรพบุรุษของชนชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปัจจุบัน (วัลลภา รุ่งศิริแสงรัตน์, 2545: 5)

ต่อมามนุษย์ในตระกูลมอญและเขมรได้อพยพเข้ามาจากจีนหรืออินเดียเข้ามาอยู่ในดินแดนไทย ก่อนที่พวกไทยจะอพยพเข้ามาแย่งชิงดินแดนจากพวกละว้า ซึ่งพงศาวดารโยนกเรียกว่าพวกขอมตา กลุ่มนี้ตั้งหลักแหล่งอยู่กันเป็นเมือง ชาวละว้าเป็นชาวพื้นเมืองเดิมที่เมื่อโดนรุกรานก็กระจายไปอยู่ตามป่าตามเขา หรือผสมผสานกับกลุ่มชนที่รุกรานเข้ามาจนกลายเป็นชนกลุ่มใหม่ในสังคม

ดังนั้นกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมในดินแดนไทยจึงมีอยู่อย่างหลากหลายตามหลักฐานและแนวคิดของแต่ละคนที่น่าเสนอ แต่ทั้งนี้กลุ่มชนเหล่านี้อาจจะเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของไทยทั้งหมดแต่ได้มีการอพยพไปมา และในที่สุดจึงได้มีการผสมผสานจนเป็นคนไทยในปัจจุบัน

ซึ่งแต่เดิมประเทศไทยเป็นประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์จากหลากหลายเชื้อชาติอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น ชาวเปอร์เซียในแถบอยุธยา ชาวมกะซาร์ในเขตมกะสัน ชาวจีน ชาวตะวันตก ลาว มอญ ฯลฯ กลุ่มชนเหล่านี้ในอดีตนับว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนประเทศไทย แต่กลุ่มชนเหล่านี้ได้นำวัฒนธรรมต่างๆ เข้ามาเผยแพร่และผสมผสานจนกลายเป็นวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน ขณะเดียวกันแม้ว่ากลุ่มชนเหล่านั้นในอดีตเป็นชนกลุ่มน้อย แต่ปัจจุบันกลุ่มชนเหล่านั้นบางกลุ่มกลับกลายเป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ของสังคม ขณะที่ชนกลุ่มน้อยในปัจจุบันกลับหมายรวมถึงกลุ่มชนชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย และชาวเขาเหล่านี้ในอดีตเคยเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของแผ่นดินไทย เช่น มลาบรี ส่วย กวย เป็นต้น ขณะเดียวกันกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ยังได้มีการผสมผสานกับชนกลุ่มอื่นๆ ทำให้ในปัจจุบันการแสวงหาค้นในลักษณะ

ที่เป็นกลุ่มเชื้อชาติที่บริสุทธิ์จึงแทบเป็นไปไม่ได้เลย แต่เกิดกลุ่มชนที่เป็นชาติพันธุ์ขึ้นมามากมาย ซึ่งส่วนใหญ่ดำรงชีวิตร่วมกันในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งจนทำให้เกิดภาษาและวัฒนธรรมร่วมกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544 : 11)

ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยจึงเป็นกลุ่มชนที่ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่มีการเคลื่อนไหวติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกัน (ธิดา สารระยา, 2553: 18) คนไทยในทุกวันนี้ จึงไม่ใช่ชนใดกลุ่มชนหนึ่งที่มีสายเลือดบริสุทธิ์ แต่เป็นกลุ่มชนที่มีการผสมกับกลุ่มชนหลากหลาย

จึงสรุปได้ว่าในดินแดนประเทศไทยปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาศัยอยู่ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมและอพยพเข้ามาภายหลัง กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกันย่อมมีการติดต่อกันและทำให้เกิดการผสมผสานทางสังคมและวัฒนธรรมจนกลายเป็นคนไทยและวัฒนธรรมไทยอย่างที่พบในปัจจุบัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรอนงค์ ธรรมกุล (2539) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งกลไกสำคัญที่ทำให้สมาชิกขององค์กรชาวบ้านมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้ มีความเชื่อและมีอุดมการณ์ ได้แก่ ความผูกพันเป็นเครือญาติ ตลอดจนการมีผลประโยชน์ร่วมกัน ผู้นำและสมาชิกมีบทบาทร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพรูปแบบที่สมาชิกองค์กรชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่เป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับที่กลุ่มร่วมกันกำหนดในการดำเนินการ ทั้งที่เป็นงานส่วนร่วมของชุมชน คือ กิจกรรมฃาปนกิจสงเคราะห์กิจกรรมงานบุญประเพณีของชุมชน และของส่วนตัวกิจกรรมการพัฒนาสถานที่สาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน โรงเรียนและวัด และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ให้สมาชิกได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว เช่น กิจกรรมกองทุนอาหารหมู่บ้านกิจกรรมร้านค้ากลุ่มแม่บ้านเกษตร สมาชิกองค์กรชาวบ้าน มีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน และการดำเนินการแลในการริเริ่มโครงการใหม่ ๆ ที่ช่วยพัฒนาอาชีพของสมาชิกกลุ่มให้เพิ่มขึ้นอีก การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์นั้น ผู้เข้าร่วมนอกจากจะได้ผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมเช่น การกู้เงินจากกองทุนและยังได้ความรู้จากการฝึกอบรมประชุมสัมมนาศึกษาดูงานต่างหมู่บ้าน สำหรับการมีส่วนร่วมในการประเมินและสรุปผลกิจกรรมที่องค์กรชาวบ้านร่วมกันปฏิบัติขึ้น คณะกรรมการแต่ละกลุ่มจะติดตามประเมินผลโดยการประชุมกลุ่มย่อยกันบ่อยครั้งเพื่อการพิจารณาปัญหาาร่วมกันผลการเปลี่ยนแปลงจากการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาขององค์กรชาวบ้าน คือ องค์กรมีความเข้าใจสถานภาพความมั่นคงของกลุ่ม ความรู้สึกการมีส่วนร่วม ความรู้สึกในการเป็นเจ้าของในกิจกรรมที่ทำให้กิจกรรมมีความต่อเนื่อง ความเข้มแข็งของกลุ่มที่เกิดจากคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่ม การมีความรับผิดชอบสูง

สามารถสร้างพลังในการขอกิจกรรมหรือโครงการใหม่ ๆ เข้าสู่หมู่บ้านได้อย่างมีศักดิ์ศรี การได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรมการมีอิสระในการบริหารกิจกรรม โดยปราศจากการแทรกแซงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรเอกชนและมีความเติบโตเข้มแข็ง เช่น กองทุนต่าง ๆ

จूरรัตน์ ลอยมี (2548) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดี พบว่าโครงสร้างทางสังคมของชุมชนแม่กำปองที่มีความสัมพันธ์กันในระดับครอบครัว การมีทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนบุคคลทุนกลุ่ม/องค์กรทุน เครือญาติและเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในและนอกชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เพราะชุมชนได้ทุนเหล่านี้มาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชน และปัจจัยที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาและประสานความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ชุมชนมีกลไกทางสังคมได้แก่ ผู้นำสถาบันหลักในชุมชน องค์กรชุมชนและภูมิปัญญาด้านต่างๆ สามารถสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ที่เปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติและสังคมภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็ง

การพัฒนาศักยภาพของชุมชนบ้านแม่กำปองในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดี โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีผลทำให้ชุมชนนักปฏิบัติเกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน มีความสามารถวิเคราะห์ในการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชน สามารถวางแผนพัฒนาโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านสุขภาพดีและมีการเสนอโครงการเข้ารับการสนับสนุนการดำเนินงานจากแหล่งต่างๆ

ชลนา โสমনะวัฒน์ (2541) ได้ศึกษาการรวมกลุ่มและศักยภาพในการแก้ปัญหาของชุมชนบทในภาคเหนือ สรุปได้ว่ากลุ่มในชุมชนเป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกทุกเพศทุกวัย แยกเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มใหญ่ที่ถาวรและเฉพาะกิจ ตามความจำเป็นในการดำรงความร่วมมือของชุมชน การคงไว้ซึ่งสถาบันทางครอบครัว/ชุมชน เป็นต้น กลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมดั้งเดิม มีวัดเป็นจุดศูนย์กลางและมีกลุ่มเป็นกลไกแก้ปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม กิจกรรมของกลุ่มนอกจากจะมุ่งแก้ปัญหาสังคม/ชุมชนแล้ว ยังส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการสื่อสารเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่การดำเนินงานภายในกลุ่มขึ้นอยู่กับความไว้วางใจ และความคุ้นเคยตามระบบความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่าย มีการให้การช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาและกลุ่มระดับหมู่บ้าน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรทำนาและกลุ่มออมทรัพย์ มีบทบาทหลักในการเป็นกลไกแก้ปัญหาสำคัญของชุมชน เงื่อนไขการรวมกลุ่มในชุมชนประกอบด้วย เงื่อนไขความสัมพันธ์ของคนในชุมชน บทบาทชาย/หญิงวัฒนธรรมประเพณี ระบบการผลิตของชุมชน ปัญหารุนแรงที่กระทบชุมชน ปัญหาความขัดแย้งการถูกเอาเปรียบ การเรียนรู้ การปรับตัว และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ส่วนกลไกการรวมกลุ่มมี ผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น ทรัพยากรชุมชน ระบบเครือข่าย ศักยภาพชุมชน การพึ่งตนเอง การเรียนรู้และผลประโยชน์ เป็นกลไกสำคัญในการรวมกลุ่มการรวมกลุ่มในชุมชนบ้านไทรเงินมีศักยภาพในการแก้ปัญหาชุมชนในด้านการเกษตร การแก้ปัญหาหนี้สิน ปัญหารายได้และราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาการขาดแคลนข้าวสำหรับบริโภคในชุมชน ปัญหาการถูกกดขี่และเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งและบุคคลในชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากชุมชนสามารถใช้กลุ่มเป็นกลไกวิเคราะห์และจัดการกับปัญหาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ถวิล กัลยาณพิเศษ (2538) ได้ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองในชุมชนชนบทมีผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดขึ้น โดยอาศัยศักยภาพของปัจเจกชนมารวบรวมกันเป็นศักยภาพของชุมชน ภายใต้การนำของผู้นำท้องถิ่น วิธีการที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองสูง คือ ชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มโดยอาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวบรวมในด้านของกระบวนการการพึ่งตนเองนั้น จากการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า 1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพกล่าวคือ ชุมชนน่านโยบายของราชการเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ร่วมกับความสำเร็จของชุมชนด้านผลเสียของการทำลายทรัพยากรได้อย่างกลมกลืน 2) การปรับตัวของชุมชน ชุมชนน่านโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับภูมิปัญญาความคิดเห็นของชุมชนได้อย่างสมเหตุสมผลคณะกรรมการหมู่บ้านตามกฎหมายกำหนดยังคงมีอยู่และดำเนินงานด้วยดี ชุมชนมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 กลุ่ม โดยอาศัยหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเป็นหลัก 3) การให้การศึกษาของชุมชนประชาชนในชุมชนมีความกระตือรือร้นและให้การศึกษาแก่เยาวชนมากขึ้น เพราะอิทธิพลของชุมชนใกล้เคียง ชุมชนเห็นความเจริญด้านการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มมากขึ้น ผู้ที่มีการศึกษาสูงสามารถไปประกอบอาชีพที่ถนัดแต่ชุมชนมิได้ละเว้นการศึกษาโดยกระบวนการทางสังคม ที่อาศัยพื้นฐานครอบครัว อาศัยระบบเครือข่ายในสังคม อาชีพวัด เป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมกลุ่มเมลาจิตใจ ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการศึกษาดังกล่าวนั้นมีคุณค่าแก่สังคมสูงโดยไม่เคยปรากฏว่ามีอาชญากรรมใด ๆ ในชุมชนเลยในห้วงเวลาที่ผ่านมา 4) การช่วยเหลือหรือการพึ่งตนเอง พื้นฐานแท้จริงเกิดจากการรวมกลุ่มอาชีพเพราะสามารถพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจได้แต่ก็มีได้ประสบความสำเร็จทุกกลุ่มอาชีพเพราะกลุ่มที่ขาดความร่วมมือในการนำผลประโยชน์ของกลุ่ม มาพยุขฐานะกลุ่มให้ดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มต้องสลายไปพร้อมกับกลุ่มที่มีศักยภาพดีกว่าและ 5) การต่อรองกับชุมชนภายนอกหรือกลุ่มเศรษฐกิจภายนอกชุมชน แต่ก่อนมักปรากฏว่าชุมชนไม่ได้รับความเป็นธรรมด้านการขายผลผลิตของชุมชน อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองของชุมชนยังมีข้อดีอยู่บ้างโดยเฉพาะการไม่สร้างเครือข่ายในสังคมร่วมกับชุมชนใกล้เคียงเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับสังคมให้มากยิ่งขึ้น

สำหรับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพึ่งตนเองของชุมชนนั้น พบว่า วัฒนธรรมของชุมชนในด้านความสัมพันธ์ในชุมชน หรือการรักษาวัฒนธรรมความเชื่อพื้นฐาน มิได้เปลี่ยนแปลงไปเพียงแต่ วัฒนธรรมด้านการผลิตหันไปมุ่งเน้นการผลิตเพื่อระบบเศรษฐกิจมากขึ้น โดยสังเกตได้จากในระยะ หลังรายได้ของประชาชนในชุมชนจะเพิ่มขึ้น และสามารถสร้างฐานะให้แก่ครอบครัวได้เพิ่มมากขึ้น ส่วนปัจจัยอื่น ๆ อาทิ สภาพแวดล้อมของชุมชนด้านนโยบายของรัฐ ชุมชนสามารถปฏิบัติตาม ข้อเสนอแนะได้ทุกประการ และการปฏิบัติในส่วหนึ่งของชุมชนภายใต้นโยบายรัฐถูกนำไปสนับสนุน ให้กระบวนการส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามความสามารถ พัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพของชุมชนขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำ ท้องถิ่น โดยการชักนำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาด้วยความสำนึก รับผิดชอบของตนเองมิได้เกิดขึ้นจากการบังคับให้ปฏิบัติ

ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

สรุปแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนาชุมชน ชุมชนเริ่มมีการก่อตัวและรวมตัวกัน เป็นชุมชน ความเป็นชุมชนนั้นจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์และความเกาะเกี่ยวกันของ กลุ่มคนใน ระดับต่างๆ ในมิติทางวัฒนธรรม อำนาจ และผลประโยชน์ ดังนั้น ความเป็นชุมชนอาจแทรก อยู่กับ ประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเกิดขึ้นได้ ตั้งแต่ชุมชนขนาดเล็กที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ทาง สังคม แบบส่วนตัว รู้จักกัน ช่วยเหลือกัน ในอาคาร ชุด ในโรงงานอุตสาหกรรม ไปจนถึงความสัมพันธ์แบบ เครือข่ายประเภทต่างๆ ตลอดจนในชาย เทคโนโลยีการสื่อสารที่เชื่อมโยงให้มนุษย์สามารถ ติดต่อกัน ได้ทั่วโลก แต่ความเป็นชุมชนมิได้หมายถึง ความสัมพันธ์ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่มีแต่ มิตรภาพ และความเอื้ออาทรเท่านั้น แต่อาจมีความ ขัดแย้งและไม่เท่าเทียมกันอยู่ในชุมชนนั้นด้วยก็ได้

การพัฒนาที่มีความหมายและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคำอื่นๆ อยู่หลายคำ คือ การ เปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ การปฏิรูป การปฏิวัติ ความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า การค้นพบ การประดิษฐ์ นวัตกรรม และความทันสมัย เป็นต้น เมื่อมีการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ แล้ว สิ่งที่ต้อง พัฒนาต่อมาก็คือ “ชุมชน” เป็นคำที่ใช้ใน ภาษาอังกฤษว่า “Community” ซึ่งมีความหมายว่า ชุมชนนั้นเกิดจากการรวมตัวของ บุคคล กลุ่มคน กลุ่มสังคมในรูปของครอบครัวและละแวกบ้าน โดยมีองค์ประกอบและหน้าที่ของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญ ต่อการดำรงอยู่หรือการล่มสลายของชุมชน ถ้าชุมชนมีองค์ประกอบที่มีความเหมาะสมและสามารถ ปฏิบัติภาระหน้าที่ได้ครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ชุมชนก็สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก ทำให้สมาชิกมีความพึงพอใจและเป็นปึกแผ่น มั่นคง ซึ่งนักวิชาการได้แบ่งชุมชนเป็นหลายประเภทตามจำนวนประชากร ลักษณะของกิจกรรมหลัก ลักษณะทางนิเวศวิทยา หน่วยการปกครอง วิวัฒนาการของชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและ

การแบ่งตามระดับของการพัฒนาทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ศึกษาทางด้านต่างๆ และในด้านสังคมวิทยาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ชุมชนชนบทกับชุมชนเมือง

สรุปแนวความคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบสังคม เกิดขึ้นเมื่อสิ่งใดก็ตามที่อยู่คงที่ หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลง สิ่งสำคัญของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนั้นมีผลต่อหน้าที่ของระบบ คือการทำให้บรรลุเป้าหมายได้ดีขึ้นหรือน้อยลง หรือทำให้สภาพต่างๆดีขึ้นถ้าต้องการให้ระบบสังคมยังคงมีอยู่และเป็นการเปลี่ยนแปลงสถาบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน้าที่ ความสัมพันธ์ ที่มีผลต่อพฤติกรรม วิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ โครงสร้างของสังคมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงช้าหรือเร็ว ขึ้นหรือลง มีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ ถาวรหรือชั่วคราวอย่างมีระบบแบบแผน ส่วนวัฒนธรรมชุมชน คือ แนวคิดที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งคนเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง ส่งเสริม รังสรรค์ความเป็นชุมชนของตนเองขึ้นมาด้วยระบอบของชุมชนเองในด้านความสัมพันธ์ สังคม เศรษฐกิจ อาชีพ ประเพณี วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม แนวปฏิบัติกฎกติกาการอยู่ร่วมกันในชุมชน คุณธรรม และภูมิปัญญา ให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน

สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและการรวมกลุ่ม การรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนหนึ่งที่ก่อเกิดเป็นองค์กรชุมชนนั้นเกิดจากการที่บุคคลในชุมชนมารวมกัน โดยมีการติดต่อสัมพันธ์กัน หรือปฏิสัมพันธ์กัน และมีจุดมุ่งหมายที่จะกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสัมพันธ์นี้จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกันได้ในระดับที่พอดี เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม เช่นกลุ่มแม่บ้าน อสม. ก็เกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกแม่บ้านของหมู่บ้านเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้าน กลุ่มสมาชิกทอผ้าไหม ก็เกิดจากการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างรายได้ และสร้างอำนาจต่อรองในการค้าผ้าไหมแก่กลุ่มนายทุน เป็นต้น กลุ่มองค์กรชุมชนและการรวมกลุ่มจึงเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่เพิกเฉยจากพื้นฐานความต้องการของคนในชุมชนที่สามารถปฏิบัติได้จริงและเป็นรูปธรรม

สรุปแนวความคิดการมีส่วนร่วมและบูรณาการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นกระบวนการที่ประชาชนในชุมชนได้เข้าไปดำเนินกิจกรรมในชุมชน นับตั้งแต่ร่วมกำหนดปัญหาและความต้องการ ร่วมระบุงสาเหตุของปัญหา ร่วมกำหนดวิธีการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหาลงมือปฏิบัติตาม ประเมินผลกิจกรรม และร่วมรับผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ซึ่งประเด็นหลักของการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือประชาชนต้องเป็นผู้กระทำในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างอิสระ การมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการที่นำพากลุ่มคนหรือชุมชนเข้ามาร่วมกันขับเคลื่อนในทุกระดับของกระบวนการที่มุ่งสู่เป้าหมายในทิศทางเดียวกัน รวมถึงเป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการกำหนดกรอบการวางแผนงาน และควบคุมบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนด้วยตัวของตัวเอง ซึ่งเป็นสิทธิของชุมชนที่พึงกระทำได้ ส่วนการบูรณาการเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยกระบวนการหรือการปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทาง

จิตพิสัย และพุทธิพิสัย หรือกระบวนการ หรือการปฏิบัติในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา เพื่อให้ชีวิตมีความสมดุล ลักษณะของการผสมผสานประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งอาจจะเป็นการผสมผสานเนื้อหาจากวิชาต่าง ๆ ที่อยู่ในการศึกษาเดียวกันหรือเป็นการผสมผสานเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่อยู่ต่างสาขากัน ซึ่งทั้งสองแนวคิดมีความใกล้เคียงกันในส่วนของการจึงเป็นแนวคิดมีพื้นฐานจากการร่วมกันทำกิจกรรม

แนวคิดการปรับตัวและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การปรับตัวเป็นการสร้างสมดุลให้อยู่รอดในสภาพแวดล้อม ปัญหาความทุกข์ ต่อวิถีการดำเนินชีวิตและการดำรงชีพของมนุษย์ มีความรู้สึกปลอดภัยทั้งทางด้านกายภาพ และด้านจิตใจ โดยได้รับการยอมรับให้อยู่ร่วมในกลุ่มบุคคลต่างๆ เช่น ครอบครัวเพื่อน และชุมชน อย่างไว้วางใจ และอยู่ร่วมในกลุ่มสังคม วัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืน หากไม่มีการปรับตัวต่อบริบททั้งสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งการปรับตัวนั้นสามารถมองได้หลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการปรับตัวของบุคคล การปรับตัวเข้าสู่สิ่งแวดล้อม การปรับตัวของสังคม เป็นต้น ทุกการปรับตัวล้วนแล้วแต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเพื่อการเอาตัวรอด ดังนั้นการปรับตัวของชุมชนจึงจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายๆอย่างในการเตรียมความพร้อมในการปรับตัว ซึ่งปัจจัยที่สำคัญในการทำให้เกิดการปรับตัวของชุมชนก็คือ ภาวะผู้นำที่ต้องพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ชุมชนจะถูกกำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนโดยตัวผู้นำชุมชน ดังนั้น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำชุมชนต้องมี เพื่อการปรับเปลี่ยนของชุมชนให้อยู่รอดบนสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง

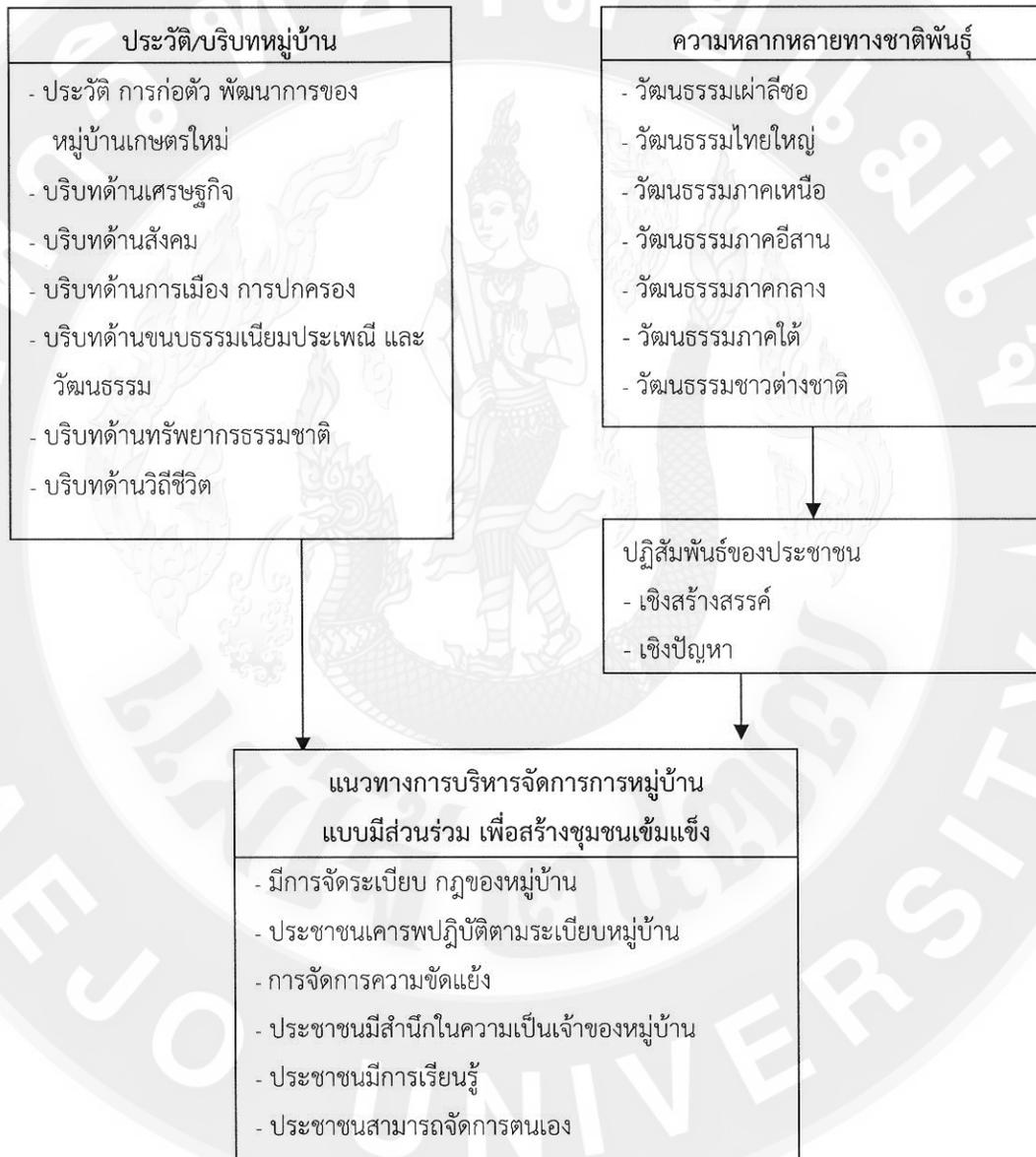
แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการวางแผนและยุทธศาสตร์ การวางแผนเป็นการปฏิบัติงานจะประสบผลสำเร็จมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการวางแผน และถ้าวางแผนดี ก็เท่ากับปฏิบัติงานสำเร็จไปแล้วกว่าครึ่ง การวางแผน คือ การหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน โดยใช้ปัจจัยต่างๆ และมี เหตุผลเพื่อให้การดำเนินงานในอนาคตเป็นไปโดยเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพที่สุด และสิ่งขาดไม่ได้ในการวางแผนคือการกำหนดยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ ซึ่งเป็นกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยการใช้การรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานภายในของกิจการ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งหลาย โดยได้รับข้อมูลที่เหมาะสมถูกต้อง และพอเพียงที่จะเอามาใช้งาน พร้อมกับได้รับมาทันเวลาที่ต้องการใช้ด้วย นำมากำหนดเป็นแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งหากมองมาในชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่ก็จะได้นำแนวคิดการวางแผนและการกำหนดยุทธศาสตร์มาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาชุมชน ที่ต้องรับต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

จากข้อสรุปแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้เห็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภูมิศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เป็นตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ และนำมาสู่กรอบวิจัยดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย
2. พื้นที่ดำเนินการวิจัย
3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การสร้างเครื่องมือ
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้มุมมองของผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษา 3 แบบ คือ

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร(Documentary research) เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทางวิชาการ หนังสือ บทความ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ ทั้งที่เป็นทฤษฎีแนวคิดและผลงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) เป็นการเก็บข้อมูลจากการใช้การสัมภาษณ์ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลหนองหาร ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี 1 คน ประธานสภา 1 คน สมาชิกสภาเทศบาล 2 คน ปลัดเทศบาล 1 คน รวมเป็นจำนวน 5 คน ผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดเกษตรใหม่ 1 คน ผู้สูงอายุ 1 คน อสม.1 คนอปพร.

1 คน แม่บ้าน 1 คน สารวัตรกำนัน 1 คน รวมจำนวน 6 คน คณะกรรมการหมู่บ้าน 4 คน ตัวแทนชนเผ่าและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง จำนวน 15 คน และตัวแทนจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่ จำนวน 10 คน รวมจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 40 คน ซึ่งเป็นประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

3. การจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 10-15 คน ซึ่งเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยจะเป็นตัวแทนผู้บริหารเทศบาลหนองหาร ผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชน ตัวแทนชนเผ่าและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งนี้ตัวผู้ศึกษาได้ยึดหลักการที่เป็นกลาง เพื่อมุ่งพิจารณาและทำความเข้าใจการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

พื้นที่ดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่ในเขตหมู่บ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 1 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพราะมีประชาชนหลายภาค หลายเชื้อชาติศาสนาเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน จนนำมาสู่การเกิดปัญหาในเชิงพื้นที่มากมายที่รบกวนแก้ไข ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ในฐานะผู้ปกครองในตำแหน่งกำนัน จึงต้องการแนวทางในการบริหารจัดการและพัฒนาให้หมู่บ้านมีความเข้มแข็ง โดยให้ประชาชนในหมู่บ้านทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าของหมู่บ้าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบคัดเลือก (Purposive or Judgmental Sampling) เนื่องจากผู้ศึกษามีข้อจำกัด ในเรื่องของระยะเวลาในการศึกษา จึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) คือ การสัมภาษณ์โดยกำหนดตัวผู้ตอบ เป็นการเฉพาะเจาะจง เพราะผู้ตอบ มีประสบการณ์ในการทำงานและมีข้อมูลที่ตี เหมาะสมกับความต้องการของผู้ศึกษา ซึ่งเรียกบุคคลประเภทนี้ว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหารเทศบาลหนองหาร ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี 1 คน ประธานสภา 1 คน สมาชิกสภาเทศบาล 2 คน ปลัดเทศบาล 1 คน รวมเป็นจำนวน 5 คน ผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดเกษตรใหม่ 1 คน ผู้สูงอายุ 1 คน อสม.1 คนอปพร. 1 คน แม่บ้าน 1 คน สารวัตรกำนัน 1 คน รวมจำนวน 6 คน คณะกรรมการหมู่บ้าน 4 คน ตัวแทนชนเผ่าและกลุ่มชาติพันธุ์

ต่าง จำนวน 15 คน และตัวแทนจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่ จำนวน 10 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 40 คน โดยใช้เกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างแบบคัดเลือกดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ลำดับที่	ประชากร	จำนวน (คน)
1	ผู้บริหารเทศบาลหนองหาร	5
2	ผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชน	4
3	คณะกรรมการหมู่บ้าน	4
4	ตัวแทนชนเผ่าและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง	15
5	ตัวแทนจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่	10
รวม		40

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม

ลำดับที่	ประชากร	จำนวน (คน)
1	ผู้บริหารเทศบาลหนองหาร	5
2	ผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชน	6
3	คณะกรรมการหมู่บ้าน	4
4	ตัวแทนชนเผ่าและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง	15
5	ตัวแทนจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่	10
รวม		40

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือที่ประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสาร แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (structured interview) และการจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์และตัวแปรในกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ซึ่งแบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย 5 ตอน ดังมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 ประวัติความและบริบทของชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 4 ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 5 แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

1. ก่อนมีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้มีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย
3. นำเครื่องมือที่ได้ไปปรึกษาประธานกรรมการ กรรมการที่ปรึกษาอีก 2 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่ให้คำปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ในการทำเครื่องมือศึกษาวิจัยครั้งนี้
4. นำเครื่องมือที่ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการเขียนบันทึกลงในแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและบันทึกเสียงจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้ แบ่งการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีการดำเนินการ ดังนี้

1.1 ติดต่อประสานงานผู้ที่คัดเลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในพื้นที่หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงรายละเอียดของการดำเนินการศึกษาวิจัย

1.2 ได้ปรึกษาประธานอาจารย์ที่ปรึกษาและที่ปรึกษาทั้ง 3 ท่าน การทำเครื่องมือศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ให้คำปรึกษาและแนะนำ

1.3 นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบแล้วลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งอาศัยอาศัยอยู่ หรือปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในพื้นที่ในเขตชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และมีการจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อหาข้อสรุป และข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2. นำข้อมูลที่ได้รับจากวิธีการสัมภาษณ์ การศึกษาจากเอกสาร (Documentary study) และการจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ทั้งหมดมาตรวจสอบความครบถ้วน และความถูกต้องของข้อมูลการศึกษาวิจัย เพื่อป้องกันการสูญเสียของข้อมูลที่อาจทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ และนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวลผล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการประมวลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพโดยมีเป้าหมาย เพื่อให้การศึกษาวิจัยบรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยข้อมูลทั้งหมดได้มาจากวิธีการรวบรวมจากเอกสาร (Documentary study) การสัมภาษณ์ (Interview) และการจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการจำแนกประเภทข้อมูลตามวัตถุประสงค์ โดยจัดระบบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ แล้วทำการแปลผลเพื่อสรุปเป็นผลการวิจัยแล้วรายงานผลการวิจัย ในรูปแบบเชิงพรรณนาโวหาร

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทของชุมชนหมู่บ้านเกษตร ศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่ ศึกษาปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการ ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อค้นพบจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์ และจากการจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยผลการศึกษาวิจัยจะนำเสนอโดยแบ่งเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาและบริบทของหมู่บ้านเกษตรใหม่

ตอนที่ 2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่

ตอนที่ 3 ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่

ตอนที่ 4 แนวทางการบริหารจัดการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

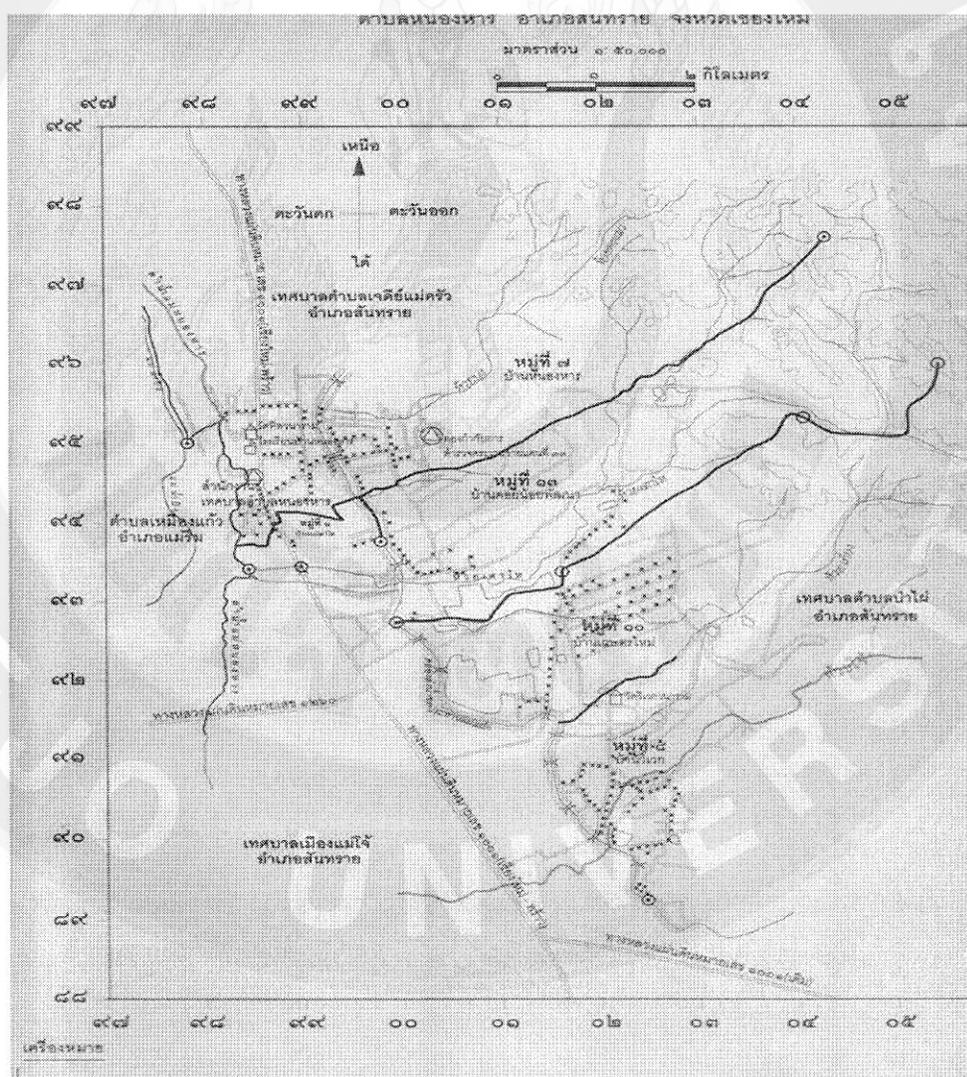
ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาและบริบทของหมู่บ้านเกษตรใหม่

ประวัติ การก่อเกิด พัฒนาการของหมู่บ้าน

จากการศึกษาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเอกสารทางราชการต่างที่เกี่ยวข้องกับความ เป็นมาของหมู่บ้านเกษตรใหม่พบว่า ในอดีตเดิมพื้นที่หมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ป่า ส่วนหนึ่งของพื้นที่ติดกับป่าสงวนแห่งชาติ จึงทำให้มีประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัยไม่มากนัก ไม่ไฟฟ้า เข้าถึง ถนนหนทางคมนาคมยังไม่สะดวก ถนนหนทางยังเป็นดินลูกรังอยู่ แต่ด้วยการเจริญเติบโต ทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ และการที่มีการพัฒนาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่เป็นพื้นที่ใกล้เคียงจึง ทำให้มีคนเข้ามาปลูกบ้านพักและที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในปี พ.ศ. 2532 ทาง อำเภอสันทรายจึงได้มีการสำรวจพื้นที่ตามข้อเรียกร้องจากประชาชนในพื้นที่ บวกกับจำนวน ประชากรมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จึงได้มีการแยกหมู่บ้านออกมาจากบ้านป่าขาม หมู่ที่ 3 ตำบลหนอง หาร ขึ้นใหม่อีกหนึ่งหมู่บ้าน ชื่อบ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 การปกครองที่ผ่านมามีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ขึ้นดำรงตำแหน่งแล้วจำนวน 4 คน คือ 1)นายเจริญ สุริยวงศ์ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 -

2537 2)นายจรัส เทพมหาวงศ์ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 – 2542 3)นายบุญศรี ปาวัน ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 – 2547 และ4)นายเจริญ คำปิ่นใจ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 - จนถึงปัจจุบัน

โดยหมู่บ้านเกษตรใหม่นั้นมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และอาณาเขตตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอสังขาราย ห่างจากอำเภอสังขารายประมาณ 12 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 22 กิโลเมตร มีอาณาเขตทางทิศเหนือติดต่อกับบ้านดอยน้อยพัฒนา หมู่ที่ 13 ตำบลหนองหาร ทางทิศใต้ติดต่อกับพื้นที่บ้านโป่ง หมู่ที่ 6 ตำบลป่าไผ่ ทางทิศตะวันตกติดป่าสงวนแห่งชาติเขตป่าสังขารายต่อกับ และพื้นที่หมู่ที่ 13 ตำบลหนองหาร และทิศตะวันตกติดต่อกับพื้นที่ หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 8 ตำบลหนองหาร

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงทางภูมิศาสตร์และอาณาเขตหมู่บ้านเกษตรใหม่

สภาพภูมิประเทศโดยภาพรวมเป็นที่ราบเชิงเขา มีลำห้วยเกียงและคลองชลประทานแม่แฝก ไหลผ่าน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเป็นคน ที่ท้องถิ่น เดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มานานแล้ว แต่มีประชากรส่วนหนึ่งเป็นประชากรที่มาจากนอกพื้นที่ ที่มีการมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ ซึ่งประชากรที่มาอาศัยอยู่ใหม่มีอยู่ด้วยกันหลายเชื้อชาติ ศาสนา ประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่เหล่านั้น ได้แก่ ชาวต่างชาติ กลุ่มชนเผ่าต่างๆ คนต่างจังหวัดทั้งคนได้ คนอีสาน เป็นต้น

ปัจจุบันหมู่บ้านเกษตรใหม่ได้กลายเป็นหมู่บ้านที่มีประชากรที่มีความหลากหลายมากขึ้นและ มีความเจริญในด้านการพัฒนาของหมู่บ้านที่ดีขึ้นกว่าในอดีต โดยเฉพาะ ด้านการคมนาคมที่สะดวก และเข้าถึงง่าย มีระบบไฟฟ้าที่ดี จึงทำให้มีการเข้ามาของประชาชนต่างที่ในการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย และ มีการเข้ามารีเสอร์ซของลุ่มธุรกิจ มีการเข้ามาทำกิจการต่างๆ เช่น การทำธุรกิจปลูกต้นไม้ ดอกไม้ เพื่อขายและส่งออก ธุรกิจการทำบ่อดิน ธุรกิจการทำบ้านพักให้เช่า ธุรกิจร้านอาหาร เป็นต้น ซึ่ง ความเจริญที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการพัฒนาของประเทศ และความเจริญที่เริ่มกระจายตัวมาสู่ชนบท โดยเฉพาะการมีแหล่งสถานศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงกลายเป็นจุดดึงดูดความเจริญเข้ามาสู่ ชุมชน และชุมชนเกษตรใหม่เองก็เป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงทำให้ได้รับ ผลประโยชน์ในความเจริญด้วย และการที่มีความเจริญเกิดขึ้นการอพยพของประชาชนก็เริ่มมีการ เคลื่อนย้ายเข้ามาในชุมชนเกษตรใหม่ ซึ่งเดิมเคยเป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรครัวเรือนที่ไม่มากนัก แต่ปัจจุบันกลับมีปริมาณจำนวนครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งใช้แค่การเคลื่อนย้ายของ ประชากรที่เข้ามาจะเป็นเพียงประชาชนในท้องถิ่น หรือนักศึกษาเท่านั้น แต่กลับมีกลุ่มชนเผ่า กลุ่มคน ต่างชาติ คนต่างภาค ต่างจังหวัด เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่ด้วย จึงทำให้เกิด ความหลากหลายทางชนชาติ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมขึ้นในหมู่บ้านเกษตรใหม่ และหมู่บ้านก็ได้มี การพัฒนามาเรื่อยทั้งด้านคมนาคม สภาพแวดล้อม การปกครอง การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน วิถี ชีวิตความเป็นอยู่

บริบทด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาแหล่งสภาพเศรษฐกิจของชุมชนเกษตรโดยรวมค่อนข้างดีเมื่อศึกษาจาก เศรษฐกิจของชุมชนบ้านเกษตรใหม่ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบ้านเกษตรใหม่นั้นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ราชการ เกษตรกร รับจ้างทั่วไป และประกอบอาชีพค้าขาย เหตุที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนมีอาชีพ ราชการ หรือรับจ้างทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ ก็อันเนื่องมาจากปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเกษตร ใหม่ เป็นคนที่มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ก็มาจากต่างจังหวัด หรือไม่ก็จะเป็น คนชนเผ่าต่างๆ ที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในชุมชน เหตุที่คนเหล่านี้ย้ายเข้ามาอาศัยในชุมชนเกษตรใหม่ก็ เพราะว่าเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับป่าซึ่งมีความสวยงาม คนส่วนใหญ่ชอบความเป็นอยู่ในพื้นที่ และอยู่

ใกล้สถานที่ราชการ ห้างร้านต่างๆ เดินทางได้สะดวก ใช้เวลาในการเดินทางไม่ก่นาที่ก็สามารถไปถึงสถานที่ราชการ ห้างร้านต่างๆ ได้นั่นเอง

ในหมู่บ้านเกษตรใหม่มีการกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มกันสร้างรายได้เข้ามาในชุมชน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มการปลูกดอกปทุมมา กลุ่มกันสร้างผลิตภัณฑ์ของใช้ชุมชน ซึ่งกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเกิดจากการที่ชาวบ้านเล็งเห็นความสำคัญในการรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้เสริมในยามที่ไม่มีงานทำ จึงมีการรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพดังกล่าว และด้วยการได้รับการส่งเสริมจากทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทางอำเภอในการให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ พร้อมทั้งมีการสนับสนุนงบประมาณในบางส่วน จึงทำให้ชาวบ้านได้นำความรู้ที่ได้มาสร้างเป็นอาชีพและต่อยอดสร้างเป็นกลุ่มอาชีพมาจนถึงปัจจุบัน และด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ทำให้สินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ ในท้องตลาดมีราคาแพง ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น จึงทำให้ชาวบ้านเกิดแนวคิดในการสร้างร้านค้าชุมชนขึ้น โดยการนำของทางกำนันในชุมชน และมีการรวมกลุ่มแม่บ้านในการช่วยเหลือกันและกัน ในชุมชนในการสานต่อและหาแนวทางในการสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน

บริบทด้านสังคมของชุมชนบ้านเกษตรใหม่

จากการศึกษาพบว่า ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในอดีตในช่วงเวลาที่มีการเริ่มเข้ามาสร้างที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน ที่มาจากต่างจังหวัด ต่างประเทศ ต่างชนชาติ เชื้อชาติ ชนเผ่าต่างๆ นั้น ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอยู่ในรูปแบบของการต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยมีการพบปะ หรือมีการสร้างสัมพันธ์ระหว่างกันมากนัก ทั้งนี้เนื่องมาจากการเข้ามาอยู่ใหม่ของคนต่างถิ่น กับคนที่อาศัยอยู่เดิมนั้น ยังไม่ค่อยรู้จักกัน และขาดการเชื่อมประสานระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชน ทำให้ลักษณะความเป็นอยู่เป็นไปแบบต่างคนต่างอยู่ ไม่มีความร่วมมือให้แก่ชุมชน หมู่บ้าน ทำให้งานของชุมชนในหลายๆ เรื่อง ไม่ค่อยมีคนเข้าร่วม

ซึ่งในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเกษตรใหม่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ด้วยการเกิดกระแสการรวมตัวของคนในชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ซึ่งเกิดจากการสนับสนุนของผู้นำชุมชนที่ต้องการผลักดันให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคีกัน จึงได้มีการจัดงานของชุมชนในช่วงเทศกาลต่างๆ โดยการเน้นการของความร่วมมือจากลูกบ้านทุกคน เข้าร่วมงานกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น ในช่วงแรกก็มีการออกกฎถ้าบ้านไหนไม่มาร่วมก็ต้องออกเงินสนับสนุนช่วยกิจกรรมหมู่บ้าน คนที่เข้าร่วมกิจกรรมหมู่บ้านในช่วงแรกจึงมีไม่ค้อยมาก แต่ด้วยการจัดงานทุกครั้งผู้นำชุมชนได้เน้นการให้ความสำคัญของคนทุกคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของศาสนา เชื้อชาติ วิธีการใช้ชีวิต รูปแบบงานของหมู่บ้านจึงถูกจัดออกมาให้เกิดความหลากหลายของศาสนา เชื้อชาติ วิธีการใช้ชีวิต จึงทำให้คนในชุมชนที่เข้ามาอยู่ที่มีหลากหลายในเชื้อชาติศาสนา เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้นเรื่อย จนในปัจจุบันในการทำกิจกรรมต่างๆ ของทางหมู่บ้านและชุมชน

ชาวบ้านทุกคนในชุมชนมักจะเข้ามาร่วมช่วยงานด้วยทุกครั้ง ไม่เว้นแม้แต่ชาวต่างชาติที่เริ่มเข้ามาช่วยเหลือชุมชน และสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนที่มาอาศัยอยู่ก่อน ซึ่งบริบททางด้านสังคมในภาพรวมจึงเป็นการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนเกษตรใหม่ที่มีความสุข

แต่อย่างไรก็ตามในการอยู่ร่วมกันทุกที่ทุกสังคมก็ย่อมมีความขัดแย้งกันในชุมชนเกิดขึ้นและมักจะก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมโดยรวมของชุมชน ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อชุมชนมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับในการขัดแย้งของคนในชุมชน ถ้าเป็นความขัดแย้งในระดับของครอบครัว ความขัดแย้งก็จะไม่ค่อยส่งผลกระทบต่อชุมชนมากนัก แต่ถ้าเป็นความขัดแย้งในระดับกลุ่มคน หรือบุคคล ที่ต่างฝ่ายต่างมีพิภพพิว ความขัดแย้งนี้ก็จะส่งผลกระทบต่อชุมชนมากเช่นกัน การจัดการปัญหาชุมชนในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขจึงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญ และควรมีแนวทางในการรับมือกับปัญหาการอยู่ร่วมกัน หรือการเกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ในหลายๆครั้งที่ผ่านมาในชุมชนเกษตรใหม่ก็มักจะมี ความขัดแย้งเกิดขึ้น หลายเรื่องส่งผลกระทบต่อความสามัคคีของคนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องของความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ และความขัดแย้งที่เกิดมาจากการเลือกตั้ง

ในการแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนจึงกลายเป็นเรื่องของประชาชนทุกคนในชุมชนต้องร่วมมือกันแก้ไข ทางออกที่ดีที่สุดคือ การหันหน้ามาคุยกัน ปรับความเข้าใจของแต่ละฝ่าย ใช้หลักคิดพึ่งพาอาศัยกันและกันมาเป็นหลักในการประสานความขัดแย้ง มีการประชุมหรือรวมกลุ่มปรึกษาหารือกัน แสดงความคิดเห็นช่วยเหลือแก้ไขปัญหาร่วมกันในชุมชน พึ่งพาซึ่งกันและกัน เอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก อยู่อย่างพื่ออย่างน้อม อยู่แบบครอบครัวเดียวกัน ทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนในวันหยุดหรือวันหยุดยาว

การสร้างความร่วมมือในชุมชนทำได้โดยกรให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว ต้องมีความเสียสละ มีกิจกรรมและเชิญชวนทุกคนเข้าร่วมให้มากขึ้น มีการประชุมหรือรวมกลุ่ม ปรึกษาหารือกัน มีผู้นำชุมชน ชักชวนพวกชาวบ้านบอกเสมอโครงการบอกข่าวสารโดยมีแกนนำผู้นำหมู่บ้านต้องร่วมมือกัน จัดให้มีกิจกรรมบ่อยๆในชุมชนให้มากขึ้นกว่าเดิม ต้องเชิญชวนทุกคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในทุกกิจกรรมที่มีขึ้นในชุมชน การรวมกลุ่มกันพัฒนาชุมชน พื้นที่ในหมู่บ้านให้ดูสะอาดน่าอยู่ ก็มีกิจกรรมอย่าง เช่น การออกกำลังกาย การร่วมนำมาตรฐาน ก็ทำให้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีกันในส่วนหนึ่ง จัดกิจกรรมให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนบ่อยๆ เช่น งานวัด งานประจำปีต่างๆ งานตามเทศกาล เป็นต้น

บริบทด้านการเมือง การปกครองของชุมชนบ้านเกษตรใหม่

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนอย่างมากในการประคับประคองความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เพราะการประคับประคองความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มศาสนาถือเป็นหน้าที่หลักของผู้นำชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ให้คนในชุมชนที่มีความเชื่อ การนับถือศาสนาที่แตกต่างกันเกิดความแตกแยกและความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยฝ่ายปกครอง กลุ่มองค์กร ภาคส่วนต่างๆ มีโครงสร้างการปกครองที่มีกำนัน เป็นแกนหลักในการปกครองของหมู่บ้าน ดูแลความเรียบร้อยของหมู่บ้าน ทำงานโดยมีผู้ช่วยฝ่ายปกครองด้านต่างๆ คอยให้ความช่วยเหลือในการทำงาน และคอยช่วยเหลือแก่คนในชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน มีการจัดชุดรักษาความสงบของหมู่บ้านในการดูแลความเรียบร้อยของชุมชน คอยสนับสนุนกิจกรรม ออกตรวจตราเป็นประจำในเวลากลางวัน มีการเพิ่มไฟกิ่งในซอย ถนน ที่ขาดมีการซ่อมแซมถนนดีขึ้น การสัญจรไปมาสะดวกของชุมชนที่ หน่วยงานของภาครัฐและเอกชน เข้ามามีส่วนในการทำโครงการต่างๆตามที่มีข้อเสนอของฝ่ายปกครอง หรือกำนัน ได้ทำเสนอมาตามระเบียบ มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาให้บริการถึงในหมู่บ้าน มีเสียงตามสาย มีการจัดเก็บขยะ ทางเทศบาลก็ดูแล เรื่องไฟฟ้า ถนนหนทาง เทศบาลเข้ามาทำถนนหนทางให้มันดีขึ้น มีเสียงตามสายประชาสัมพันธ์ข่าวสารในหมู่บ้าน ทำให้ได้รับข่าวสารได้เร็วขึ้น มีการติดตั้งไฟฟ้าที่เสียงในจุดที่อันตราย มีการซ่อมแซมถนนที่เสียหาย

การปกครองลูกบ้านของกำนัน มีการดูแลดี ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือลูกบ้านพอมมีปัญหาแล้วสามารถเข้าไปช่วยเหลือทันที และ ดูแลอย่างต่อเนื่อง ดูแลเหมือนญาติมิตร มีความเป็นห่วงเป็นใยชาวบ้านอยู่กันแบบครอบครัว มีการกระจายข่าวสาร แจ้งข่าวสารต่างที่ทางราชการแจ้งประกาศให้แก่ประชาชนได้รับทราบ ทำให้ชาวบ้านทุกคนได้รับรู้รับทราบทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม หากเกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชนกำนัน ก็ต้องเข้ามาเป็นตัวกลางในการลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น การปกครองลูกบ้านของกำนัน ในหมู่บ้านเกษตรใหม่จึงเป็นไปในรูปแบบของการปกครองแบบครอบครัว มีการแก้ปัญหาแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย แต่ในหลายเหตุการณ์ ในหลายกิจกรรมที่ทางหมู่บ้านมีการจัดขึ้น ก็มักจะมีคนที่ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับการทำกิจกรรมของชุมชน กำนันจึงต้องเข้าไปไต่ถามสาเหตุของการที่ไม่ให้ความร่วมมือแก่กิจกรรมของชุมชน เพื่อหาข้อตกลง และทำความเข้าใจ

ช่วงเวลาในอดีตที่ผ่านมาชุมชนบ้านเกษตรใหม่ มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายกันเกิดขึ้นอยู่เป็นระยะๆ เหตุผลอันเนื่องมาจาก ผลกระทบที่เกิดจากความคิดเห็นทางการเมืองที่ไม่ตรงกัน เกิดจากการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ในหลายๆครั้งเกิดความขัดแย้งทำให้ชุมชนเกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นกลุ่มอย่างชัดเจน ส่งผลต่อการดำเนินงานต่างๆของหมู่บ้าน ในช่วงเวลาที่มีการแบ่งฝักฝักกันอย่างชัดเจนนั้น ชาวบ้านในหมู่บ้านทะเลาะกันถึงขั้นไม่ทำงานกิจกรรมของหมู่บ้านร่วมกันเลย หากฝ่ายหนึ่งเข้าร่วม อีกฝ่ายหนึ่งจะไม่เข้าร่วม การแก้ปัญหาที่เกิดจากเหตุการณ์ดังกล่าว ในหลายๆครั้งก็จะใช้วิธีการแก้ปัญหา โดยพูดคุย ปรึกษาหารือกัน ปรับความเข้าใจกันระดับแกนนำก่อน และ

ระดับบุคคลโดยมีกำหนด เป็นตัวกลาง หรือไม่ก็จะเป็นผู้ที่มีความอาวุโสเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน เข้ามาเป็นตัวกลางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

บริบทด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเกษตรใหม่

จากการศึกษาพบว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่ นั้นไม่ค่อยต่างกันมาก ความแตกต่างของวัฒนธรรมของชุมชนที่เกิดจากการเข้ามาอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนชาติต่างๆ สามารถประสาน หรือ อยู่ร่วมกันได้โดยยึดถือกฎระเบียบของชุมชนหรือหมู่บ้าน นั้นๆ อยู่กันได้ดีด้วยการมีน้ำใจต่อกันเข้าใจกัน อยู่ร่วมกันได้ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่แบ่งแยกพรรคพวกโดยใช้ความรักความสามัคคีในชุมชน มีการประสานงานระหว่างบุคคล กลุ่ม ชุมชน จัดให้มีกิจกรรมที่ต้องทำ ร่วมกันบ่อยๆ ขึ้น เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันและทำกิจกรรมร่วมกัน ผ่านการทำกิจกรรมทางความ เชื่อว่าวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันของแต่ละกลุ่ม เช่น การทำบุญและสวดวิญ ประเพณีโบราณ รุ่ง ปู่ย่าตายายทำมาถัน ประเพณีสงกรานต์ ก็มี การไปวัดทำบุญและรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่เป็นต้น ซึ่ง กิจกรรมเหล่านี้สามารถที่จะมีส่วนร่วมได้จากทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกชาติพันธุ์ ทุกศาสนา ทุกความเชื่อ เข้าร่วมทุกกิจกรรมด้วยกันได้

การเข้ามาอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายเชื้อชาติ และภาษา ส่วนมากไม่มีผลต่อการปฏิบัติตน ตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละเชื้อชาติ เวลาที่มีกิจกรรมก็สามารถทำร่วมกันได้ เวลา ถึงเทศกาล คนในชุมชนก็สามารถไปร่วมประเพณีต่างๆ ได้ แต่ละเผ่าเราไม่ได้แบ่งแยก ชนชั้นวรรณะ และวัฒนธรรมและภาษาไม่ใช่ปัญหาของคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชน

การประสานขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของคนในชุมชนเข้าด้วยกันทำได้โดย การร่วมกันอยู่แล้ว ร่วมกันทำกิจกรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกัน ทำร่วมกันอย่างสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน การขนทรายเข้าวัด แห่ไม้ก้ำ ทำทิวส์ผู้สูงอายุ กิจกรรมการออก กำลังกาย ของกลุ่มแม่บ้าน ผู้สูงอายุ และทุกกลุ่มร่วมกัน มีการประสานงานและทำตามประเพณี วัฒนธรรม ตามวันต่างๆ กลุ่มชาติพันธุ์มีกิจกรรม คนในชุมชนส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ขัดแย้งหรือต่อต้านใน การทำกิจกรรมของคนกลุ่มอื่นๆ อีกทั้งยังเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยเหลืองานอีกด้วยซึ่งในทุกกิจกรรม ที่จัดทำขึ้นในหมู่บ้าน ผู้ที่เป็นแกนกลางในการประสานก็จะเป็นตัวของผู้นำชุมชน หรือกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ที่เข้ามาทำหน้าที่ในการประสานให้แต่ละกลุ่มในชุมชน เข้าร่วมปรึกษาหารือด้านกิจกรรม ต่างๆ ที่จะทำในหมู่บ้าน

บริบทด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านเกษตรใหม่

จากการศึกษาพบว่า มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ชุมชนใช้ร่วมกัน เช่น ลานเอนกประสงค์ ป่าชุมชน เป็นต้น ทางชุมชนมีการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้ประโยชน์ โดยการร่วมกันดูแลรักษา อนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง ช่วยกันดูแลรักษาให้คงอยู่ต่อไป ช่วยกันดูแลรักษาให้สะอาดอยู่เสมอ ช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนในชุมชน รักกัน สามัคคีกัน ช่วยกันดูแลรักษา ไม่ทำลาย อนุรักษ์ให้ต่อเนื่อง อนุรักษ์ให้รักและดูแลรักษา อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่และอยู่สภาพที่ดีอย่างต่อเนื่อง ช่วยรักษา สอดส่อง เป็นหูเป็นตา

บริบทด้านชีวิตของชุมชนบ้านเกษตรใหม่

จากการศึกษาพบว่า วิถีชีวิตของคนในชุมชน การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม สังคมเมืองเริ่มเข้ามาบริบาทต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ขนบ วัฒนธรรมวิถีแบบทุนนิยมทำให้คนในชุมชนต้องดิ้นรนเพื่อหาเงินมาตอบสนองความต้องการตามแบบแผนเศรษฐกิจทุนนิยม คนส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น จากเมื่อก่อนใช้จักรยานเดินทาง หรือมอเตอร์ไซด์ ปัจจุบันก็หันไปใช้รถยนต์ เพื่อความสะดวก การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น ถนนหนทาง พื้นที่อยู่อาศัย ไฟฟ้า น้ำประปา เปลี่ยนแปลง คนในชุมชนเข้าไปทำงานในเมืองมากขึ้น เทคโนโลยีเปลี่ยนไป ก็ต้องปรับตัวตามสภาพแวดล้อม

สรุปประวัติความเป็นมาและบริบทของชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่ ในอดีตหมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ป่าติดกับป่าสงวนแห่งชาติ มีประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัยไม่มากนัก ไม่ระบบสาธารณูปโภค ด้วยการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ และการที่มีการพัฒนาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่เป็นพื้นที่ใกล้เคียงทำให้มีคนเข้ามาปลูกบ้านพักและที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในปี พ.ศ. 2532 ทางอำเภอสันทรายจึงได้มีการสำรวจพื้นที่ตามข้อเรียกร้องจากประชาชนในพื้นที่ ได้มีการแยกหมู่บ้านออกมาจากบ้านป่าขาม หมู่ที่ 3 ตำบลหนองหาร ขึ้นใหม่อีกหนึ่งหมู่บ้าน ชื่อบ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบ้านเกษตรใหม่นั้นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพราชการ เกษตรกร รับจ้างทั่วไป และประกอบอาชีพค้าขาย บริบทชุมชนเกษตรใหม่เป็นชุมชนที่มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ก็มาจากต่างจังหวัด หรือไม่ก็จะเป็นคนชนเผ่าต่างๆ ที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในชุมชนจึงทำให้เกิดความหลากหลายทาง เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ในการบริหารจัดการชุมชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนที่เข้ามาอยู่อาศัยเป็นอย่างมากในการดำเนินกิจกรรม โครงการต่างๆ ของทางชุมชน ผู้นำชุมชนมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน มีการทำกิจกรรมทางความเชื่อวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันของแต่ละกลุ่ม เช่น การทำบุญและสู่ขวัญ ประเพณีโบราณรุ่นปู่ย่าตายายทำมากัน ประเพณีสงกรานต์ ก็มี

การไปวัดทำบุญและรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถที่จะมีส่วนร่วมได้จากทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกชาติพันธุ์ ทุกศาสนา ทุกความเชื่อ เข้าร่วมทุกกิจกรรมด้วยกันได้ วิถีชีวิตของคนในชุมชน การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม สังคมเมืองเริ่มเข้ามาบริบทต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนชนบท กระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้คนในชุมชนต้องดิ้นรนเพื่อหาเงินมาตอบสนองความต้องการตามแบบแผนเศรษฐกิจทุนนิยม

ตอนที่ 2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่

จากการศึกษาพบว่า ความหลากหลายทางวิถีชีวิต ศาสนา วัฒนธรรมของ คนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านเกษตรใหม่นั้น มีความแตกต่างกันบนพื้นฐานของชาติ ศาสนา วัฒนธรรม แต่ความแตกต่างเหล่านั้นก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยไม่เกิดความขัดแย้ง แต่ในบางสถานการณ์ ก็มีความขัดแย้งกันบ้าง แต่ไม่ถึงกับขั้นรุนแรง ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ นั้น มีรายละเอียดดังนี้

วัฒนธรรมเผ่าลือซอ

ลือซอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มธิเบต-พม่า ของชนชาติโลโล ถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของชนเผ่าลือซออยู่บริเวณต้นน้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน อยู่เหนือหุบเขาสาละวินในเขตมณฑลยูนนานตะวันตกเฉียงเหนือและตอนเหนือของรัฐคะฉิ่น ประเทศพม่า ชนเผ่าลือซอส่วนใหญ่เชื่อว่าเมื่อ 4,000 ปี ที่ผ่านมาก เคยมีอาณาจักร เป็นของตนเอง แต่ต้องเสียดินแดนให้กับจีนและกลายเป็นคนไร้ชาติต่อมาชนเผ่าลือซอ จึงได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่รัฐฉานตอนใต้ กระจายอยู่ตามภูเขาในเมืองต่างๆ เช่น เมืองเชียงตุง บางส่วนอพยพไปอยู่เขตเมืองซือเหมา ลิบสองปันนา ประเทศจีน หลังจากนั้นได้อพยพลงมาทางใต้เนื่องจากเกิดการสู้รบกันระหว่างชนเผ่าอื่น นับเวลาหลายศตวรรษ ชนเผ่าลือซอได้ถอยร่นเรื่อยลงมาจนในที่สุดก็แตกกระจายกัน เข้าสู่ประเทศพม่า จีน อินเดีย แล้วเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2464 กลุ่มแรกมี 4 ครอบครัว มาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนครั้งแรกอยู่ที่บ้านห้วยสำน อำเภอมืองจังหวัดเชียงราย อยู่ได้โดยประมาณ 5-6 ปี ก็มีการแยกกลุ่มไปอยู่หมู่บ้านดอยช้าง ทำมาหากินอยู่แถบตำบลลาวาวี อำเภอมแม่สรวย จังหวัดเชียงราย จากการสอบถามคนเฒ่าคนแก่ชาวลือซอ ถึงเรื่องราวการอพยพว่า ได้อพยพมาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางตอนใต้ ของเมืองเชียงตุงประเทศพม่า เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านลือซอห้วยสำน อำเภอมือง จังหวัดเชียงราย และโยกย้ายไปตั้งบ้านเรือน ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ตาก พะเยา กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ แพร่และสุโขทัย ลือซอไม่มีภาษาเขียนของตนเองลือซอแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ ลือซอลายกับลือซอดำ ชาวลือซอที่อยู่ในประเทศไทยเกือบทั้งหมดเป็นลือซอลาย ส่วนลือซอดำนั้นอยู่ พม่า จีน

กลุ่มลือซอเป็นกลุ่มชนเผ่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่ โดยการเข้ามาอยู่อาศัยในรูปแบบของการย้ายเข้ามาเพื่อทำงาน และเพื่อการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยแบบถาวรบางส่วน ด้วยเหตุผลที่ว่า หมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับป่า และมีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ชาวลือซอจึงชอบพื้นที่หมู่บ้านเกษตรใหม่ เพราะพื้นฐานลือซอนั้นเป็นกลุ่มชนเผ่าที่อาศัยอยู่บนดอย และชอบพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และใกล้แหล่งน้ำ ที่เหมาะแก่การทำมาหากินเลี้ยงชีพ การเข้ามาอยู่อาศัยของชาวลือซอนั้นได้เข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านนานพอสมควรแล้ว กลุ่มลือซอนั้นจะมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากชาวบ้านพื้นถิ่น ด้วยการแต่งตัวที่เป็นเอกลักษณ์ การอยู่อาศัยที่อยู่รวมกันของครอบครัวในรูปแบบเครือญาติ แต่เป็นในลักษณะครอบครัวเดี่ยว บ้านใครบ้านมัน อยู่กันเป็นกลุ่ม จึงทำให้ลักษณะความสัมพันธ์ในกลุ่มมุขเองมีความแน่นแฟ้น ในเวลาที่หมู่บ้านเกษตรใหม่มีงานชาวลือซอก็มักจะเข้ามาช่วยเหลือเป็นประจำ ทั้งในเรื่องการใช้กำลังแรงงานในการจัดสถานที่หรืออื่นๆ

ชาวลือซอนั้นจะมีความเชื่อนับถือพระเจ้าองค์เดียว และมีความเชื่อในเรื่องผีसाงเทวดาด้วย ชาวมุขเชื่อว่ามีพระเจ้าองค์หนึ่งผู้ทรงสร้างโลกและมนุษย์ขึ้น ความเชื่อเช่นนี้สอดคล้องกับแนวทางหรือปรัชญาความคิดของคริสต์ศาสนาเป็นผลให้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในชนเผ่านี้เป็นไปได้ง่าย ชาวมุขส่วนใหญ่จึงนับถือศาสนาคริสต์ และนับถือผี พระเจ้าผู้สร้างโลกของมุขที่นับถือเป็นพระบิดามีพระนามว่า “กือซา” ลือซอได้สร้างวัตถุทิวทัศน์ให้พระองค์ในหมู่บ้าน ชาวลือซอมีความเชื่อว่าพระเจ้าของพวกเขาเป็นผู้สร้างชีวิตให้มวล อย่างไรก็ตามก็ติดอกเหนื่อจากพระเจ้าแล้วยังเชื่อถือในภูตผี วิญญาณอันได้แก่ ผีเรือน ผีประจำหมู่บ้าน ผีป่า ผีดอย ผีพายุ ผีฟ้า เป็นต้น

ซึ่งในทางความเชื่อชาวลือซอก็มักจะมีการรวมตัวกันจัดงานทางความเชื่อขึ้นในหมู่บ้าน เช่น พิธีกรรมฉลองปีใหม่ (เขาะจาเลอ) มีขึ้นในเดือนมกราคมรวม 14 วัน โดยลือซอจะพากันตำข้าวปุก แลกเปลี่ยนกัน ผู้หญิงผู้ชายจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าประจำเผ่าชุดใหม่อย่างสวยงาม ไปเดินรำที่ลานเต้นรำอย่างสนุกสนาน ทุกคนกินอาหารร่วมกัน รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ และในช่วงนี้ถือเป็นช่วงแห่งวันบุญวันแห่งความดี ในช่วงนี้จึงห้ามสมาชิกในหมู่บ้านทำสิ่งที่ไม่ดีงามโดยเด็ดขาด เพราะถือเป็นการลบหลู่เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พิธีกินข้าวใหม่ (จา ลือ จ่าเลอ) เป็นพิธีที่มีความสำคัญเช่นเดียวกันกับวันขึ้นปีใหม่ โดยเป็นเรื่องซึ่งเกี่ยวข้องกับก็นำผลผลิตข้าวและผลผลิตอื่น ๆ ในไร่ข้าวบริโภค ลือซอเชื่อว่าผลผลิตข้าวได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเทพเจ้า ดังนั้นจึงต้องมีพิธีกินข้าวใหม่เพื่อบวงสรวงต่อเทพเจ้าโดยตรง เป็นการขออนุญาตเกี่ยวข้าวมาบริโภค พิธีนี้จะขึ้นในราวเดือนกันยายน ช่วงเวลาประกอบพิธีมี 4 วัน คือ ประกอบพิธี 1 วัน รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ 1 วัน พักผ่อน 2 วัน

พิธีทำบุญเรียกขวัญ (บูตีเว จูจือเลอ) เป็นพิธีทำบุญโดยการสร้างสะพานเล็กบริเวณริมทางเดินเข้า – ออกหมู่บ้าน โดยมีหมอผีเป็นผู้ทำพิธี ในงานนี้ต้องฆ่าหมูเช่นต่อผีเรือน ผูกข้อมือสวดอวยพรและเต็นรำบวงสรวงเทพเจ้า เพื่อขอให้สมาชิกในหมู่บ้านอยู่ดีกินดีปราศจากโรคร้าย พิธีดังกล่าวนี้จะกำหนดวันดีเป็น

พิธีเช่นไหว้เทพ (หงั่วฮาหู่) มีขึ้นในวันที่ 5 เดือน “หงั่วฮา” (เดือน 5 ของลืซุ) ในวันนี้จะมีการทำพิธีเช่นไหว้เทพ “อาปาโหม” และมีการพัฒนาศาลเจ้า ตลอดจนมีการขอศีลขอพรจากเทพอาปาโหม เพื่อให้พืชผักเจริญงอกงาม เชื่อกันว่าหากเพาะปลูกพืช ผัก ในวันนี้จะทำให้พืชผักเจริญงอกงามมาก แม้แต่การหายาสมุนไพรก็ตาม เชื่อกันว่าในวันนี้ด้วยจะมีฤทธิ์แรง สามารถรักษาโรคได้ดีกว่าวันอื่นๆ

พิธีขอบคุณเทพ (ฉวือแป๊ะก๊าะ) มีขึ้นในวันที่ 12-14 เดือน 7 “ชยี่ฮา” เป็นพิธีแสดงความขอบคุณเทพเจ้า ที่ช่วยดูแลรักษาพืชพรรณธัญญาหารของชุมชน ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญเติบโตจนได้ผลผลิต ในช่วงตลอดปีที่ผ่านมา พิธีกรรมจะไม่เหมือนกัน เพราะว่าแต่ละตระกูลจะมีรายละเอียดของการประกอบพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน โดยรวมๆ แล้วในวันแรกจะมีการนำผลผลิตพืชผลต่างๆ เช่น กล้วย แดงกวา ข้าวโพด อ้อย และดอกไม้ต่างๆ มาประดับประดาบนหิ้งบูชาบรรพบุรุษ และทำพิธีสวดบทสัการะแก่เทพต่างๆ ซึ่งในเทศกาลนี้ทุกบ้าน จะต้องทำความสะอาดบ้านและร่างกายของตัวเอง เพื่อเป็นสิริมงคลกับบ้าน และตนเอง ไม่มีการไปทำงานหรือทำธุระนอกบ้าน หากไม่จำเป็น จากนั้นในวันที่ 3 จึงนำพืชผล และดอกไม้ต่างๆ ออกจากหิ้งบูชา ตอนเย็นเปลี่ยนน้ำและจุดธูป อันเป็นที่มาของพิธี

ลักษณะการแต่งกายของผู้ชาย ชุดของผู้ชาย ประกอบด้วยกางเกงเป๋าด้าสีฟ้าหรือสีอะไรก็ได้ สวมเสื้อแขนยาว จะติดด้วยกำมะหยี่ ขับในวามักแต่งด้วยตุ้มเงินยิ่งมากยิ่งดี เหวคาคด้วยผ้าแดง และในยามก็ห้อยพู่หางม้ายาวคล้ายของผู้หญิง แต่ว่าหนุ่มนั้นห้อยไว้ข้างหน้า เดิมทีผู้ชายจะสวมผ้าโพกศีรษะทำด้วยผ้าไหมสีแดง ฟ้า เหลือง และดำ แต่ปัจจุบันหายากแล้ว เห็นใช้กันแต่ผ้าขนหนูขาว สอดกระดาดแข็งให้ตั้งขึ้นราว 20 ซม. พันรอบศีรษะง่ายๆ และห้อยตุ้มหูเงินข้างเดียวจากรูที่เจาะไว้ที่ติ่งหูซ้าย สวมกำไลก้านเงินเรียบๆ ที่ข้อมือข้างละวง ยามใช้งานของลืซุขอทอด้วยด้ายขาวหรือด้ายดิบ โดยใช้ที่ผูกข้อมือ เป็นผ้าพื้นขาวกลายเป็นลายทางสีแดง หรือสีอื่นๆ นอกจากสะพายบาเหมือนเผ่าอื่น ยังมีการติดสายหวายถัก ซึ่งใช้คาดศีรษะให้ตัวยาม หัวอยู่บนบ่าอีกด้วย ยามไปงานทอด้วยเส้นด้าย มีการทิ้งครุยกรายด้านข้าง แล้วยังมีหู คือ ชิ้นผ้าสี่เหลี่ยมเล็กๆ ที่มุมทั้งสองของยาม ลายปักงดงามแปลกตาที่หู ไม่มีซ้ำกัน เพราะถือว่าเป็นลายเซ็นของคนทำ บางคนก็จะติดกระดุมเงินเม็ดน้อยไว้ที่มุมหู ปากยามกิน และปะแต่งด้วยแถบผ้าหลากสี และยังหึงแถบผ้าสีแดง และสีฟ้าเข้มห้อยจากหูลงไปด้วย ยามที่งดงามที่สุดไม่ว่าจะเป็นของลืซุ หรือเผ่าอื่นใดคือ ยามเกี่ยวสาวของหนุ่มวัยกำลังดีนั้นทำเหมือนยามที่กล่าวมาแล้ว แต่แผ่นหน้าปักลูกปัดเป็นเม็ดเล็กๆ หลายสีไว้เต็มพืดเป็นลายละเอียดแถบผ้าที่ห้อย

จากหุ่นนั้นยาวร่วม 20 ซม. ปักประดับด้วยด้ายสีสดหลายสีไม่มีวางเว้นกัน ย่ามห้อยครุยไหมพรมหลากสียาวเทาแถบผ้าจากหู และปกย่ามติดกระดุมตุ้มระย้าเงินตลอดแนว

ลักษณะการแต่งกายของผู้หญิง ผู้หญิงสีซอทุกวัยแต่งกายด้วยผ้าสีสดใส สวมใส่เป็นเสื้อตัวหลวม แขนกระบอก ส่วนหน้าของเสื้อยาวถึงเข่า นิยมสีน้ำเงิน เขียว ฟ้า และม่วง คอเป็นผ้าสีดำ ตกแต่งลวดลายสวยงาม โดยนำผ้าแถบผ้าสีต่างๆ เช่น ม่วง ฟ้า ชมพู เขียว ดำ ขาว ส้ม แดง มาเย็บต่อกันเป็นริ้ว สวมเสื้อกั๊กที่ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน สวมกางเกงหลวมๆ สีดำ ในตัวเสื้อ ใช้ผ้าสีดำพันรอบเอว คล้ายเข็มขัด สวมปลอกขาเพื่อป้องกันแมลง กิ่งไม้ หรือกันหนาว ผู้หญิงสูงวัยโพกหัวด้วยผ้าสีดำยาวพันหัวหลายๆ รอบแล้วเก็บชาย หญิงสาวจะสวมหมวกโดยประดับประดาด้วยลูกปัดหลากสี ส่วนผู้ชายสีซอ ทุกวัยแต่งกายเหมือนกัน โดยสวมใส่กางเกงที่มีความยาวเลยเข่าเล็กน้อย เป้ากว้างมาก สีน้ำเงิน สีเขียว ฟ้า เสื้อสีดำ แขนยาว คอป้ายตกแต่งกระดุมเงิน ติดรังคัมสีน้ำเงินที่ส่วนบนของตัวเสื้อ สวมปลอกขาสีดำ

ชนเผ่าสีซอ มีวิถีชีวิตด้านการละเล่นแบบเรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ได้แก่

การเล่นแบบทำไร่ทำสวน: การเล่นก็จะมีสองคนที่เป็นพ่อและแม่ นอกจากนั้นจะเป็นลูกหลาน เด็กที่เล่นพ่อและแม่จะสอนลูกในการทำมาหากินหรือรู้จักชีวิตที่ดี เล่นเป็นหลายๆ ครอบครัว อีกครอบครัวหนึ่งเป็นแม่ค้าขายของ มีการไปไร่ทำงานและจะมีการแบ่งไร่ ไร่ใครไร่มันอยู่ห่างกันนิดเดียว ทางเดินที่จะไปไร่ทำเป็นแนวจากหมู่บ้าน พอไปถึงไร่มีการทำท่าแสดงถึงการทำงาน คือ มีการถางหญ้าทำเหมือนกับผู้ใหญ่ถางหญ้าจริงๆ โดยใช้ไม้มาทำเป็นอุปกรณ์ในการทำไร่ เช่น จอบ มีด พอสักพักมีการกินข้าวเที่ยงและมีการพักผ่อน บางที่ตอนกลางวันมีการร้องเพลงโต้ตอบกัน ระหว่างหนึ่งไร่กับอีกไร่หนึ่ง ที่อยู่ติดกัน ตอนเย็นมีการหาผัก และหาใบตองกลับบ้านเพื่อเป็นอาหาร พอไปถึงบ้านผู้หญิงทำกับข้าว ส่วนผู้ชายผ่าฟืนให้ผู้หญิง มีการดำข้าว กินข้าวเสร็จนอน ตอนเช้ามีการทำเสียงไก่ขัน เริ่มทำอาหารเช้าและไปไร่เหมือนวันก่อน มีการทำพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีเรียกขวัญให้เด็ก การตั้งชื่อให้เด็ก การละเล่นนี้ทำให้รู้ถึงการมาหากินของเด็ก

การเล่นแบบต่อคำ: เป็นการเล่นต่อคำที่เน้นความสนุกสนาน เพลิดเพลิน โดยลักษณะการเล่นจะเล่นเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไปไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น โดยกลุ่มที่ 1 จะเป็นผู้เริ่มคำถามก่อน และกลุ่มที่ 2 จะเป็นฝ่ายตอบคำถาม

ภาพที่ 4 การแต่งกายของชาติพันธุ์ลีซอ

ภาพที่ 5 การแต่งกายและการละเล่นของชาติพันธุ์ลีซอ

วัฒนธรรมไทยใหญ่

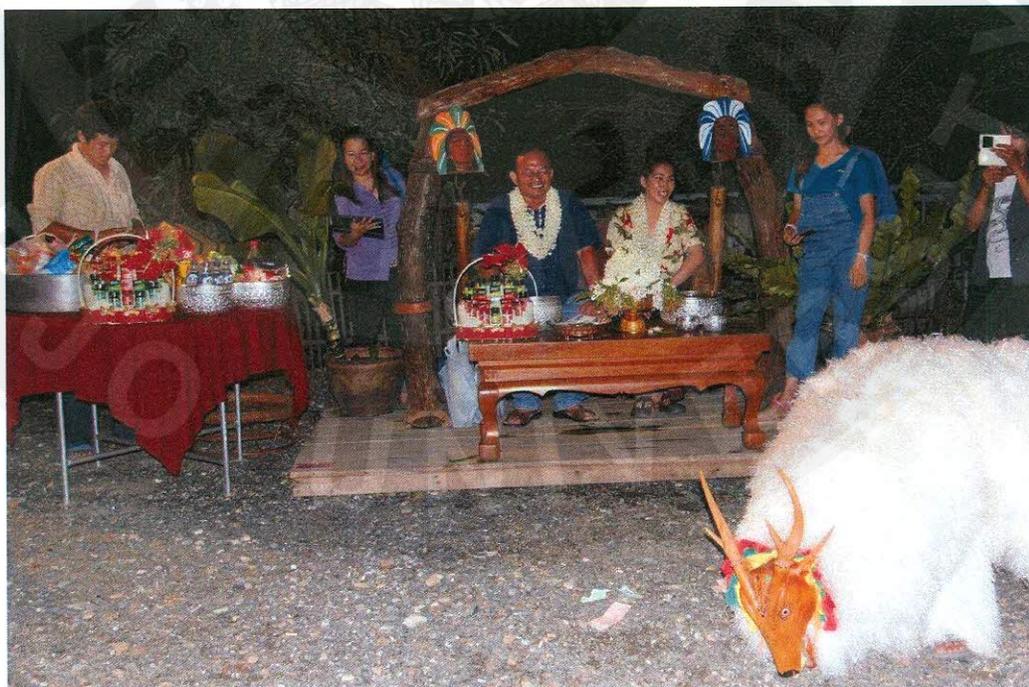
ชาวไทยใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มีถิ่นฐานเดิมอาศัยอยู่ในประเทศพม่า ในดินแดนของรัฐฉาน ชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาเป็นกลุ่มใหญ่อพยพมาบนพื้นที่โครงการเกษตรหลวงอ่างขาง เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา และยังคงมีอพยพเข้ามาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ปัญหาของการอพยพของชาวไทยใหญ่มีต้นตอมาจากปัญหาการเมืองในประเทศพม่า ตั้งแต่ประเทศพม่าละเมิดสิทธิการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2500 ปัญหาเฉพาะที่ทำให้ชาวไทยใหญ่อพยพออกจากประเทศพม่าเรื่อย ๆ ก็เพราะความทารุณที่ได้รับจากทหารพม่า ซึ่งชาวไทยใหญ่เป็นกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในหมู่บ้านเกษตรใหม่ โดยการเข้ามาอยู่อาศัยนั้นก็เพื่อการเข้ามาทำมาหากิน ทำงานรับจ้าง โดยเฉพาะงานด้านการรับเหมาก่อสร้างต่างๆ เดิมชาวไทยใหญ่จะทำอาชีพรับจ้างเป็นหลัก แต่ปัจจุบันได้มีการพัฒนาเริ่มจะเป็นเจ้าของกิจการร้านค้า ร้านอาหารบ้างแล้ว ซึ่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยใหญ่โดยรวมก็จะเป็นการอยู่เป็นกลุ่ม แต่สร้างที่อยู่อาศัยแยกกัน ซึ่งในหมู่บ้านจะมีทั้งในลักษณะเป็นบ้าน และแคมป์คนงานที่อยู่รวมกัน

ไทยใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ทั้งภาษา การแต่งกาย อาหาร ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ มีการดำเนินชีวิตที่มีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพืชที่มีอยู่โดยรอบก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาขึ้นเป็นองค์ความรู้เฉพาะตัว มีการสะสมและถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะของชาวไทยใหญ่ ในด้านความเชื่อชาวไทยใหญ่นั้นส่วนใหญ่จะมีความเชื่อเรื่องผี และนับถือศาสนาพุทธ โดยชาวไทยใหญ่ก็มักจะมีการจัดงานในหมู่บ้านตามความเชื่อ เช่น ประเพณีปอยส่างลอง หรือ งานบวชลูกแก้ว เป็นงานประเพณีทำการบรรพชาเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา ประเพณีเลี้ยงผี เป็นต้น

ชาวไทยใหญ่เป็นกลุ่มคนที่เคร่งครัดในการนับถือพุทธศาสนา และเคร่งครัดต่อการปฏิบัติตามประเพณีมาก แต่การทำงานในโครงการเกษตรหลวงอ่างขางทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป ชาวไทยใหญ่ส่วนใหญ่ขยันทำงาน รับจ้างทำทุกอย่างเท่าที่โครงการเกษตรหลวงอ่างขาง จะมึงานให้ทำ เมื่อเริ่มเก็บเงินได้จึงหาซื้อที่ดิน ดังนั้นบ้านชาวไทยใหญ่ก็จะกระจายไปหลายแห่ง หลายหมู่บ้าน แต่ส่วนใหญ่ก็อยู่กันที่บ้านคุ้ม ดังนั้น เมื่อจะประกอบพิธีกรรมตามธรรมเนียมประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา แต่ต้องขัดกับวิถีการทำงานในสถานี่เกษตรหลวงอ่างขาง ชาวไทยใหญ่ก็ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของประเพณีไปหลายประเพณี หรือประเพณีหลายอย่างก็จำเป็นต้องตไป ประเพณีที่ทำได้เพียง 8 ประเพณี แต่ทั้งนี้ก็ต้องลดเวลาประกอบพิธีกรรมให้มีจำนวนน้อยลง ต้องสร้างพื้นที่ประกอบพิธีกรรมขึ้นมาใหม่ เพราะสภาพพื้นที่บนดอยอ่างขางไม่มีลักษณะกายภาพของความเป็นชุมชนหมู่บ้าน จึงใช้บริเวณที่พักคนงานเป็นที่ตั้ง “แข่งพารา” (ปราสาทพระพุทเจ้า) จัดขบวนแห่ที่วัดซึ่งผ่านป่าแทนที่จะผ่านชุมชนดังเช่นหมู่บ้านทั่วไปเพื่อมิให้เกิด เสียงดังรบกวนนักท่องเที่ยว ประเพณีที่มีบนดอยอ่างขาง ได้แก่ ประเพณี

เดือนสาม จะเป็นเดือนที่จะทำข้าวหยาๆ เชื่อกันว่าเพื่อการรำลึกถึงพระพุทธเจ้า ประเพณีเดือนห้า มีปอยซอนน้ำเจ้าพะรา ทำข้าวมูลห่อจะทา ขนม ของที่เตรียมไปถวายพระ จะประกอบไปด้วย ข้างมูลห่อ ผ้าเช็ดหน้า สบู่ ขนมอื่น ๆ น้ำ มัน 1 ขวด เงินเล็กน้อย และเครื่องไทยทาน เดือนแปด เป็นช่วงเข้าพรรษา เป็นการถือศีลของผู้เฒ่าผู้แก่ที่ต้องไปนอนถือศีลที่วัดทุกวันพระ ประเพณีเดือนสิบเอ็ด ทำแข่งต่างปุด เป็นการทำบุญถวายของแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีปอยเตียน เป็นประเพณีเปิดทางสวรรค์ เคยจัดขึ้นมา มีวงดนตรีประกอบการแห่รำนกราโต ประเพณีเดือนสิบสอง หลู่ตานกะถิ่ง (ถวายกฐิน) หรือเรียกว่า ปอยสำอางน ในตอนเช้าจะถวายผ้ากฐิน ตอนเย็นฟังธรรม เดือนมณฑเดือนดับ หมายถึง วันขึ้น 15 ค่ำ และวันแรม 5 ค่ำ ถือเป็นวันศีลใหญ่สมัยก่อนจะมีการเปลี่ยนดอกไม้แจกันในวัดทุกวันพระ สมัยนี้ใช้ดอกไม้พลาสติกและจึงปรับเปลี่ยนมาดูแลหิ้งพระที่บ้านแทน และเดือนสี่ ปอยต่างที่กองมู (สงฆ์น้ำ พระธาตุ) ปอยสำอางน (บวชพระ) ส่วนประเพณีอื่น ๆ แต่ก็จะไปประกอบพิธีกรรมร่วมกับคนไทใหญ่ในพื้นที่อื่น ๆ ข้างล่าง เช่น ที่บ้านต้นสูง บ้านเวียงหวาย ฯลฯ

ในการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวไทยใหญ่ในการช่วยเหลือหมู่บ้านนั้น ชาวไทยใหญ่ เป็นกลุ่มคนในหมู่บ้านที่มีการให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือหมู่บ้านเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเวลาที่มีการจัดงานทางศาสนา งานศพ ชาวไทยใหญ่จะให้ความร่วมมือมาก และถ้ามีการจัดงานทางศาสนาที่เป็นพิธีกรรมของชาวไทยใหญ่ ก็มักจะมีชาวไทยใหญ่จากหมู่บ้านอื่นมาช่วย งานที่จัดจึงมักเป็นงานใหญ่ และด้วยเหตุที่ชาวไทยใหญ่เป็นคนที่ชอบทำบุญจึงมักมีการจัดงานบุญอยู่บ่อยครั้ง

ภาพที่ 6 ชุมชนไทยใหญ่ รวมประเพณีรดน้ำดำหัว กำนันเจริญ คำปินใจ เทศกาลสงกรานต์

ภาพที่ 7 การละเล่นของชาติพันธุ์ไทยใหญ่

วัฒนธรรมภาคเหนือ

ชาวภาคเหนือ หรือชาวบ้านพื้นถิ่น ซึ่งในที่นี้หมายรวมถึงชาวต่างจังหวัดในเขตภาคเหนือ ที่ได้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่ ซึ่งการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านเกษตรใหม่ของคนต่างพื้นที่ ในเขตภาคเหนือก็เป็นเพราะ หมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่อยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งคนต่างถิ่นส่วนใหญ่ก็มักจะเป็นพนักงานหรือข้าราชการที่มีทำงานในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ และหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่อยู่ในอำเภอสันทราย ด้วยเหตุที่ว่าหมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และส่วนราชการอื่นๆ ที่สามารถเดินทางได้สะดวก และเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่บ้านเรือนที่อยู่อาศัยยังไม่แออัด จึงทำให้คนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านมากขึ้น

ในเรื่องวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อนั้น คนภาคเหนือ แลชาวบ้านดั้งเดิมนั้นมีความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันในรูปแบบความเชื่อของชาวล้านนา หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า คนเมือง วัฒนธรรมของคนเมืองนั้นจะเน้นการทำบุญเข้าวัดเป็นหลัก ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวเหนือหรือ คนเมืองนั้นมีความเชื่อในเรื่องการนับถือผีตั้งแต่เดิม โดย เชื่อว่าสถานที่แทบทุกแห่ง มีผีให้ความคุ้มครองรักษาอยู่ ความเชื่อนี้จึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เห็นได้ จากขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ของชาว เหนือ เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวเหนือ

(พ่ออู๊ยแม่อู๊ย) เมื่อไปวัดฟัง ธรรมก็จะประกอบพิธีเลี้ยงผี คือ จัดหาอาหารคาว-หวานเช่น สังเวณีผิ้วย่า ด้วย คนเมืองมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องอยู่กับการนับถือผี ผีที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนา เช่น ผีบรรพบุรุษ มีหน้าที่คุ้มครองเครื่องญาติและครอบครัว ผีอารักษ์ หรือผีเจ้าที่เจ้าทาง มีหน้าที่คุ้มครองบ้านเมืองและชุมชนผิขุนน้ำ มีหน้าที่ให้น้ำแก่ไร่นาผิฝาย มีหน้าที่คุ้มครองเมืองฝาย ผีสบน้ำ หรือผีปากน้ำ มีหน้าที่คุ้มครองบริเวณที่แม่น้ำสองสายมาบรรจบกัน ผีวิญญาณประจำข้าว เรียกว่า เจ้าแม่โพสพ และผีวิญญาณประจำแผ่นดิน เรียกว่า เจ้าแม่ธรณี ในทุกวันนี้เรื่องในการนับถือผีและประเพณีที่เกี่ยวข้อง มีการเปลี่ยนแปลงและเหลือน้อยลง โดยเฉพาะใน เขตเมือง แต่ในชนบทยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่ สามารถพบเห็น ได้จากการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเมืองเอง เช่น เมื่อเวลาที่ต้องเข้า ป่าไปหาอาหาร หรือต้องค้างพักแรมอยู่ในป่า มักจะต้องบอกกล่าวเจ้าที่ เจ้าทางเสมอ และเมื่อเวลาที่กินข้าวในป่า ก็มักจะแบ่งอาหารให้เจ้าที่ด้วย เช่นกัน นอกจากนั้นเมื่อเวลาจะอยู่ ที่ไหนก็ตามไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือใน ป่า เมื่อเวลาที่ต้องถ่ายหรือปัสสาวะ ก็มักจะต้องขออนุญาตจากเจ้าที่ก่อน อยู่เสมอ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนเมืองผูกพันอยู่กับการนับถือผี

วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มคนเหนือในหมู่บ้านเกษตรใหม่ก็มักจะเป็นแบบคนเหนือที่อื่นๆ ทั่วไป ประเพณีวัฒนธรรมของชาวเหนือก็จะมี ประเพณีสงกรานต์ ชาวเหนือมีประเพณีสงกรานต์ที่เหมือนกับชาวไทยภาคอื่น คือ มี การทรงน้ำพระพุทธรูป มีประเพณีขนทรายเข้าวัด ประเพณีรดน้ำดำรง ขอพรจากผู้หลักผู้ใหญ่ สิ่งที่เป็นประเพณีท้องถิ่น คือ มีการทำ บุญถวายขันข้าวที่ถวายตุง และไม้ค้ำชะหลี่หรือไม้ค้ำโพธิ์ เพื่ออุทิศ ส่วนกุศลให้แก่วิญญาณผีบรรพบุรุษ และเป็นผลบุญสำหรับตนเอง ประเพณีสืบชะตา ชาวเหนือมีความเชื่อว่า การทำพิธีสืบชะตาจะช่วยต่ออายุให้ตนเอง ญาติพี่น้อง และบ้านเมืองให้ยืนยาว ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง และความเป็นสิริมงคล โดยแบ่งการสืบชะตาแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การสืบชะตาคน นิยมทำกันหลายโอกาส เช่น วันเกิด วันที่ได้รับยศตำแหน่ง วันขึ้นบ้านเมือง
2. การสืบชะตาบ้าน เป็นการสืบชะตาชุมชนหรือหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดสิริมงคลปัดเป่าทุกข์ต่างๆ นิยมจัดเมื่อผ่านช่วงสงกรานต์ไปแล้ว
3. การสืบชะตาเมือง เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นด้วยความเชื่อว่าเทวดาจะช่วยอำนวยความสุขให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ ในสมัยโบราณพระเจ้าแผ่นดินเป็นประธานในพิธีสืบชะตาเมือง และประเพณีอื่นๆ เป็นต้น

ประเพณีของภาคเหนือ มีลักษณะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิต ที่เกิดจากการผสมผสาน ระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อ ทำให้มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ และลักษณะของประเพณีจะแตกต่างกันไปตามฤดูกาล คือ

1. ช่วงแรก (เดือนเมษายนถึงมิถุนายน) เป็นช่วงการเริ่มต้นปีใหม่หรือ สงกรานต์งานประเพณี จึงเกี่ยวกับการทำบุญ เพื่อความเป็นสิริมงคล ต้อนรับชีวิตใหม่ และอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้แก่บรรพบุรุษ มีการเลี้ยง ฝีและฟ้อนฝี เพื่อขอฝนช่วยให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ภายในไร่นา
2. ช่วงที่สอง (เดือนมิถุนายนถึงตุลาคม) เป็นช่วงของการเพาะปลูก และเป็นเทศกาลเข้าพรรษา ประเพณีจึงเกี่ยวข้องกับการประกอบ อาชีพและศาสนา
3. ช่วงที่สาม (เดือนตุลาคมถึงเมษายน) เป็นช่วงของการเก็บเกี่ยวพืช ผลและเทศกาลออกพรรษา ถือว่าเป็นเวลาแห่งการพักผ่อนงาน ประเพณี จึงเป็นงานรื่นเริงและการทำบุญที่เกี่ยวข้องศาสนา

ภาพที่ 8 พิธีทำบุญสืบชะตา

ภาพที่ 9 พิธีทำบุญสืบชะตา

วัฒนธรรมภาคอีสาน

คนชาวอีสานที่เข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านเกษตรใหม่ในปัจจุบันนั้น เป็นที่คนที่มาแต่งงานอยู่กินกับคนในหมู่บ้านเดิม ปัจจุบันคนอีสานในหมู่บ้านเกษตรใหม่จึงมีไม่มากนัก การเข้ามาอยู่อาศัยของคนอีสานจึงไม่ค่อยมีผลต่อการดำเนินวิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมของหมู่บ้านเท่าไร สิ่งที่น่าสนใจก็คือ การเข้าของคนอีสานได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสานเข้ามาถ่ายทอดให้ความรู้แก่คนในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การทอผ้า เทคนิคการทำเกษตรที่ใช้น้ำน้อย เป็นต้น

ด้านวัฒนธรรมความเชื่อนั้น ชาวอีสานพื้นฐานนั้นนับถือศาสนาพุทธอยู่แล้วจึงทำให้สามารถเข้ากับคนพื้นถิ่นที่เป็นคนภาคเหนือได้ วัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ ก็ล้วนแล้วแต่มีความคล้ายคลึงกัน จึงทำให้ให้ชาวอีสานที่เข้ามาจึงสามารถปรับตัวและเข้ากับคนในหมู่บ้านได้ง่าย ส่วนในเรื่องของภาษาที่ใช้ในการสื่อสารนั้น ส่งผลต่อการสื่อสารอยู่บ้างในช่วงแรกที่เข้ามาอยู่อาศัย แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป คนอีสานก็กลับพูดคำเมืองแทนภาษาอีสานของตน

ส่วนที่เป็นอัตลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของชาวอีสาน คือ อาหาร อาหารหลักของชาวอีสาน คือ ข้าวเหนียว เช่นเดียวกับชาวเหนือ สิ่งของเครื่องใช้เกี่ยวกับการทำและเก็บ อาหารจึงเหมือนกัน ส่วนอาหารจานหลักเกี่ยวกับข้าวเหนียว คือ ปลาาร้า ซึ่งเป็นปลาที่นำมาหมักกับเกลือ และร้าหรือข้าวคั่ว นำมาปรุงเป็นอาหารประเภทต่างๆ ลักษณะวัฒนธรรมเรื่องอาหารการกินของชาวอีสาน ปัจจุบันแพร่หลายไปทั่วประเทศและต่างประเทศ ที่มีชาว อีสานทำงานอยู่ เห็นได้จากการนำปลาร้ามาแปรรูป

เป็นปลาร้าผง ปลาร้าตากแห้ง เพื่อส่งออกไปขายยังต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีแรงงานชาวอีสานและชาวลาวอยู่มาก ปลาร้าจึงเป็นสินค้าที่ทำรายได้เข้า ประเทศอีกชนิดหนึ่ง

วัฒนธรรมภาคกลาง

คนภาคกลางที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านเกษตรใหม่นั้นส่วนใหญ่เป็นคนที่มาอาศัย เพราะการเข้ามาทำงานในเชียงใหม่ โดยเฉพาะคนที่มาทำงานตามสถานที่ราชการในจังหวัดเชียงใหม่ คนภาคกลางส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก ประเพณีก็มีความคล้ายคลึงกัน แต่ที่แตกต่างคือความร่วมมือในการทำกิจกรรมของหมู่บ้านที่คนภาคกลาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่ทำงาน ราชการ พนักงานของรัฐและเอกชน จึงไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมชุมชน

ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม ของคนภาคกลางส่วนใหญ่ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่นั้นจะเป็นเรื่องของ การเข้าวัดทำบุญ ส่วนประเพณีอื่น ๆ นั้นคนภาคกลางก็มักจะทำตามคนเหนือ หรือคนพื้นถิ่นดั้งเดิม ซึ่งปัจจุบันคนเหนือก็ได้รับวัฒนธรรมจากคนภาคกลาง ผ่านวัฒนธรรมกระแสหลักอยู่แล้ว จึงทำให้วัฒนธรรมมีความคล้ายคลึงกัน

วัฒนธรรมภาคใต้

คนภาคใต้ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่นั้น เป็นคนใต้ที่เข้ามาอยู่เพราะเข้ามาทำงานในเชียงใหม่ และเข้ามาแต่งงานอยู่กินกับคนในหมู่บ้านเดิม ซึ่งความแตกต่างทางภาษา ศาสนา วัฒนธรรมก็ไม่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตมากนัก ซึ่งคนใต้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่ปัจจุบันนั้นยังมีไม่มาก แต่ในยามที่มีกิจกรรมงานของหมู่บ้านก็มักจะมาร่วม และให้ความช่วยเหลืออยู่เป็นประจำ

ในส่วนของความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมนั้น คนภาคใต้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่ มีทั้งคนที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ในด้านประเพณีวัฒนธรรมก็จะเป็นในรูปแบบของการแต่งกายที่เป็นแบบของคนใต้ ที่ชอบใส่ผ้าถุง ไปไหนมาไหน คนภาคใต้จึงเป็นกลุ่มคนที่ต้องปรับตัวให้เข้าวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นหมู่บ้านเกษตรใหม่

ประเพณีที่คนภาคใต้ที่มีการนำมาปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน คือ ประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบ ในวันแรม 1 ค่ำ ถึงแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกๆ ปี ประเพณีเทศกาลเดือนสิบ เป็นงานบุญเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบุพการีซึ่งล่วงลับไปแล้ว ตามความเชื่อทางพุทธศาสนาว่าผู้ล่วงลับไปแล้วมีบาปมาก จะตกนรกและกลายเป็น “เปตชน” หรือเปรต จะถูกปล่อยตัวจากนรกเพื่อให้ขึ้นมาพบญาติพี่น้องและลูกหลานของตน ซึ่งคนใต้ในจังหวัดเชียงใหม่จะร่วมกันไปทำบุญที่สุตดูโอมงค์

วัฒนธรรมชาวต่างชาติ

คนต่างชาติ ที่เข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านเกษตรใหม่นั้น มีด้วยกันหลายประเทศ ได้แก่ ชาวต่างชาติจากประเทศสหรัฐอเมริกา ชาวต่างชาติจากประเทศอังกฤษ ชาวต่างชาติจากประเทศเยอรมัน ชาวต่างชาติจากประเทศญี่ปุ่น ชาวต่างชาติจากประเทศเกาหลี เป็นต้น ซึ่งชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านเกษตรใหม่ ก็มีทั้งชาวต่างชาติที่ขอเข้ามาร่วมให้ความช่วยเหลือกิจกรรมของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นงานปอยหลวง งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพต่างๆ ก็มักจะหาเวลาไปช่วย เพราะอยากเข้ากับชาวบ้าน

ในเรื่องความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม ของชาวต่างชาตินั้น ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันอยู่มาก โดยเฉพาะภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร และวิถีชีวิต แต่ชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่ก็มีการพยายามปรับตัวให้กับวัฒนธรรมชุมชน อย่างเช่น งานบุญชาวต่างชาติก็มักจะร่วมทำกิจกรรม งานขึ้นบ้านใหม่ก็ไปช่วย เป็นต้น

ภาพที่ 10 ชาวต่างชาติ ติดต่อกับผู้นำชุมชน แลกเปลี่ยนทักษะคติ

ภาพที่ 11 ผู้สูงอายุในชุมชนหลากหลายวัฒนธรรม ให้ลูกหลานได้รดน้ำดำหัวขอพร

จากการศึกษาจากการสัมภาษณ์ และการจัดทำประชุมอภิปรายกลุ่มย่อยทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ในชุมชนบ้านเกษตรใหม่นั้นมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ที่เกิดจากการเข้ามาอยู่อาศัยของคนในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มคนเมืองคนพื้นถิ่น กลุ่มชนเผ่า กลุ่มคนต่างชาติ กลุ่มคนต่างจังหวัด ที่มาจากทั้งภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ หรือแม้แต่กลุ่มคนภาคเหนือจากจังหวัดอื่นเองก็ได้เข้ามาตั้งรกราก ถิ่นที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านเกษตรใหม่ ซึ่งถึงแม้ในชุมชนจะมีความแตกต่าง หลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนก็ไม่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน หมู่บ้าน การดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้านปกติ มีความสงบสุขดี สามารถอยู่ร่วมกันได้ การดำเนินชีวิตมีความคล้ายคลึงกัน อยู่ร่วมกันได้โดยยึดถือกฎระเบียบของชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นๆ ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะพื้นฐานขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมไม่ค่อยต่างกันมาก ความแตกต่างของวัฒนธรรมของชุมชนที่เกิดจากการเข้ามาอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนชาติต่างๆ สามารถประสาน หรือ อยู่ร่วมกันได้โดยยึดถือกฎระเบียบของชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นๆ อยู่กันได้ดีด้วยการมีน้ำใจต่อกันเข้าใจกัน อยู่ร่วมกันได้ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่แบ่งแยกพรรคพวกโดยใช้ความรัก ความสามัคคีในชุมชน มีการประสานงานระหว่างบุคคล กลุ่ม ชุมชน จัดให้มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน บ่อยๆขึ้น เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันและทำกิจกรรมร่วมกัน

ชุมชนมีการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผ่านการหลอมรวมผสมผสานระหว่างผู้คนต่างศาสนาซึ่งอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน แม้ในอดีตที่ผ่านมามักจะมี ความขัดแย้งเกิดขึ้นบ้าง แต่เหตุการณ์เหล่านั้น ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโดยภาพรวม แต่ด้วยความเข้มแข็งของชุมชน ที่ยึดมั่นหลักการพึ่งพิงตนเอง ผนวกรวมกับการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ทั้งผู้นำท้องถิ่นและผู้นำตามธรรมชาติ รวมถึงบุคคล องค์กร และหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง ก่อให้เกิดความสอดคล้องกลมกลืนในการกำหนดทิศทางของชุมชน ขับเคลื่อนตาม ทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ชาวบ้านที่เป็นคนดั้งเดิมของชุมชนเกษตรใหม่มีวัฒนธรรม และการนับถือศาสนา พุทธและ คริสต์ มีการอยู่ร่วมกันอย่างสงบร่มเย็นมาตั้งแต่ในอดีต จนกระทั่งเมื่อการพัฒนารุกคืบเข้าสู่ชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงระยะแรก ทั้งประเด็นสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คน แต่เป็นเรื่อง โชคดีที่ชุมชนแห่งนี้มี 'ผู้นำ' ที่มีบารมี (Charismatic Leadership) เป็นปัจจัยสร้างเสริมความ เข้มแข็งให้แก่ชุมชน ทำหน้าที่เป็นแกนนำชุมชนในการสร้างความสัมพันธ์ให้คงอยู่ยาวนาน นำไปสู่การ รวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมในชุมชน มีการสืบสานประเพณีต่างๆ รวมถึงการจัดให้มีการ ลอยกระทง สงกรานต์ สรงน้ำผู้หลักผู้ใหญ่ จัดให้มีการประชุมหารือผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเกษตรใหม่ และใกล้เคียง จัดตั้งเป็นสมาคมศิลปินพื้นบ้าน มีการสร้างกิจกรรมเพื่อดึงเยาวชนกลับมาสู่เส้นทางที่ดั่งาม โดย จุดสำคัญหนึ่ง คือ กลุ่มฝึกดนตรีไทยของชุมชนเกษตรใหม่

ภาพที่ 12 กำนันเจริญ คำปินใจ รตน้ำดำหัว ผู้สูงอายุในชุมชน

ต่อมาได้มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนต่างจังหวัดมากขึ้นทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมตามมา ชาวบ้านในชุมชนมาจากหลากหลายสถานที่ที่มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมกับคนที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ ผ่านการขัดเกลาด้วยกาลเวลาและประสบการณ์ ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ผ่านผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ แม้นจะเป็นคนต่างศาสนา ต่างสถานที่มา แต่ในที่สุดถูกหลอมรวมให้กลายเป็นหนึ่งเดียว นำไปสู่การเกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ มากมายหลายกลุ่มในพื้นที่ สภาพทั่วไปของชุมชนมีความโดดเด่นอยู่แล้วทั้งเชิงภูมิศาสตร์และภูมิวัฒนธรรม ภายใต้ความหลากหลายของผู้คนที่ผสมผสานระหว่างคนต่างศาสนา และระหว่างคนในและนอกพื้นที่ ที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยตามนโยบายของภาครัฐในยุคสมัยหนึ่ง ภาพที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นภาพแห่งความอบอุ่น มีปัญหาอะไรชาวบ้านก็จะคอยเอื้อมือช่วยเหลือกัน นอกจากนี้ช่วงที่ผ่านมา ชุมชนแห่งนี้มีความโดดเด่นพิเศษมากกว่าพื้นที่อื่นรอบข้าง เนื่องจากผู้นำธรรมชาติอยากแก้ไขปัญหาคือคนในพื้นที่ด้วยความเข้าใจในศักยภาพของคนแต่ละพื้นที่ว่าไม่เหมือนกัน ที่อื่นอาจให้หน่วยงานเข้ามาแก้ไขปัญหา แต่พื้นที่นี้พยายามเอื้อมือเข้ามาพูดคุยแล้วก็หาแนวทางแก้ไขปัญหา เริ่มจากการจับกลุ่มย่อยๆ พูดคุยปรึกษาหารือกัน รวมถึงลงทุนกันเล็กๆ น้อยๆ ในลักษณะของ ‘ธุรกิจชุมชน’

และไม่เพียงแต่มีความหลากหลายที่เกิดจากการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ของคนต่างจังหวัดเท่านั้น แต่การเข้ามาของกลุ่มคน ที่เป็นชนเผ่าต่างๆ ในชุมชน ก็ส่งผลต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน การรวมกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ที่เข้ามาอาศัยในชุมชน ในการทำงานกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน มักจะมีแกนนำกลุ่มต่างๆ และผู้นำ เป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือกันอย่างเอาใจใส่ ในแต่ละเดือนมีการประชุมพบปะกันอย่างน้อย 1 ครั้งเพื่อเป็นการดูแลช่วยเหลือหรือพูดคุยกัน เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว บางช่วงอาจมีการทะเลาะกันบ้างแต่ก็สามารถปรับความเข้าใจกันด้วยเหตุผล กลุ่มชนเผ่าเหล่านั้นจะนับถือกันตามลำดับผู้อาวุโส เทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน มีปัญหาอะไรสามารถปรึกษากันได้ทันที มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพต่างๆ รวมถึงทางด้านวัฒนธรรมการนับถือผี สิ่งที่น่าสนใจประการสำคัญ คือ การเข้ามาสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านในพื้นที่โดยไม่แปลกแยก ไม่ดูถูกศาสนา หรือยุ่งเกี่ยวทางศาสนาที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความเชื่อ

การเข้ามาของชาวต่างชาติที่เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนเกษตรใหม่ ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชนมากขึ้น ชาติชาติที่เข้ามาอยู่อาศัยก็ต้องการที่จะปรับตัวให้เข้ากับคนในชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยในการจัดงานต่างๆ ชาวบ้านมักจะมีชาวต่างชาติ หลายคนเข้ามาอยู่ใหม่ โดยการชักชวนของผู้นำชุมชน และเพื่อนบ้านช่วยเหลือด้านการแสดงความคิดเห็นทั้งกิจกรรม ประเพณีลอยกระทง เข้าพรรษา หรือกิจกรรมทางศาสนาอื่นๆ หรือแม้แต่งานศพของชาวบ้าน ที่ทุกเข้ามาร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการจัดงาน

สรุปความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่เกิดจากกลุ่มชุมชนที่มีอยู่เดิม การย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ของคนต่างจังหวัด ชาวต่างชาติ และกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ก็ส่งผลต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ชุมชนเกษตรใหม่มีวัฒนธรรม และการนับถือศาสนา พุทธ และคริสต์ มีการอยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ชุมชนมีการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผ่านการหลอมรวมผสมผสานระหว่างผู้คนต่างศาสนาซึ่งอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน โดยมีแกนนำกลุ่มต่างๆ และผู้นำ เป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือกันอย่างเอาใจใส่ เพื่อเป็นการดูแลช่วยเหลือหรือพูดคุยกัน เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ บางช่วงอาจมีการทะเลาะกันบ้างแต่ก็สามารถปรับความเข้าใจกันด้วยเหตุผล กลุ่มชนเผ่า นั้นจะนับถือกันตามลำดับผู้อาวุโส เทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน มีปัญหาอะไรสามารถปรึกษากันได้ทันที ก่อให้เกิดความสอดคล้องกลมกลืนในการกำหนดทิศทางของชุมชน ขับเคลื่อนตามทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ตอนที่ 3 ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่

เชิงสร้างสรรค์

ด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านเกษตรใหม่มีการทำกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มกันสร้างรายได้เข้ามาในชุมชน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มการปลูกดอกปทุมมา กลุ่มกันสร้างผลิตภัณฑ์ของใช้ชุมชน ซึ่งกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเกิดจากการที่ชาวบ้านเล็งเห็นความสำคัญในการรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้เสริมในยามที่ไม่มีงานทำ จึงมีการรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพดังกล่าว และด้วยการได้รับการส่งเสริมจากทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทางอำเภอในการให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ พร้อมทั้งมีการสนับสนุนงบประมาณในบางส่วน จึงทำให้ชาวบ้านได้นำความรู้ที่ได้มาสร้างเป็นอาชีพและต่อยอดสร้างเป็นกลุ่มอาชีพมาจนถึงปัจจุบัน มีการสร้างร้านค้าชุมชนขึ้น โดยการนำของทางกำนันในชุมชน และมีการรวมกลุ่มแม่บ้านในการช่วยเหลือกันและกันในการสานต่อและหาแนวทางในการสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน ซึ่งจากการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เสริมนอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ภาระหนี้สินต่างๆ ก็ลดลง สามารถแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชนได้มากขึ้น

ด้านสังคม จากการศึกษาพบว่า การที่ในชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่ที่เข้ามาอยู่อาศัย มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ภาษา เข้ามาอยู่ร่วมกันได้ก่อให้เกิดการสร้างการปฏิสัมพันธ์ต่อกันทั้งในระดับบุคคล หรือกลุ่ม การที่คนจากหลายพื้นที่เข้ามาอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านเกษตรใหม่ มีการทำกิจกรรมของหมู่บ้านร่วมกัน ในระยะแรกก็คนที่เข้ามาใหม่ก็มักจะมาเข้าร่วมกิจกรรมของทางหมู่บ้าน การประชุมต่างๆ เป็นต้น หลังจากนั้นเมื่อคนในชุมชนทั้งคนเก่าและคนใหม่

ก็เริ่มมีการปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งการปฏิสัมพันธ์นั้นเกิดขึ้นระหว่างคนที่คนเข้ามาด้วยกันทำงาน จึงทำให้คนในชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ภาษา เกิดความสนิทสนม เกิดความรักความสามัคคี ร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน มีน้ำใจ อภัยภัยดี ภัยร้ายกัน มารยาทต่อกัน การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อที่ที่เกิดขึ้นนั้นมักจะเป็นไปในรูปแบบของการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีขึ้นในชุมชน โดยการเชิญชวนทุกกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรม เช่น กิจกรรมการเวียนเทียนที่วัด ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา กิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ กิจกรรมทำบุญสืบชะตาคน ชะตาบ้าน ชะตาเมือง เป็นต้น เป็นการรวมกลุ่มคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในชุมชน สร้างความรักและความสามัคคีของคนในชุมชน โดยไม่แบ่งว่าตนเป็นใครมาจากไหน

ด้านศาสนา วัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมที่ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ในทางสร้างสรรค์ นำไปสู่การรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมในชุมชน มีการสืบสานประเพณีต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมงานเทศกาลสงกรานต์ ไม่ว่าจะเป็นคนชนเผ่าต่างๆ ชาวบ้านที่เป็นคนเมือง ชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน คนต่างจังหวัดที่มาสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่การเตรียมการ มีกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ กิจกรรมทำบุญตักบาต มีพิธีทางศาสนาทั้งพิธีทางพุทธพิธีของชนเผ่า ที่ทุกคนในชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการสร้างการปฏิสัมพันธ์ขึ้นกับคนในชุมชนที่เข้าร่วมงาน ที่มีเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ภาษาต่างกันขึ้น รวมถึงการจัดให้มีการประชุมหารือผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเกษตรใหม่ และใกล้เคียง จัดตั้งเป็นสมาคมศิลปินพื้นบ้าน มีการสร้างกิจกรรมเพื่อตั้งเยาวชนกลับมาสู่เส้นทางที่ติงาม โดยจัดตั้งกลุ่มฝึกดนตรีไทยของชุมชนเกษตรใหม่ ซึ่งกิจกรรมทางด้านศาสนา วัฒนธรรม ที่ชุมชนได้ดำเนินการร่วมกันทำให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาคมากยิ่งขึ้น

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ กิจกรรมร่วมกันทำความสะอาดลานเอนกประสงค์ ถนนหนทาง การร่วมกันดูแลป่าชุมชน เป็นต้น ซึ่งทางชุมชนมีการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้ประโยชน์ โดยการร่วมกันดูแลรักษาอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง ช่วยกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้สะอาดอยู่เสมอ ช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนในชุมชน รักกัน สามัคคีกัน ช่วยกันดูแลรักษา ไม่ทำลาย อนุรักษ์ให้ต่อเนื่อง อนุรักษ์ให้รักและดูแลรักษาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่และอยู่สภาพที่ดีอย่างต่อเนื่อง

ด้านการเมือง การปกครอง ถึงแม้ในชุมชนจะมีความแตกต่าง หลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนก็ไม่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน หมู่บ้าน การดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้านปกติ มีความสงบสุขดี สามารถอยู่ร่วมกันได้ การดำเนินชีวิตมีความคล้ายคลึงกัน มีการกำหนดกฎระเบียบของชุมชนเพื่อให้ทุกคนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติ ซึ่งคนที่อยู่ในชุมชนร่วมกันยึดถือกฎระเบียบของชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นๆ เป็นอย่างดี ไม่แบ่งแยกพรรคพวกโดยใช้ความรักความสามัคคีในชุมชน มีการประสานงานระหว่างบุคคล กลุ่ม และชุมชน กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชน เช่น การร่วมรณรงค์การไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับหมู่บ้าน ชุมชน และระดับประเทศ จัดให้มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันบ่อยๆขึ้น เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันและทำกิจกรรมร่วมกันเป็นอย่างดี

ด้านการมีส่วนร่วม ชุมชนมีการแต่งตั้งแกนนำกลุ่มต่างๆ และผู้นำ เป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือกันอย่างเอาใจใส่ ในแต่ละเดือนมีการประชุมพบปะกันอย่างน้อย 1 ครั้งเพื่อเป็นการดูแลช่วยเหลือหรือพูดคุยกัน เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ตลอดจนมีการส่งเสริมการให้ทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนดำเนินการ ทั้งการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การร่วมแสดงความคิดเห็น การร่วมสนับสนุนทรัพยากร เป็นต้น

เชิงปัญหา

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า กระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้คนในชุมชนต้องดิ้นรนเพื่อหาเงินมาตอบสนองความต้องการตามแบบแผนเศรษฐกิจทุนนิยม ประชาชนในส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกบ้านทั้งการไปทำงานรับจ้างในเมือง การรับจ้างทำการเกษตรในพื้นที่รอบๆ เช่น การรับจ้างปลูกข้าวโพด การปลูกไม้ดอก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานจ้างรายวัน ซึ่งทำให้มีรายได้ค่อนข้างไม่แน่นอน

ด้านสังคม พบว่า การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดปัญหา และความขัดแย้ง ของประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัย เนื่องจากในชุมชนมีกลุ่มหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ภาษา เข้ามาอยู่ร่วมกัน ทำให้ประชาชนบางส่วนที่มีปัญหาบางอย่าง ซึ่งในการแก้ปัญหาของการไม่เข้าใจกัน ต้องอธิบายและปรับความเข้าใจให้ตรงกัน ไม่แบ่งว่ามาจากไหน พูดปรึกษาหารือกัน เห็นอกเห็นใจกัน พิจารณาเหตุผล ว่ามีเหตุผลเพียงพอไหม การไม่เข้าใจ และไม่ยอมรับความคิดเห็นกันของคนในชุมชนทุกวันนี้ ฟังปัญหาของกันและกัน เห็นใจกัน ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือกัน

ด้านศาสนา วัฒนธรรม พบว่า เนื่องจากมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ภาษา เข้ามาอยู่ร่วมกัน ในชุมชนที่เกิดขึ้นอาจจะเกิดจากการไม่เข้าใจกัน การพูดคุยปากต่อปาก การไม่เข้าใจหรือว่ายอมรับวัฒนธรรมของคนอีกกลุ่ม ส่งผลให้ในบางครั้งเกิดการไม่ยอมรับซึ่งกันและกันในบางเรื่อง เช่น กิจกรรมหรือประเพณีต่างๆ ก่อให้เกิดเสียงดังรบกวนเพื่อนบ้าน ทำให้เกิดความขัดแย้งกัน ดังนั้นต้องปรับความเข้าใจกัน คุยกันด้วยเหตุผล ไม่เข้าใจกัน ทะเลาะกัน ไม่เข้าใจ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิดเห็นบางครั้งอาจไม่ตรงกัน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนเมืองทำให้เกิดการทำลายพื้นที่ป่าหรือต้นไม้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยที่มีปริมาณมากในชุมชน ซึ่งหากไม่มีการบริหารจัดการที่ดี อาจจะทำให้เกิดปัญหาขยะล้นชุมชนในอนาคต

ด้านการเมือง การปกครอง จากความแตกต่าง หลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนก็ไม่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน หมู่บ้าน บางครั้งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาในด้านการปกครอง มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดกฎระเบียบของชุมชนเพื่อให้ทุกคนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติ แต่บางส่วนก็ยังไม่มีการปฏิบัติตาม จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้นำในชุมชนในการแก้ปัญหาและสร้างความเข้าใจกันในกลุ่มของตนเอง

ด้านการมีส่วนร่วม แม้ว่าชุมชนมีการแต่งตั้งแกนนำกลุ่มต่างๆ และผู้นำ เป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือกันอย่างเอาใจใส่ ในแต่ละเดือน แต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องการทำมาหากิน บางครั้งทำให้การประชุมไม่ครบถ้วน ตลอดจนด้วยภาระหน้าที่การทำงานทำให้ประชาชนบางส่วนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนน้อยลง

สรุปการปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่ มีทั้งการปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือ 1) ด้านเศรษฐกิจ หมู่บ้านเกษตรใหม่มีการกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มกันสร้างรายได้เข้ามาในชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มการปลูกดอกปทุมมา กลุ่มกันสร้างผลิตภัณฑ์ของใช้ชุมชน มีการสร้างร้านค้าชุมชนขึ้น 2) ด้านสังคม เกิดการสร้างการปฏิสัมพันธ์ต่อกันทั้งในระดับบุคคล หรือกลุ่ม มีการทำกิจกรรมของหมู่บ้านร่วมกัน ร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การไปเวียนเทียนที่วัด ในวันสำคัญ ทางพุทธศาสนา 3) ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ งานเทศกาลสงกรานต์ ที่ทุกคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคนชนเผ่าต่างๆ ชาวบ้านที่เป็นคนเมือง ชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มีกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ กิจกรรมทำบุญตักบาตร มีพิธีทางศาสนาทั้งพิธีทางพุทธ พิธีของชนเผ่า เป็นต้น ส่วนการปฏิสัมพันธ์เชิงลบ ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ คนส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น 2) ด้านสังคม เกิดความขัดแย้งของประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันเป็นบางครั้งเนื่องจากความไม่เข้าใจกัน 3) ด้านศาสนาและวัฒนธรรม เนื่องจากมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ภาษา เข้ามาอยู่ร่วมกัน ในชุมชนที่เกิดขึ้นอาจจะเกิดจากการไม่เข้าใจกัน และความคิดเห็นบางครั้งอาจไม่ตรงกัน

ตอนที่ 4 แนวทางการบริหารการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกัน

บนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

แนวทางการบริหารการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยการกำหนดการบริหารและนโยบายต่างๆ ดังนี้

การจัดระเบียบ กฎของหมู่บ้าน การทำให้หมู่บ้านมีความเข้มแข็ง คนในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขควร ต้องเริ่มจากการจัดทำแผนชุมชน สร้างความเข้าใจแก่ทุกคน เห็นประโยชน์ ห่วงแทนผลประโยชน์ของชุมชน รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยใช้พื้นฐานการสร้างความรักและสามัคคีกันของคนในชุมชน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เสียสละ เวลาเพื่อส่วนรวม ประชาชนทุกคนช่วยกันดูแลเป็นหูเป็นตาในการดูแลชุมชน มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรงจริงใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ประชาชนเคารพปฏิบัติตามระเบียบหมู่บ้าน การแก้ไขและจัดการปัญหาของคนในชุมชนในการอยู่ร่วมกันของคนต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา ต่างเผ่าพันธุ์ ควรมีการจัดกฎระเบียบการ กฎหมู่บ้านในการอยู่ร่วมกัน เคารพกฎระเบียบมีวินัย ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันมีน้ำใจต่อกัน โดยการไม่ได้แบ่งแยกว่าใครมาจากไหน เป็นใคร เช่น คนต่างด้าว (ต่างถิ่น) เข้า-ออก ไม่เป็นเวลา คนในชุมชน ว่ากล่าวตักเตือน มีต้องเคารพกฎระเบียบของชุมชน หรือหมู่บ้าน เรื่องการดื่มเหล้าและการขับซึ่รถในชุมชน ตั้งกฎกติกาขึ้นภายในหมู่บ้านและชุมชนเพื่อความเป็นระเบียบของคนในชุมชน

การจัดการความขัดแย้ง ผู้นำชุมชนต้องเข้มแข็ง และเป็นตัวอย่างที่ดีของคนในชุมชน จัดทำกิจกรรมต่างๆในชุมชน เพื่อที่คนในชุมชนจะได้พูดคุยกันมากขึ้น สร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียวกันอยู่กันแบบครอบครัว และปัจจัยหลักคือคนในครอบครัวรวมไปถึงคนในสังคมและชุมชนนั้นๆ พูดคุยกันในเรื่องต่างๆ เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นปัญหาระหว่างกลุ่มคน หรือคนในกลุ่ม ควรแก้ปัญหาโดยการรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน ปรับความเข้าใจกันให้ตรงกัน พูดจอกันด้วยเหตุผล พูดคุยกันด้วยเหตุผล พยายามทำความเข้าใจ เพราะ เจริญมีเหตุผลคุยกัน แก้ปัญหาที่ละข้อหรือแก้ที่ตัวบุคคลหรือกลุ่มนั้นๆ กลุ่มคนใดที่สร้างปัญหาเราก็ต้องเงาะจงกลุ่มนั้นหรือคนนั้น ประชุมถามข้อคิดเห็นว่าปัญหานั้นถูกหรือผิดและวางแนวทางร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกันในชุมชน ประนีประนอม ฟังเหตุผลของกันและกัน เอาความคิดเห็นในกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกันมาจัดกลุ่มคุยกันและแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ประชาชนมีสำนึกในความเป็นเจ้าของหมู่บ้าน การที่จะทำให้ประชาชนมีจิตสำนึกรักชุมชน บนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน การเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ต้องจัดให้มีกิจกรรมในชุมชนเพื่อที่จะได้ เข้ามาร่วมกัน ให้แบ่งเวลาให้กับกิจกรรมงานส่วนรวมให้มากขึ้น ปลุกฝังเยาวชนลูกหลาน ให้มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด ปรับปรุงพัฒนาชุมชนต่อไปข้างหน้า ปลุกจิตสำนึกโดยการบอกกล่าวหรือพูดเน้น ย้ำถึงคุณค่าและประโยชน์ของชุมชนให้มากขึ้น และควรจัดการประชุม พูดคุยกับคนในชุมชนและบอก ถึงปัญหาของชุมชนและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อการแก้ไขปัญหา

ประชาชนมีการเรียนรู้ การที่จะทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน อนุรักษ์หวงแหนทรัพยากรที่ใช้ร่วมกันของชุมชน ทำได้โดยพยายามชักชวนและประชุมแล้วถึง ประโยชน์ของทรัพยากร ช่วยกันดูแล รักษา ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ห้ามทำลาย ต้องมีกลุ่มอนุรักษ์ การเรียนรู้สถานที่สำคัญชี้แจงให้รู้ถึงความสำคัญของทรัพยากรรู้จักรักตนเองและผู้อื่น มีการพูดเน้น ย้ำ มีการนัดกันประชุมในชุมชน พยายามจัดกิจกรรมในชุมชนให้มากขึ้นช่วยกันสอดส่องดูแลรักษา ปลุกฝังจิตใจคนในชุมชน ประชุมพูดคุย ปกษาหารือกันให้ช่วยกันดูแลทรัพยากรในหมู่บ้าน การให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับข้อเสียหากคนในชุมชนไม่นึกถึงทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน

ประชาชนสามารถจัดการตนเอง การปฏิบัติตนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของชุมชน สามารถทำได้โดย การไม่สร้างปัญหา ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อนไม่เบียดเบียน ซึ่งกันและกัน ไม่ลักเล็ก ขโมยน้อย มีอะไรก็ปรึกษาหารือกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ควรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัย กัน ให้เกียรติกัน ไม่ทะเลาะกัน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทุกคนเห็นความสำคัญในการจัดกิจกรรมใน ชุมชน และ ทุกคนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมในชุมชน พูดคุยทักทายกัน และสามัคคีต่อกันของคนใน ชุมชน ต้องมีน้ำใจ ฟังความคิดเห็นของคนอื่น

การบริหารการจัดการ ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทาง วัฒนธรรม ต้องเริ่มต้นจากการส่งเสริมการรวมตัวระหว่างกลุ่มที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เรียนรู้ร่วมกันคิดร่วมทำกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมการรวมตัวให้เข้มแข็ง เน้นศักยภาพ ความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึง ระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับ ชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายระหว่าง ชุมชนโดย การส่งเสริมการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ใน ชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน ในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ และเสริมหนุนกลุ่มต่างๆที่มีอยู่แล้ว ให้มีขีดความสามารถใน การพัฒนามากขึ้น โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อบุคคล สื่อการศึกษา สื่อท้องถิ่น รวมถึงการปรับปรุงกลไกทางกฎหมาย ระเบียบ

ข้อบังคับและมาตรการการเงินการคลังเพื่อเอื้ออำนวยให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัวของคนในชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มที่มีความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน การจัดบริการทางสังคมในชุมชนให้แก่ทุกคน ทุกกลุ่มให้มีความเท่าเทียมกัน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนบนฐานคิดการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม การให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิชุมชน รวมถึงการเฝ้าระวังช่วยเหลือเยียวยาเมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติต่างๆ โดย

1. เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธ์ภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรม จริยธรรมในครอบครัว โดยจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ใช้สื่อชุมชนและสื่อสาธารณะให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น ความรู้ด้านโภชนาการ คำปรึกษาการใช้ชีวิตสมรสและการเป็นพ่อแม่ที่ดี วิธีการเข้ารับบริการจากรัฐทั้งในส่วนของคนพื้นถิ่น คนชนเผ่า คนต่างชาติ ราคาผลิตภัณฑ์การเกษตร ช่องทางการตลาด ฯลฯ รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทชายหญิง การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถานศึกษา และสถาบันทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

2. เสริมสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์สาธิตของหน่วยงานรัฐ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ฯลฯ รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ภายนอกอย่างสม่ำเสมอด้วยสารและเครื่องมือที่หลากหลายในราคาถูกลง เช่น การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม รายการวิทยุโทรทัศน์ที่สร้างสรรค์ อินเทอร์เน็ตประจำชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ ฯลฯ

3. เสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการสร้างหลักประกันชีวิต สวัสดิการสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัย การคุ้มครองผู้บริโภค และความมั่นคงในสิทธิมนุษยชน โดย

3.1 สนับสนุนการระดมทุนในชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ การออมวันละบาท ฯลฯ เพื่อเป็นแหล่งทุนในการพัฒนาอาชีพของทุกคนในชุมชน ไม่มีการแบ่งแยกการเข้าถึง ดำเนินงานอย่างเท่าเทียมกัน และจัดสวัสดิการขั้นต้นของชุมชนควบคู่กับการสร้างวินัยในการใช้จ่าย รวมไปถึงการส่งเสริมให้มีการออมสินทรัพย์อื่นๆ ของคนในชุมชน เพื่อช่วยลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่น การออมความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ป่า พืชผัก ผลไม้ และสัตว์ เป็นต้น

3.2 เตรียมความพร้อมและยกระดับการพัฒนาคุณภาพบริการ ให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดบริการทางสังคมขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนแต่ละช่วงวัยและวิถีชีวิตในชุมชน เช่น การจัดศูนย์เด็กเล็ก ในชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเอื้อต่อการส่งเสริมบทบาทพ่อแม่ การจัดบริการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน การดูแลสิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชน การให้ความช่วยเหลือ เด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น รวมทั้งการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชนนอกระบบองค์กรรวมทั้งมุ่งสู่ความสะอาด สงบ สะดวก ความปลอดภัย และความมีระเบียบวินัย

3.3 เชื่อมโยงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบัน ทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชน การฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน เช่น ประเพณีลงแขก สืบชะตาลำน้ำ งานเลี้ยงแขก งานเลี้ยงผีของกลุ่มชนเผ่า เป็นต้น การปฏิบัติตามหลักธรรมและการทำนุบำรุงศาสนา การช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันท์เครือญาติโดยเฉพาะคนยากจน การเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการสร้างความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนต่างชาติพันธุ์ รมรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนในชุมชนเป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ รักและภาคภูมิใจในบ้านเกิด รวมทั้งสนับสนุนการเป็นอาสาสมัครชุมชน

การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทสตรีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน โดย

1. สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มรูปแบบต่างๆ เช่น สหกรณ์กลุ่มย่อยสี่ธรรมชาติ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่หลากหลาย มีการแปรรูปและการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน และนำส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หรือเชื่อมโยงเครือข่ายสู่ตลาดภายนอกชุมชน โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรม

2. รมรงค์และส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรหรือ กิจกรรมบางส่วนไปสร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล เพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองหลวงและเมืองใหญ่ ทำให้ครอบครัวอบอุ่นอยู่พร้อมหน้าทุกวัย มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและมีแกนนำ/ผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนควบคู่ไปด้วย

3. ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างกลุ่มที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา ของชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐหรือรัฐวิสาหกิจบนหลักของความโปร่งใส ใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่ อาทิ เกษตรอินทรีย์ หัตถกรรม บริการสุขภาพและสปาท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ ล่องสแคว์ เป็นต้น และเชื่อมโยงการค้าการลงทุนระหว่างเศรษฐกิจชุมชนกับวิสาหกิจขนาดกลางและ หรือวิสาหกิจขนาดใหญ่ สร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงธุรกิจตลอดทั้งห่วงโซ่การผลิต โดยทบทวน กฎ ระเบียบ และกฎหมายให้เอื้อต่อการร่วมทุน และการให้มีระบบการบริหารจัดการที่ดี

4. สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของ สินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง เช่น อาหารสุขภาพ หัตถกรรมพื้นถิ่น บริการสุขภาพ บริการการท่องเที่ยว ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น โดยรักษาคุณค่าเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่าง เข้มแข็งเมื่อนำภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นไปต่อยอดขยายผลในเชิงพาณิชย์

การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมสิทธิทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกเชื้อชาติชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีส่วนร่วม ของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดย

1. สร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นให้ชุมชนที่มีศักยภาพเข้ามามี ส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ

2. สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรม อาทิ การใช้ประโยชน์จาก ความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและเป็นสมุนไพรเพื่อรักษาโรค โดย ไม่ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร การจัดการ ทรัพยากรประมงชายฝั่ง การบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการ การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน เมือง เช่น ขยะ น้ำเสีย เป็นต้น ตลอดจนโอกาสให้ได้รับการชดเชยหากเกิดการทำลายทรัพยากรของ ชุมชนโดยกิจการอื่นนอกชุมชน

3. ขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ให้เป็นภาคีหลักในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการป่าและพื้นที่อนุรักษ์ การจัดการการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ในท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีการใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม

กระบวนการบริหารการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

1. ผู้นำชุมชน ต้องมีผู้นำ คนนำ กลุ่มนำ เป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรก ที่ประสานกลุ่มคนในหมู่บ้านชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาจเป็นผู้นำตามกฎหมาย (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) หรือผู้นำตามธรรมชาติที่ได้รับความเชื่อถือ ได้เรียนรู้จากการดำเนินวิถีชีวิตจนเป็นแบบอย่าง ถ้าไม่มีผู้นำ จะไม่มีคนตาม ถ้าไม่เห็นตัวอย่างก็จะมีใครสนใจ ผู้นำชุมชนอาจไปศึกษาเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ (Best Practice) แล้วนำมาถ่ายทอด ผู้นำในความหมายนี้ จะเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (Change Agent) นั่นเอง

2. กลไกการบริหารจัดการ การจัดการชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นต้องมีกระบวนการ โดยการสร้างกฎ กติกา กลยุทธ์ ชาวบ้านกลุ่ม ทุกศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรม จะต้องมีการยึดถือเป็นข้อตกลงของแต่ละกลุ่ม จะแบ่งสรรทรัพยากรอย่างไร จะลงขันกันอย่างไร มีกฎในหมู่บ้าน นอกจากกฎหมาย หรือมีกฎธรรมชาติของเขาเอง มีกติกา ระเบียบกฎเกณฑ์ และมีกลวิธีในการทำงาน ประสาน ขยายวง บางแห่งเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม เชื่อในความดีงามและกรรมของตนเอง จัดให้ตัวแทนกลุ่มคนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน โดยให้ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มชนเผ่า กลุ่มคนเมืองพื้นถิ่น กลุ่มคนต่างชาติ กลุ่มคนภาคอีสาน กลุ่มคนภาคกลาง กลุ่มคนภาคใต้ เข้ามาเป็นอนุกรรมการในการบริหารหมู่บ้าน ช่วยกันกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านบริหารจัดการหมู่บ้าน ซึ่งอนุกรรมการในที่นี้ไม่ได้หลายถึงการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการตามระเบียบราชการ แต่เป็นการแต่งตั้งกันเองในหมู่บ้าน

3. การสร้างกลุ่ม เมื่อมีการจัดการที่ดีจะแบ่งซอยกลุ่มออกไปหลายกลุ่ม ทั้งอาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสวัสดิการชุมชน กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ มีกลุ่มมากแบ่งงานกันทำมาก ก็จะเกิดพลังตามมา แบ่งกันรับผิดชอบ และขยายวง

4. การสร้างกองทุน การระดมทุนของกลุ่ม ทำให้กิจกรรมของชุมชนต่อยอดเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน กองทุนในหมู่บ้านมีหลายก้อน ทั้งที่รัฐเคยให้ไว้ หรือที่ส่วนราชการจัดสรรให้แก่หมู่บ้านมีระดับความยากจน กองทุนที่เกิดจากการลงขันกันเอง อะไรก็ตามแต่ที่เป็นปัจจัยให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง ชาวบ้านจะเรียนรู้ มีการจัดระเบียบการเงินกองทุนที่ดูแลกันเอง

5. การสร้างกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน กิจกรรมมี 2 ประเภท กิจกรรมสังคมในชุมชน กับกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการผลิต ทั้งในเรื่องวิสาหกิจชุมชนของชุมชนต่าง ๆ เช่น การผูกติดกับการสร้างความสามัคคีสมานฉันท์ในชุมชนของชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมคนรักการออกกำลังกาย ชมรมธรรมะท้องถิ่น ฯลฯ กิจกรรมในชุมชนมีการประชุมประชาคม มีเวทีสมานฉันท์ มีเวทีที่วัด โรงเรียน สวนสาธารณะ สามารถจรรโลงให้เกิดความพร้อมแก่ประชาคม รวมตลอดถึงกิจกรรมร่วมกันแก้ปัญหาภัยพิบัติของพื้นที่

6. การจัดตั้งอนุกรรมการเพื่อพัฒนาชุมชน โดยที่นำทุกชาติพันธุ์มาเข้าร่วมและมีการมอบหมายภารกิจ บทบาทอำนาจหน้าที่ให้คณะกรรมการรับผิดชอบอย่างชัดเจน โดยให้กำนันเป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง

7. การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในลักษณะของแผนชุมชนเชิงบูรณาการ โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ มีการกำหนดโครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาในแต่ละด้าน และขั้นตอนการดำเนินงานอย่างชัดเจน ซึ่งยุทธศาสตร์ โครงการและกิจกรรมที่อยู่ในแผนพัฒนาชุมชนต้องมีความสอดคล้องกับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์

สรุปแนวทางการบริหารจัดการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น ควรมีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในลักษณะของแผนชุมชนเชิงบูรณาการ โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ มีการกำหนดโครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาในแต่ละด้าน และขั้นตอนการดำเนินงานอย่างชัดเจน มีการสร้างกฎ กติกา กลยุทธ์ ชาวบ้านกลุ่ม ทุกศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรม มีกฎในหมู่บ้าน นอกจากกฎหมาย หรือมีกฎธรรมชาติของเขาเอง มีการกำหนดกติกา ระเบียบกฎเกณฑ์ และมีกลวิธีในการทำงานที่มีการประสานระหว่างกัน มีการส่งเสริมให้ตัวแทนกลุ่มคนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชนเผ่า กลุ่มคนเมืองพื้นถิ่น กลุ่มคนต่างชาติ กลุ่มคนภาคอีสาน กลุ่มคนภาคกลาง กลุ่มคนภาคใต้ เข้ามาเป็นอนุกรรมการในการบริหารหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสวัสดิการชุมชน กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ มีการระดมทุนของกลุ่ม ทำให้กิจกรรมของชุมชนต่อยอดเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน จัดกิจกรรมสังคมในชุมชน กับกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการผลิต ทั้งในเรื่องวิสาหกิจชุมชนของชุมชนต่าง ๆ เช่น การผูกติดกับการสร้างความสามัคคีสมานฉันท์ในชุมชนของชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมคนรักการออกกำลังกาย ชมรมธรรมะท้องถิ่น ฯลฯ กิจกรรมในชุมชนมีการประชุมประชาคม มีเวทีสมานฉันท์ มีเวทีที่วัด โรงเรียน สวนสาธารณะ สามารถรณรงค์ให้เกิดความปรักพร้อมแก่ประชาคม รวมตลอดถึงกิจกรรมร่วมกันแก้ปัญหาภัยพิบัติของพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกรักชุมชน บนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน การเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ต้องจัดให้มีกิจกรรมในชุมชนเพื่อที่จะได้เข้ามาร่วมกัน ให้แบ่งเวลาให้กับกิจกรรมงานส่วนรวมให้มากขึ้น ปลูกฝังเยาวชนลูกหลาน ให้มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด ปรับปรุงพัฒนาชุมชนให้มีความรักและหวงแหนชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาจากเอกสารและวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูลจากการใช้การสัมภาษณ์ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องและการสนทนากลุ่ม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

สรุปผลการศึกษาวิจัย

บริบทของชุมชนโดยภาพรวมของชุมชนเกษตรใหม่

บริบทด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบ้านเกษตรใหม่นั้นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพราชการ เกษตรกร รับจ้างทั่วไป และประกอบอาชีพค้าขาย เหตุที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนมีอาชีพข้าราชการ หรือรับจ้างทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ ก็อันเนื่องมาจากปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเกษตรใหม่ เป็นคนที่มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ก็มาจากต่างจังหวัด หรือไม่ก็จะเป็นคนชนเผ่าต่างๆ ที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในชุมชน เหตุที่คนเหล่านี้ย้ายเข้ามาอาศัยในชุมชนเกษตรใหม่ก็เพราะว่าเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับป่าซึ่งมีความสวยงาม คนส่วนใหญ่ชอบความเป็นอยู่ในพื้นที่ และอยู่ใกล้สถานที่ราชการ ห้างร้านต่างๆ เดินทางได้สะดวก ใช้เวลาในการเดินทางไม่ก่นาที่ก็สามารถไปถึงสถานที่ราชการ ห้างร้านต่างๆ ในหมู่บ้านเกษตรใหม่มีการกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มกันสร้างรายได้เข้ามาในชุมชน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มการปลูกดอกปทุมมา กลุ่มกันสร้างผลิตภัณฑ์ของใช้ชุมชน ซึ่งกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเกิดจากการที่ชาวบ้านเล็งเห็นความสำคัญในการรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้เสริมในยามที่ไม่มีงานทำ จึงมีการรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพดังกล่าว และด้วยการได้รับการส่งเสริมจากทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทางอำเภอในการให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ พร้อมทั้งมีการสนับสนุนงบประมาณในบางส่วน จึงทำให้ชาวบ้านได้นำความรู้ที่ได้มาสร้างเป็นอาชีพและต่อยอดสร้างเป็นกลุ่มอาชีพมาจนถึงปัจจุบัน

บริบทด้านสังคม ในอดีตในช่วงเวลาที่มีการเริ่มเข้ามาสร้างที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน ที่มาจากต่างจังหวัด ต่างประเทศ ต่างชนชาติ เชื้อชาติ ชนเผ่าต่าง ๆ นั้น ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอยู่ในรูปแบบของการต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยมีการพบปะ หรือมีการสร้างสัมพันธ์ระหว่างกันมากนัก ทั้งนี้เนื่องมาจากการเข้ามาอยู่ใหม่ของคนต่างถิ่น กับคนที่อาศัยอยู่เดิมนั้นยังไม่ค่อยรู้จักกัน และขาดการเชื่อมประสานระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชน ทำให้ลักษณะความเป็นอยู่เป็นไปแบบต่างคนต่างอยู่ ไม่มีความร่วมมือให้แก่ชุมชน หมู่บ้าน ทำให้งานของชุมชนในหลายๆ เรื่อง ไม่ค่อยมีคนเข้ามาร่วม ชุมชนเกษตรใหม่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการเกิดกระแสการรวมตัวของคนในชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ซึ่งเกิดจากการสนับสนุนของผู้นำชุมชนที่ต้องการผลักดันให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคีกัน จึงได้มีการจัดงานของชุมชนในช่วงเทศกาลต่างๆ โดยการเน้นการของความร่วมมือจากลูกบ้านทุกคน เข้าร่วมงานกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน จึงกลายเป็นเรื่องของประชาชนทุกคนในชุมชนต้องร่วมมือกันแก้ไข การสร้างความร่วมมือในชุมชนทำได้โดยการให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ทำกิจกรรมร่วมกัน

บริบทด้านการเมือง การปกครอง ผู้นำชุมชนมีส่วนอย่างมากในการประดับประดาความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เพราะการประดับประดาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มศาสนาถือเป็นหน้าที่หลักของผู้นำชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ไห้คนในชุมชนที่มีความเชื่อ การนับถือศาสนาที่แตกต่างกันเกิดความแตกแยกและความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยฝ่ายปกครอง กลุ่มองค์กร ภาคส่วนต่างๆ มีโครงสร้างการปกครองที่มีกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนหลักในการปกครองของหมู่บ้าน ดูแลความเรียบร้อยของหมู่บ้าน ทำงานโดยมีผู้ช่วยฝ่ายปกครองด้านต่างๆ คอยให้ความช่วยเหลือในการทำงาน และคอยช่วยเหลือแก่คนในชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน มีการจัดชุดรักษาความสงบของหมู่บ้านในการดูแลความเรียบร้อยของชุมชน

บริบทด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ความแตกต่างของวัฒนธรรมของชุมชนที่เกิดจากการเข้ามาอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนชาติต่างๆ สามารถประสาน หรือ อยู่ร่วมกันได้โดยยึดถือกฎระเบียบของชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นๆ อยู่กันได้ด้วยการมีน้ำใจต่อกันเข้าใจกัน อยู่ร่วมกันได้ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่แบ่งแยกพรรคพวกโดยใช้ความรักความสามัคคีในชุมชน มีการประสานงานระหว่างบุคคล กลุ่ม ชุมชน จัดให้มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันบ่อยๆ ขึ้น เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันและทำกิจกรรมร่วมกัน ผ่านการทำกิจกรรมทางความเชื่อวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันของแต่ละกลุ่ม เช่น การทำบุญและสวดวิญ ประเพณีโบราณรุ่นปู่ย่าตายายทำมากัน ประเพณีสงกรานต์ ก็มีกันไปวัดทำบุญและรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถที่จะมีส่วนร่วมได้จากทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกชาติพันธุ์ ทุกศาสนา ทุกความเชื่อ เข้าร่วมทุกกิจกรรมด้วยกันได้

บริบทด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ชุมชนใช้ร่วมกัน เช่น ลานเอนกประสงค์ ป่าชุมชน เป็นต้น ทางชุมชนมีการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้ประโยชน์ โดยการร่วมกันดูแลรักษา อนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง ช่วยกันดูแลรักษาให้คงอยู่ต่อไป ช่วยกันดูแลรักษาให้สะอาดอยู่เสมอ ช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนในชุมชน รักกัน สามัคคีกัน ช่วยกันดูแลรักษา ไม่ทำลาย อนุรักษ์ให้ต่อเนื่อง รมรงค์ให้รักและดูแลรักษา อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่และอยู่สภาพที่ดีอย่างต่อเนื่อง ช่วยรักษา สอดส่อง เป็นหูเป็นตา

บริบทด้านชีวิต วิถีชีวิตของคนในชุมชน การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม สังคมเมืองเริ่มเข้ามาบริบทต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนชนบท กระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้คนในชุมชนต้องดิ้นรนเพื่อหาเงินมาตอบสนองความต้องการตามแบบแผนเศรษฐกิจทุนนิยม คนส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น จากเมื่อก่อนใช้จักรยานเดินทางหรือมอเตอร์ไซด์ ปัจจุบันก็หันไปใช้รถยนต์ เพื่อความสะดวก การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ มีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น ถนนหนทาง พื้นที่อยู่อาศัย ไฟฟ้า น้ำประปา เปลี่ยนแปลง คนในชุมชนเข้าไปทำงานในเมืองมากขึ้น เทคโนโลยีเปลี่ยนไป ก็ต้องปรับตัวตามสภาพแวดล้อม

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตร

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนไม่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน หมู่บ้าน การดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้านปกติ มีความสงบสุขดี สามารถอยู่ร่วมกันได้ การดำเนินชีวิตมีความคล้ายคลึงกัน อยู่ร่วมกันได้โดยยึดถือกฎระเบียบของชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นๆ ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะพื้นฐานขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมไม่ค่อยต่างกันมาก ความแตกต่างของวัฒนธรรมของชุมชนที่เกิดจากการเข้ามาอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนชาติต่างๆ สามารถประสาน หรือ อยู่ร่วมกันได้โดยยึดถือกฎระเบียบของชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นๆ อยู่กันได้ดีด้วยการมีน้ำใจต่อกันเข้าใจกัน อยู่ร่วมกันได้ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่แบ่งแยกพรรคพวกโดยใช้ความรักความสามัคคีในชุมชน มีการประสานงานระหว่างบุคคล กลุ่ม ชุมชน จัดให้มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันบ่อยๆขึ้น เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันและทำกิจกรรมร่วมกัน

ชุมชนมีการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผ่านการหลอมรวมผสมผสานระหว่างผู้คนต่างศาสนาซึ่งอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน แม้ในอดีตที่ผ่านมามักจะมี ความขัดแย้งเกิดขึ้นบ้าง แต่เหตุการณ์เหล่านั้น ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโดยภาพรวม แต่ด้วยความเข้มแข็งของชุมชน ที่ยึดมั่นหลักการพึ่งพิงตนเอง ผนวกรวมกับการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ทั้งผู้นำท้องถิ่นและผู้นำตามธรรมชาติ รวมถึงบุคคล องค์กร และหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง ก่อให้เกิดความสอดคล้องกลมกลืนในการกำหนดทิศทางของชุมชน ขับเคลื่อนตามทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ชาวบ้านที่เป็นคนดั้งเดิมของชุมชนเกษตรใหม่มีวัฒนธรรม และการนับถือศาสนา พุทธและ คริสต์ มีการอยู่ร่วมกันอย่างสงบร่มเย็นมาตั้งแต่ในอดีต จนกระทั่งเมื่อการพัฒนารุกคืบเข้าสู่ชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงระยะแรก ทั้งประเด็นสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คน แต่เป็นเรื่อง โชคดีที่ชุมชนแห่งนี้มี 'ผู้นำ' ที่มีบารมี (Charismatic Leadership) เป็นปัจจัยสร้างเสริมความ เข้มแข็งให้แก่ชุมชน ทำหน้าที่เป็นแกนนำชุมชนในการสร้างความสัมพันธ์ให้คงอยู่ยาวนาน นำไปสู่การ รวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมในชุมชน มีการสืบสานประเพณีต่างๆ รวมถึงการจัดให้มีการ ลอยกระทง สงกรานต์ สรงน้ำผู้หลักผู้ใหญ่ จัดให้มีการประชุมหารือผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเกษตรใหม่ และใกล้เคียง จัดตั้งเป็นสมาคมศิลาปินพื้นบ้าน มีการสร้างกิจกรรมเพื่อดึงเยาวชนกลับมาสู่เส้นทางที่ตรง โดย จุดสำคัญหนึ่ง คือ กลุ่มฝึกดนตรีไทยของชุมชนเกษตรใหม่

ต่อมาได้มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนต่างจังหวัดมากขึ้นทำให้เกิดความหลากหลายทาง วัฒนธรรมตามมา ชาวบ้านในชุมชนมาจากหลากหลายสถานที่ที่มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมกับคนที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ ผ่านการขัดเกลาด้วยกาลเวลาและประสบการณ์ ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ผ่านผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ แม้จะเป็นคนต่างศาสนา ต่างสถานที่ มา แต่ในที่สุดถูกหลอมรวมให้กลายเป็นหนึ่งเดียว นำไปสู่การเกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ มากมายหลาย กลุ่มในพื้นที่ สภาพทั่วไปของชุมชนมีความโดดเด่นอยู่แล้วทั้งเชิงภูมิศาสตร์และภูมิวัฒนธรรม ภายใต้ ความหลากหลายของผู้คนที่ผสมผสานระหว่างคนต่างศาสนา และระหว่างคนในและนอกพื้นที่ ที่ อพยพเข้ามาอยู่อาศัยตามนโยบายของภาครัฐในยุคสมัยหนึ่ง ภาพที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นภาพแห่งความ อบอุน มีปัญหาอะไรชาวบ้านก็จะคอยเอื้อมือช่วยเหลือกัน นอกจากนี้ช่วงที่ผ่านมา ชุมชนแห่งนี้มี ความโดดเด่นพิเศษมากกว่าพื้นที่อื่นรอบข้าง เนื่องจากผู้นำธรรมชาติอยากแก้ไขปัญหาคอนในพื้นที ด้วยความเข้าใจในศักยภาพของคนแต่ละพื้นที่ว่าไม่เหมือนกัน ที่อื่นอาจให้หน่วยงานเข้ามาแก้ไข ปัญหา แต่พื้นที่นี้พยายามเอื้อมือเข้ามาพูดคุยแล้วก็หาแนวทางแก้ไขปัญหา เริ่มจากการจับกลุ่ม ย่อยๆ พูดคุยปรึกษาหารือกัน รวมถึงลงทุนกันเล็กๆ น้อยๆ ในลักษณะของ 'ธุรกิจชุมชน'

และไม่เพียงแต่มีความหลากหลายที่เกิดจากการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ของคนต่างจังหวัด เท่านั้น แต่การเข้ามาของกลุ่มคน ที่เป็นชนเผ่าต่างๆ ในชุมชน ก็ส่งผลต่อความหลากหลายทาง วัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน การรวมกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ที่เข้ามาอาศัยในชุมชน ใน การทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน มักจะมีแกนนำกลุ่มต่างๆ และผู้นำ เป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือกัน อย่างเอาใจใส่ ในแต่ละเดือนมีการประชุมพบปะกันอย่างน้อย 1 ครั้งเพื่อเป็นการดูแลช่วยเหลือหรือ พูดคุยกัน เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว บางช่วงอาจมีการทะเลาะกันบ้างแต่ก็สามารถปรับความเข้าใจ กันด้วยเหตุผล กลุ่มชนเผ่านั้นจะนับถือกันตามลำดับผู้อาวุโส เทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน มีปัญหาอะไร สามารถปรึกษากันได้ทันที มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพต่างๆ รวมถึงทางด้านวัฒนธรรมการนับถือผี สิ่งที่น่าสนใจประการสำคัญ คือ การเข้ามาสร้างความสัมพันธ์

กับชาวบ้านในพื้นที่โดยไม่แปลกแยก ไม่ดูถูกศาสนา หรือยุ่งเกี่ยวทางศาสนาที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความเชื่อ

การเข้ามาของชาวต่างชาติที่เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนเกษตรใหม่ ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชนมากขึ้น ชาติชาติที่เข้ามาอยู่อาศัยก็ต้องการที่จะปรับตัวให้เข้ากับคนในชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยในการจัดงานต่างๆ ชาวบ้านมักจะมีชาวต่างชาติ หลายคนที่เข้ามาอยู่ใหม่ โดยการชักชวนของผู้นำชุมชน และเพื่อนบ้านช่วยเหลือด้านการแสดงความคิดเห็นทั้งกิจกรรม ประเพณีลอยกระทง เข้าพรรษา หรือกิจกรรมทางศาสนาอื่นๆ หรือแม้แต่งานศพของชาวบ้าน ที่ทุกเข้ามาร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการจัดงาน

ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่

เชิงสร้างสรรค์ 1) ด้านเศรษฐกิจ หมู่บ้านเกษตรใหม่มีการกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มกันสร้างรายได้เข้ามาในชุมชน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มการปลูกดอกปทุมมา กลุ่มกันสร้างผลิตภัณฑ์ของใช้ชุมชน โดยการได้รับการส่งเสริมจากทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทางอำเภอ ในการให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ พร้อมทั้งมีการสนับสนุนงบประมาณในบางส่วน จึงทำให้ชาวบ้านได้นำความรู้ที่ได้มาสร้างเป็นอาชีพและต่อยอดสร้างเป็นกลุ่มอาชีพมาจนถึงปัจจุบัน มีการสร้างร้านค้าชุมชนขึ้น โดยการรวมกลุ่มแม่บ้านในการช่วยเหลือกันและกันในการสานต่อและหาแนวทางในการสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน 2) ด้านสังคม การที่คนจากหลายพื้นที่เข้ามาอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านเกษตรใหม่ ก่อให้เกิดการสร้างการปฏิสัมพันธ์ต่อกันทั้งในระดับบุคคล หรือกลุ่ม มีการทำกิจกรรมของหมู่บ้านร่วมกัน ซึ่งการปฏิสัมพันธ์นั้นเกิดขึ้นระหว่างเวลาที่คนเข้ามาร่วมกันทำงาน จึงทำให้คนในชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ภาษา เกิดความสนิทสนม เกิดความรักความสามัคคี ร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน มีน้ำใจ อธิยาศัยดี ทักทายกัน มารยาทต่อกัน การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อที่เกิดขึ้นนั้นมักจะเป็นไปในรูปแบบ การไปเวียนเทียนที่วัดในวันสำคัญ ทางพุทธศาสนา ถ้าเป็นการรวมกลุ่มคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมใดๆ ได้ 3) ด้านศาสนา วัฒนธรรม กิจกรรมที่ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ในทางสร้างสรรค์ ได้แก่ งานเทศกาลสงกรานต์ที่ทุกคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคนชนเผ่าต่างๆ ชาวบ้านที่เป็นคนเมือง ชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มีกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ กิจกรรมทำบุญตักบาตร มีพิธีทางศาสนาทั้งพิธีทางพุทธ พิธีของชนเผ่า เป็นต้น 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ กิจกรรมร่วมกันทำความสะอาดลานเอนกประสงค์ ถนนหนทาง การร่วมกันดูแลป่าชุมชน เป็นต้น 5) ด้านการเมือง การปกครอง มีการกำหนดกฎระเบียบของชุมชนเพื่อให้ทุกคนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติ ซึ่งคนที่อยู่ในชุมชนร่วมกันยึดถือกฎระเบียบของชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นๆ เป็นอย่างดี ไม่

แบ่งแยกพรรคพวกโดยใช้ความรักความสามัคคีในชุมชน มีการประสานงานระหว่างบุคคล กลุ่ม และ ชุมชน และ 6) ด้านการมีส่วนร่วม ชุมชนมีการแต่งตั้งแกนนำกลุ่มต่างๆ และผู้นำ เป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือกันอย่างเอาใจใส่ ในแต่ละเดือนมีการประชุมพบปะกันอย่างน้อย 1 ครั้งเพื่อเป็นการดูแลช่วยเหลือหรือพูดคุยกัน เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ

เชิงปัญหา 1) ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากกระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้คนในชุมชนต้องดิ้นรนเพื่อหาเงินมาตอบสนองความต้องการตามแบบแผนเศรษฐกิจทุนนิยม คนส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น จากเมื่อก่อนใช้จักรยานเดินทาง หรือมอเตอร์ไซด์ ปัจจุบันก็หันไปขับรถยนต์เพื่อความสะดวก การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เห็นเด่นชัด 2) ด้านสังคม การสร้างปฏิสัมพันธ์ก่อให้เกิดปัญหา และความขัดแย้ง ของประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัย ในการแก้ปัญหาของการไม่เข้าใจกัน ต้องอธิบายและปรับความเข้าใจให้ตรงกัน ไม่แบ่งว่ามาจากไหน พูดปรึกษาหารือกัน เห็นอกเห็นใจกัน และช่วยเหลือกัน 3) ด้านศาสนา วัฒนธรรม เนื่องจากมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ภาษา เข้ามาอยู่ร่วมกัน ในชุมชนที่เกิดขึ้นอาจจะเกิดจากการไม่เข้าใจกัน การพูดคุยปากต่อปาก ดังนั้นต้องปรับความเข้าใจกัน ด้วยเหตุผล ไม่เข้าใจกัน ทะเลาะกัน ไม่เข้าใจ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิดเห็นบางครั้งอาจไม่ตรงกัน 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนเมืองทำให้เกิดการทำลายพื้นที่ป่าหรือต้นไม้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาขยะมูลฝอยที่มีปริมาณมากในชุมชน 5) ด้านการเมือง การปกครอง บางครั้งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาในด้านการปกครอง มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดกฎระเบียบของชุมชนเพื่อให้ทุกคนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติ แต่บางส่วนก็ยังไม่มีการปฏิบัติตาม จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้นำในชุมชนในการแก้ปัญหาและสร้างความเข้าใจกันในกลุ่มของตนเอง และ 6) ด้านการมีส่วนร่วม แม้ว่าชุมชนมีการแต่งตั้งแกนนำกลุ่มต่างๆ และผู้นำ เป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือกันอย่างเอาใจใส่ ในแต่ละเดือน แต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องการทำมาหากิน บางครั้งทำให้การประชุมไม่ครบถ้วนตลอดจนด้วยภาระหน้าที่การทำงานทำให้ประชาชนบางส่วนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนน้อยลง

แนวทางทางการบริหารจัดการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การบริหารจัดการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ต้องเริ่มต้นจากการส่งเสริมการรวมตัวระหว่างกลุ่มที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเรียนรู้ร่วมกัน คิดร่วมทำกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมการรวมตัวให้เข้มแข็ง เน้นศักยภาพความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายระหว่างชุมชนโดย การ

ส่งเสริมการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน ในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ และเสริมหนุนกลุ่มต่างๆที่มีอยู่แล้ว ให้มีขีดความสามารถในการพัฒนามากขึ้น โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อบุคคล สื่อการศึกษา สื่อท้องถิ่น รวมถึงการปรับปรุงกลไกทางกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับและมาตรการการเงินการคลังเพื่อเอื้ออำนวยให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยกระบวนการต่างๆ ดังนี้

การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัวของคนในชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มที่มีความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน การจัดการทางสังคมในชุมชนให้แก่ทุกคน ทุกกลุ่มให้มีความเท่าเทียมกัน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนบนฐานคิดการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม การให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชน รวมถึงการเฝ้าระวังช่วยเหลือเยียวยาเมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติต่างๆ

การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทสตรีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน

การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมสิทธิทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกเชื้อชาติชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

กระบวนการบริหารจัดการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

1. **ผู้นำชุมชน** ต้องมีผู้นำ คนนำ กลุ่มนำ เป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรก ที่ประสานกลุ่มคนในหมู่บ้านชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาจเป็นผู้นำตามกฎหมาย (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) หรือผู้นำตามธรรมชาติที่ได้รับความเชื่อถือ ได้เรียนรู้จากการดำเนินวิถีชีวิตจนเป็นแบบอย่าง ถ้าไม่มีผู้นำ จะไม่มีคนตาม ถ้าไม่เห็นตัวอย่างก็ไม่มีใครสนใจ ผู้นำชุมชนอาจไปศึกษาเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ (Best Practice) แล้วนำมาถ่ายทอด ผู้นำในความหมายนี้ จะเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (Change Agent) นั่นเอง

2. กลไกการบริหารจัดการ การจัดการชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นต้องมีกระบวนการ โดยการสร้างกฎ กติกา กลยุทธ์ ชาวบ้านกลุ่ม ทุกศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรม จะต้องมีการยึดถือเป็นข้อตกลงของแต่ละกลุ่ม จะแบ่งสรรทรัพยากรอย่างไร จะลงขันกันอย่างไร มีกฎในหมู่บ้าน นอกจากกฎหมาย หรือมีกฎธรรมชาติของเขาเอง มีกติกา ระเบียบกฎเกณฑ์ และมีกลวิธีในการทำงาน ประสาน ขยายวง บางแห่งเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม เชื่อในความดีงามและกรรมของตนเอง จัดให้ตัวแทนกลุ่มคนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน โดยให้ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชนเผ่า กลุ่มคนเมืองพื้นถิ่น กลุ่มคนต่างชาติ กลุ่มคนภาคอีสาน กลุ่มคนภาคกลาง กลุ่มคนภาคใต้ เข้ามาเป็นอนุกรรมการในการบริหารหมู่บ้าน ช่วยกันกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านบริหารจัดการหมู่บ้าน ซึ่งอนุกรรมการในที่นี้ไม่ได้หลายถึงการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการตามระเบียบราชการ แต่เป็นการแต่งตั้งกันเองในหมู่บ้าน

3. การสร้างกลุ่ม เมื่อมีการจัดการที่ดีจะแบ่งซอยกลุ่มออกไปหลายกลุ่ม ทั้งอาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสวัสดิการชุมชน กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ มีกลุ่มมากแบ่งงานกันทำมาก ก็จะทำให้เกิดพลังตามมา แบ่งกันรับผิดชอบ และขยายวง

4. การสร้างกองทุน การระดมทุนของกลุ่ม ทำให้กิจกรรมของชุมชนต่อยอดเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน กองทุนในหมู่บ้านมีหลายก้อน ทั้งที่รัฐเคยให้ไว้ หรือที่ส่วนราชการจัดสรรให้แก่หมู่บ้านมีระดับความยากจน กองทุนที่เกิดจากการลงขันกันเอง อะไรก็ตามแต่ที่เป็นปัจจัยให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง ชาวบ้านจะเรียนรู้ มีการจัดระเบียบการเงินกองทุนที่ดูแลกันเอง

5. การสร้างกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน กิจกรรมมี 2 ประเภท กิจกรรมสังคมในชุมชน กับกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการผลิต ทั้งในเรื่องวิสาหกิจชุมชนของชุมชนต่าง ๆ เช่น การผูกติดกับการสร้างความสามัคคีสมานฉันท์ในชุมชนของชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมคนรักการออกกำลังกาย ชมรมธรรมะท้องถิ่น ฯลฯ กิจกรรมในชุมชนมีการประชุมประชาคม มีเวทีสมานฉันท์ มีเวทีที่วัด โรงเรียน สวนสาธารณะ สามารถจรรโลงให้เกิดความปรักพร้อมแก่ประชาคม รวมตลอดถึงกิจกรรมร่วมกันแก้ปัญหาภัยพิบัติของพื้นที่

6. การจัดตั้งอนุกรรมการเพื่อพัฒนาชุมชน โดยที่นำทุกชาติพันธุ์มาเข้าร่วมและมีการมอบหมายภารกิจ บทบาทอำนาจหน้าที่ให้คณะกรรมการรับผิดชอบอย่างชัดเจน โดยให้กำนันเป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง

7. การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในลักษณะของแผนชุมชนเชิงบูรณาการ โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ มีการกำหนดโครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาในแต่ละด้าน และขั้นตอนการดำเนินงานอย่างชัดเจน ซึ่งยุทธศาสตร์ โครงการและกิจกรรมที่อยู่ในแผนพัฒนาชุมชนต้องมีความสอดคล้องกับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์

อภิปรายผลการศึกษา

เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนความสงบสุขเกิด ละมีการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้วยวิถีปฏิบัติของชุมชนที่เข้มแข็ง การใช้หลักคิดในการบริหารจัดการที่ดีจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยที่แนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์รวมในเรื่องการสร้างสังคมที่มีการอยู่ร่วมกันของคนหลากเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมานฉันท์ มีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืน อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูลเกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาของการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกันสามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรู้เท่าทันสอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ(2538) ที่กล่าวไว้ว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นวัฒนธรรมที่ถือเอาคนเป็นศูนย์กลาง คือ เน้นความสำคัญของคนมากกว่าวัตถุ ซึ่งแสดงออกและรับรู้ได้จากการทำพิธีกรรมต่างๆ เช่น การเกิด การตาย เป็นต้น ลำดับขั้นต่อมาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นเรื่องสำคัญ และสำคัญมากกว่าวัตถุและความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ กรอบความคิดแบบองค์รวม (holistic) เป็นความสัมพันธ์แบบโยงใยระหว่างความสัมพันธ์ในทุกมิติ คือ ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ การเมือง คุณค่า จริยธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการกระทำ ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับคุณธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิตวิญญาณลักษณะของวัฒนธรรมชุมชน

ซึ่งในภาพรวมหมู่บ้านเกษตรใหม่มีการเปลี่ยนแปลงบริบทตามกระแสสังคมทั้งในแง่ของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน สอดคล้องกับอรรถศรี งามวิทยาพงษ์ (2549) ที่ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบความสัมพันธ์จากยุคเก่าสู่ยุคใหม่ในระดับต่างๆ ดังนี้ 1. ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจในยุคสมัยใหม่ได้ทำลายระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว 2. ระบบความสัมพันธ์ในชุมชนระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนซึ่งแน่นแฟ้นพึ่งพากันเอง ได้ถูกกระทบจากการพัฒนาของรัฐในยุคทันสมัย โดยการรวมศูนย์การตัดสินใจและการจัดการด้านเศรษฐกิจสังคม ฯลฯ จากส่วนกลางทั้งด้านนโยบาย การวางแผน และการดำเนินงาน การจัดการทรัพยากร งบประมาณ เป็นต้น 3. ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และ

ธรรมชาติจากการพึ่งพิงอาศัยธรรมชาติกลายเป็นใช้ทรัพยากรตามความต้องการของมนุษย์เพื่อเพิ่มผลผลิต เร่งผลผลิต และตอบสนองความต้องการในทุกๆด้าน เกิดการดัดแปลงธรรมชาติตามความต้องการ เช่นการก่อสร้างบ้านเรือน สถานที่อาคาร การตัดถนน ตัดต้นไม้การถมคู คลอง จนกลายเป็นผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของดิน น้ำ อากาศเป็นต้น

แนวทางการบริหารจัดการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงเริ่มจากการส่งเสริมการรวมตัวระหว่างกลุ่มที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเรียนรู้ร่วมกันคิด ร่วมทำกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมการรวมตัวให้เข้มแข็ง เน้นศักยภาพความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายระหว่างชุมชน สอดคล้องกันมีการส่งเสริมการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ในชุมชน ทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน ในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัวของคนในชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มที่มีความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน การจัดบริการทางสังคมในชุมชนให้แก่ทุกคน ทุกกลุ่มให้มีความเท่าเทียมกัน การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน และการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมสิทธิทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกเชื้อชาติชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ผ่านกระบวนการบริหารจัดการจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีองค์ประกอบการดำเนินงานดังนี้

1. ผู้นำชุมชน ต้องมีผู้นำ คนนำ กลุ่มนำ เป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรก ที่ประสานกลุ่มคนในหมู่บ้านชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาจเป็นผู้นำตามกฎหมาย (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) หรือผู้นำตามธรรมชาติที่ได้รับความเชื่อถือ ได้เรียนรู้จากการดำเนินวิถีชีวิตจนเป็นแบบอย่าง ถ้าไม่มีผู้นำ จะไม่มีคนตาม ถ้าไม่เห็นตัวอย่างก็จะมีใครสนใจ ผู้นำชุมชนอาจไปศึกษาเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบแล้วนำมาถ่ายทอด ผู้นำในความหมายนี้ จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั่นเอง

2. กลไกการบริหารจัดการ การจัดการชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นต้องมีกระบวนการ โดยการสร้างกฎ กติกา กลยุทธ์ ชาวบ้านกลุ่ม ทุกศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรม จะต้องมีการยึดถือเป็นข้อตกลงของแต่ละกลุ่ม จะแบ่งสรรทรัพยากรอย่างไร จะลงขันกันอย่างไร มีกฎในหมู่บ้าน นอกจากกฎหมาย หรือมีกฎธรรมชาติของเขาเอง มีกติกา ระเบียบกฎเกณฑ์ และมีกลวิธีในการทำงาน ประสาน ขยายวง บางแห่งเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม เชื่อในความดีงามและกรรมของตนเอง จัดให้ตัวแทนกลุ่มคนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน โดยให้ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชนเผ่า กลุ่มคนเมืองพื้นถิ่น กลุ่มคนต่างชาติ กลุ่มคนภาคอีสาน กลุ่มคนภาคกลาง กลุ่มคนภาคใต้ เข้ามาเป็นอนุกรรมการในการบริหารหมู่บ้าน ช่วยกันกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านบริหารจัดการหมู่บ้าน ซึ่งอนุกรรมการในที่นี้ไม่ได้หลายถึงการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการตามระเบียบราชการ แต่เป็นการแต่งตั้งกันเองในหมู่บ้าน

3. การสร้างกลุ่ม เมื่อมีการจัดการที่ดีจะแบ่งขอยกลุ่มออกไปหลายกลุ่ม ทั้งอาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสวัสดิการชุมชน กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ มีกลุ่มมากแบ่งงานกันทำมาก ก็จะเกิดพลังตามมา แบ่งกันรับผิดชอบ และขยายวง

4. การสร้างกองทุน การระดมทุนของกลุ่ม ทำให้กิจกรรมของชุมชนต่อยอดเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน กองทุนในหมู่บ้านมีหลายก้อน ทั้งที่รัฐเคยให้ไว้ หรือที่ส่วนราชการจัดสรรให้แก่หมู่บ้านมีระดับความยากจน กองทุนที่เกิดจากการลงขันกันเอง อะไรก็ตามแต่ที่เป็นปัจจัยให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง ชาวบ้านจะเรียนรู้ มีการจัดระเบียบการเงินกองทุนที่ดูแลกันเอง

5. การสร้างกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน กิจกรรมมี 2 ประเภท กิจกรรมสังคมในชุมชน กับกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการผลิต ทั้งในเรื่องวิสาหกิจชุมชนของชุมชนต่าง ๆ เช่น การผูกติดกับการสร้างความสามัคคีสมานฉันท์ในชุมชนของชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมคนรักการออกกำลังกาย ชมรมธรรมะท้องถิ่น ฯลฯ กิจกรรมในชุมชนมีการประชุมประชาคม มีเวทีสมานฉันท์ มีเวทีที่วัด โรงเรียน สวนสาธารณะ สามารถจรรโลงให้เกิดความปรักพร้อมแก่ประชาคม รวมตลอดถึงกิจกรรมร่วมกันแก้ปัญหาภัยพิบัติของพื้นที่

6. การจัดตั้งอนุกรรมการเพื่อพัฒนาชุมชน โดยที่นำทุกชาติพันธุ์มาเข้าร่วมและมีการมอบหมายภารกิจ บทบาทอำนาจหน้าที่ให้คณะกรรมการรับผิดชอบอย่างชัดเจน โดยให้กำนันเป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง

7. การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในลักษณะของแผนชุมชนเชิงบูรณาการ โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ มีการกำหนดโครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาในแต่ละด้าน และขั้นตอนการดำเนินงานอย่างชัดเจน ซึ่งยุทธศาสตร์ โครงการและกิจกรรมที่อยู่ในแผนพัฒนาชุมชนต้องมีความสอดคล้องกับกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์

ซึ่งมีสอดคล้องกับแนวคิดของสุรวุฒิ ปัดไธสง (2552) ที่ได้กล่าวไว้ว่า สถานการณ์ที่ให้ดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชน มีลักษณะเป็นเป็นองค์รวม เป็นพลวัตรมีความเชื่อมโยงภายในและภายนอกอย่างแยกไม่ออก และมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามบริบทและเวลา วัฒนธรรมที่เป็นระบบความเชื่อ และแบบแผนความประพฤติปฏิบัติ สิ่งนี้เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างหมู่บ้านที่เป็นโครงสร้างน้อย มีความใกล้ชิด มีความเป็นพี่น้องสูง คนรู้จักกันเกือบทั้งหมด ความสัมพันธ์จึงเป็นแนวราบเป็นการอุปถัมภ์ค้ำจุน มีความเอื้ออาทรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ วัฒนธรรมที่เป็นระบบคิด ความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมที่ถูกสร้าง โดยคนในชุมชนและในบริบท วัฒนธรรมนี้มักผูกโยงกับพิธีกรรมหรือระบบสัญลักษณ์ เช่น ขาวนาเชื่อว่าการทำนาจะได้ผลดีต้องมีเทพข้าว คือแม่โพสพ ดังนั้นขาวนาจึงทำพิธีไหว้แม่โพสพก่อนทำนา ประเพณี เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน ชาวบ้านยึดถือตามบรรพบุรุษมีหลักการทางศาสนา หรือหลักปฏิบัติเป็นตัวกำกับอยู่ เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษา ความรู้ของชุมชน ชาวบ้านผลิตมาเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนให้ดำรงอยู่ ซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับทุกมิติของชุมชน เป็นความรู้เกี่ยวกับการทำมาหากิน ภูมิปัญญา เป็นความรู้ที่ชุมชนสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความรู้ประจำถิ่น มีเอกลักษณ์สะท้อนความเป็นท้องถิ่นของตน แต่อาจจะนำไปใช้แห่งอื่นได้หากประยุกต์ใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม ภูมิปัญญาต้องอาศัยผู้รู้หรือปราชญ์ของชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์ สืบทอดกระจายผลิตซ้ำ และมีการปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับกาลเวลาที่เปลี่ยนไป คุณธรรม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งหมด คุณธรรมที่สำคัญคือ สัจจะเป็นความจริงใจ ทำให้เกิดความเชื่อถือไว้วางใจ ความเอื้ออาทร ทำให้มีการช่วยเหลือกันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยงานแบบไม่หวังผลตอบแทน เช่น งานบวช งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น และสอดคล้องกับถวิล กัลยาณพิเศษ (2538) ได้ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองในชุมชนชนบทมีผลการศึกษาค้นพบว่า ศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดขึ้น โดยอาศัยศักยภาพของปัจเจกชนมารวบรวมกันเป็นศักยภาพของชุมชน ภายใต้การนำของผู้นำท้องถิ่น วิธีการที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองสูง คือ ชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มโดยอาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวบรวมในด้านของกระบวนการพึ่งตนเองนั้น จากการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า 1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพกล่าวคือ ชุมชนนำนโยบายของราชการเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ร่วมกับความเชื่อของชุมชนด้านผลเสียของการทำลายทรัพยากรได้อย่างกลมกลืน 2) การปรับตัวของชุมชน ชุมชนนำนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับภูมิปัญญาความคิดเห็นของชุมชนได้อย่างสมเหตุสมผลคณะกรรมการหมู่บ้านตามกฎหมายกำหนดยังคงมีอยู่และดำเนินงานด้วยดี ชุมชนมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 กลุ่ม โดยอาศัยหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเป็นหลัก 3) การให้การศึกษาศึกษาของชุมชนประชาชนในชุมชนมีความกระตือรือร้นและให้การศึกษากันเองมากขึ้น เพราะอิทธิพลของชุมชนใกล้เคียง ชุมชนเห็นความเจริญด้านการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มมากขึ้น ผู้ที่มีการศึกษาสูงสามารถไปประกอบอาชีพที่ถนัดแต่ชุมชนมิได้ละเว้น

การศึกษาโดยกระบวนการทางสังคม ที่อาศัยพื้นฐานครอบครัว อาศัยระบบเครือข่ายในสังคม อาทิวัด เป็นแหล่งให้การศึกษอบรมกล่อมเกลาคจิตใจ ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการศึกษาดังกล่าวนั้นมีคุณค่าแก่ สังคมสูงโดยไม่เคยปรากฏว่ามีอาชญากรรมใด ๆ ในชุมชนเลยในห้วงเวลาที่ผ่านมา 4) การช่วยเหลือ หรือการพึ่งตนเอง พื้นฐานแท้จริงเกิดจากการรวมกลุ่มอาชีพเพราะสามารถพึ่งตนเองทางด้าน เศรษฐกิจได้แต่ก็มีได้ประสบความสำเร็จทุกกลุ่มอาชีพเพราะกลุ่มที่ขาดความร่วมมือในการนำ ผลประโยชน์ของกลุ่ม มาพยุ่งฐานะกลุ่มให้ดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มต้องสลายไป ร่วมกับกลุ่มที่มีศักยภาพดีกว่าและ 5) การต่อรองกับชุมชนภายนอกหรือกลุ่มเศรษฐกิจภายนอกชุมชน แต่ก่อนมักปรากฏว่าชุมชนไม่ได้รับความเป็นธรรมด้านการขายผลิตผลของชุมชน อย่างไรก็ตามการ รวมกลุ่มเพื่อต่อรองของชุมชนยังมีข้อด้อยอยู่บ้างโดยเฉพาะการไม่สร้างเครือข่ายในสังคมร่วมกับ ชุมชนใกล้เคียงเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับสังคมให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อ เกิดการอยู่ร่วมของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เป็นดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้จัด ข้อเสนอแนะในเรื่องต่างๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างการบริหารจัดการชุมชนเพื่อ การอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยนำแนวทางที่ได้จากการศึกษาไป ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนพัฒนาตำบล เพราะเนื่องจากในพื้นที่ตำบลหนองหารในหลายๆ หมู่บ้าน ก็มีรูปแบบชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอยู่ ถึงแม้จะไม่ชัดเจนเท่าชุมชนเกษตร ใหม่ก็ตาม
2. องค์กรหน่วยงานของภาคส่วนต่างควรให้ความสำคัญและพยายามทำความเข้าใจกับการ อยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบัน ไม่ใช่เพียงแต่ในชุมชนเกษตรใหม่เท่านั้น ที่ มีการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่องค์กรไม่ว่าภาครัฐและเอกชนต่างๆ ก็เริ่มมี การเข้ามาทำงานของคนในองค์กรที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมด้วยนั่นเอง การ ให้ความสำคัญและการสร้างความเข้าใจจึงเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันของคนบนบนความ หลากหลายทางวัฒนธรรม

3. การเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่ประเทศไทยจะมีการเข้าร่วมเป็นประชาคมอาเซียนเป็นสิ่งสำคัญ และการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับความหลากหลายวัฒนธรรมที่จะมาพร้อมกับการเปิดประชาคมอาเซียนก็เป็นเรื่องในทุกภาคส่วนต้องเตรียมความพร้อมและปรับเปลี่ยนให้ได้อยู่ได้และพัฒนาไปกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงบริหาร

1. การบริหารดูแลควบคุมความสงบสุขของชุมชน ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นจะต้องมีการบริหารที่ดี และมีผู้นำที่ดี และมีผู้ช่วยในการบริหารที่ดี แต่ที่สำคัญผู้ช่วยในการบริหารดูแลควบคุมความสงบสุขของชุมชนไม่เพียงจะต้องเป็นผู้ช่วยกำนันผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น แต่ควรมีแกนนำของกลุ่มต่างในชุมชนเข้ามาช่วยในการทำงาน เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยนั่นเอง

2. การประสานงานต้องทำเป็นระบบ และมีการกำหนดแบบแผนที่ชัดเจน เพื่อเอื้อต่อการสร้างความเข้าใจแกนนำกลุ่ม ผู้นำกลุ่ม และประชาชนคนในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา ความเชื่อ

3. การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา ความเชื่อ ต้องสร้างจากการลดความขัดแย้งในชุมชน สร้างความเข้าใจในเรื่องศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ลดการแบ่งแยกดูถูก สร้างความตระหนักในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน จึงจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนที่มีจากทุกกลุ่ม ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการสร้างชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ชุมชนเกษตรใหม่ เพื่อเป็นแรงผลักดันให้เกิดการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และพร้อมกับการป้องกันการปรับตัวของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลง

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสังคมกับความเชื่อทางศาสนา เพื่อการเข้าใจที่ลึกซึ้ง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมต่อไปในอนาคต

3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างผู้นำกลุ่ม เพื่อการประสานงานในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อจะได้รูปแบบการสร้างผู้นำที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นๆได้

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. 2530. การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาสน์
การพิมพ์.
- _____. 2538. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: สภาคาทอริกแห่งประเทศไทย
เพื่อการพัฒนา.
- กาญจนา ไชยพันธุ์. 2549. กระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.
- คมสัน หุตะแพทย์. 2527. พัฒนาสังคม รวมบทความด้านการพัฒนาสังคมขององค์การพัฒนา
เอกชน. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- จามะรี พิทักษ์วงศ์. 2529. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. 2540. การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตจำนงค์ กิติเกียรติ. 2532. การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน.
กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- จุฑารัตน์ เมืองแก้ว. 2537. การปรับตัวของชุมชนตั้งเมืองกิ่งชนบทในภาคเหนือ: กรณีศึกษาบ้าน
บ่อ อำเภอบางคนที จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2526. การบริหารการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2534. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2537. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: อทิตตา พรินต์ติ้ง (ประเทศไทย).
- _____. 2547. ความเป็นมาและสาระสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ:
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชน.
- ชาญ ธีรพิทยากุล. 2522. กระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2540. วัฒนธรรมคือทุน. กรุงเทพฯ: สุขุมและบุตร.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2540. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. กรุงเทพฯ:
ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- จิตติยา สุวรรณภู. 2527. ชุมชนชนบทไทย. น. 27-30. ใน จักรกฤษณ์ นรนิติ ผดุงการ, บรรณาธิการ.
การบริหารงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

- ณัฐนรี ศรีทอง. 2552. การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียน สโตร์.
- ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ. 2534. การพัฒนาเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. 2542. วิฤตสังคมไทย 2510 กับบทบาทวิทยากรกระบวนการเล่มที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- ทวีศิลป์ กุลนภาดล. 2550. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนชุมชนเพื่อการบูรณาการสู่การวางแผนพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธวัช เบญจาทิกุล. 2529. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมของชาวเขาในการพัฒนา: กรณีศึกษาหมู่บ้านชาวเขาชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ. 2527. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีรพงษ์ มหาวิโร. 2550. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2550-2554. กรุงเทพฯ: เจริญรัตน์การพิมพ์.
- ธีรเดช นรัตถรักษา. 2551. รัฐธรรมนูญ 2550 ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: ไทเนรมิตร อินเตอร์โพรเกรสชิป.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2546. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคมประชาสังคม. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2546. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. เชียงใหม่: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____, ผู้แปล. 2533. แนวทางการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นักวิจัยประจำสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2540. องค์กรชุมชนกลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: แปลน พรินต์ติ้ง.
- นาริน โสภากุมิ. 2556. กลยุทธ์การต่อรองของเกษตรกรในระบบอุตสาหกรรมเกษตร-อาหาร: กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งในจังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิเทศ ดินณะกุล. 2544. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรินทร์ จุลทรัพย์. 2544. กลุ่มสัมพันธ์สำหรับการฝึกอบรม. พัทลุง: ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

- บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยา น้อยวงศ์ นยางค์. 2533. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท:
 ประสบการณ์ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์
 ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บัวผัน พรรคทิง. 2531. การพัฒนาชนบท : การเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาของชาวบ้าน.
 กรุงเทพฯ: สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญเทียน ทองประสาน. 2531. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ: สภาคาทอโลก
 แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- บุษบง จันทเลิศ. 2539. การปรับตัวของหญิงอาชีพพิเศษภายหลังกลับภูมิลำเนาในชุมชนชนบท
 ภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บำรุง บุญปัญญา. 2549. 3 ทศวรรษแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ประมาณ ตันตีกุล. 2538. กระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการศึกษาและการพัฒนาของ
 ชุมชนชนบท. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเวศ วะสี. 2540. ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์. พิมพ์ครั้งที่ 4.
 กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ประสาร ทองภักดี. 2520. ระบบการศึกษาของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพฯ: ดำรงการพิมพ์.
- ปิ่นฉัตร หมอชาติ. 2553. รายงานการวิจัย: เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและ
 วัฒนธรรมของชาวผู้ไท บ้านสร้างค้อ จังหวัดสกลนคร. นนทบุรี: สถาบันวิจัยและพัฒนา
 ฝ่ายพัฒนาและเผยแพร่งานวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรัชญา เวสารัชช. 2528. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ:
 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2537. การพัฒนาแนวพุทธ: ความเสมอภาคและความยุติธรรม. น. 24-28
 ใน จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, บรรณาธิการ. วิถีวิทยาศึกษาสังคมไทย: วิถีใหม่แห่งการ
 พัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. 2521. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริม
 การสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์ และจรีเมธ อังกลสิทธิ์. 2543. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาวเขาเผ่ามูเซอต่อ
 การปลูกกาแฟอราบิก้าในระบบเกษตรป่าไม้. เชียงใหม่: คณะเกษตรศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พวงทอง โยธาใหญ่. 2545. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น:
 กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระปริญญาโท.
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- พศิน แดงจวง. 2540. การศึกษารูปแบบการส่งเสริมการปรับตัวของสตรีที่กลับจากการประกอบอาชีพขายบริการทางเพศ. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. 2549. การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลิฟและลิฟเพรส.
- พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์, และคณะ. 2522. จิตวิทยาสังคม. เชียงใหม่: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพรัช ตระการศิรินนท์. ม.ป.ป. การวางแผนการพัฒนา. เชียงใหม่: ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2527. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภิรมย์ อ่อนเส็ง. 2550. รายงานผลการวิจัย เพื่อติดตามผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน(SML). พิษณุโลก: สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มะลิวัลย์ บุชบงศ์. 2544. การปรับตัวด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนเมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. 2548. อ่าน วัฒนธรรมชุมชน: วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: ฟ้ายเดียวกัน.
- รัชณี คำปึก. 2548. การประเมินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลตำบลจอมทองจังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท. มหาวิทยาลัยนอร์ทเชียงใหม่.
- วราคม ทีสุภะ. ม.ป.ป. ความคิดทางสังคมและทฤษฎีทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทพประทานพร.
- วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. 2545. จิตวิทยาการปรับตัว. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วรรณิ ดวงดีทวีรัตน์. 2540. การปรับตัวของครอบครัวชุมชนชนบทในสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล. 2547. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.
- วินัย ไตรเพิ่ม. 2549. กระบวนการปรับตัวของสามเณรชาวเขาที่ศึกษาในวัดศรีโสดา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิบูลย์ ตรีถัน. 2539. การวางแผนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- สมพร แสงชัย. 2530. การวางแผนและโครงการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2534. สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษา วิเคราะห์ และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สถาบันวิจัยสังคม. 2543. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. เอกสารประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: ม.ป.พ.
- สนิท สัมครการ. 2525. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมาน มากสุข. 2544. การปรับตัวของนักศึกษาในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สาวิตรี ศรีปาน. 2552. กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านวังขุมเงิน ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุจินต์ ดาววีระกุล. 2527. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดของจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี 2527. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพานี สฤกษ์วานิช. 2546. การบริหารเชิงกลยุทธ์ แนวคิดและทฤษฎี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สำนักนายกรัฐมนตรี. 2550. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- เสถียร เขยประทับ. 2531. การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศด้อยพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสงสุรีย์ สำอางค์กุล. 2534. จิตวิทยาสังคม เล่ม 2. เชียงใหม่: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อคิน รพีพัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อนงค์ วิเศษสุวรรณ. พลวัตรกลุ่ม. 2544. เอกสารประกอบการสอนวิชา 414211. ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา. ชลบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อรพินท์ สโพชชัย. 2538. การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

- อรศรี งามวิทยาพงศ์. 2549. กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลงจากยุคชุมชน
ถึงยุคพัฒนาความทันสมัย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.
- อรอนงค์ ธรรมกุล. 2539. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนันต์ เกตุวงศ์. 2543. หลักและเทคนิคการวางแผน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. 2541. ประชาสังคม คำ ความคิด และความหมาย.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อภิชัย พันธเสน. 2539. แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินต์
ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- อรุณี เวียงแสง. 2548. การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิศิษฐ์ไทย
ออฟเซต.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

วิจัย เรื่องการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลาย
ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา หมู่บ้านเกษตรใหม่ ตำบลหนองหาร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ..... อายุ.....ปี
ที่อยู่.....
กลุ่มเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ .....

ตอนที่ 2 ประวัติความและบริบทของชุมชนหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอ สันทราย จังหวัดเชียงใหม่

2.1 ประวัติชุมชนเกษตรใหม่

- ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นอย่างไร
- การก่อเกิดชุมชนเกษตรใหม่เป็นมาอย่างไร
- พัฒนาการของหมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นอย่างไร

2.2 บริบทของชุมชนบ้านเกษตรใหม่

ด้านเศรษฐกิจ

- อาชีพหลักของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่คืออาชีพอะไร รูปแบบการทำงานเป็นอย่างไร
- อาชีพรองของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่คืออาชีพอะไร รูปแบบการทำงานเป็นอย่างไร
- รายได้ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่มาจากไหน อย่างไร
- สภาพเศรษฐกิจโดยภาพรวมของหมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นอย่างไร

ด้านสังคม

- หมู่บ้านเกษตรใหม่มีกลุ่มองค์กรเพื่อทำโครงการ กิจกรรม เพื่อสังคมอย่างไรบ้าง
- ประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่มีส่วนร่วมกับการทำกิจกรรมสาธารณะอย่างไร
- ประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่มีการรวมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้หรือไม่อย่างไร
- หมู่บ้านเกษตรใหม่มีการจัดทำโครงการสามวัย เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ประชาชนทั่วไปอย่างไร
- สภาพสังคมโดยภาพรวมของหมู่บ้านเกษตรใหม่เป็นอย่างไร

ด้านการเมือง

- ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในหมู่บ้านเกษตรใหม่อย่างไร
- หมู่บ้านเกษตรใหม่มีโครงการกิจกรรมเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างไร
- ประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่มีความตระหนักในบทบาทด้านประชาธิปไตยอย่างไร
- หมู่บ้านเกษตรใหม่มีการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองร่วมกันอย่างไร
- ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองภายในชุมชนอย่างไร

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม

- ในหมู่บ้านมีสถาบันทางศาสนาอะไรบ้าง
- ในหมู่บ้านเกษตรใหม่ประชาชนนับถือศาสนาอะไรบ้าง อย่างไร
- ในหมู่บ้านเกษตรใหม่มีโครงการในการเชื่อมโยงทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมร่วมกันอย่างไร
- ประชาชนในหมู่บ้านมีความขัดแย้งเนื่องจากการนับถือศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร
- ถ้าเกิดปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมของคนในหมู่บ้าน มีวิธีการจัดการ และแก้ปัญหาอย่างไร

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- สภาพทั่วไปของทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้านเป็นอย่างไร
- หมู่บ้านมีการอนุรักษ์ทรัพยากรอะไรบ้าง
- ชุมชนได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่คุ้มค่าหรือไม่ อย่างไร
- ชุมชนได้มีการจัดทำโครงการ กิจกรรมร่วมกันในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติอย่างไร
- ภาพรวมทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านเป็นอย่างไร

ตอนที่ 3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

- วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของเผ่ามูเซอมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร
- วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยใหญ่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร
- วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของคนอีสานมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร
- วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของคนภาคกลางมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร
- วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของคนภาคใต้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร
- วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวต่างชาติมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร

ตอนที่ 4 ปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้านเกษตรใหม่หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

เชิงสร้างสรรค์

- การพบปะพูดคุย สังสรรค์ ของกลุ่มต่างๆ เป็นไปในรูปแบบใด อย่างไร
- มีการทำโครงการ กิจกรรม เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกันอย่างไร \
- มีโครงการกิจกรรมสันตนาการร่วมกันอย่างไร
- มีการจัดทำโครงการกิจกรรมเชื่อมโยงศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีอย่างไร
- ประชาชนแต่ละกลุ่มมีการแต่งงานอยู่กินกันหรือไม่ อย่างไร

เชิงปัญหา

- ในชุมชนมีการทะเลาะวิวาทและอาชญากรรมระหว่างกลุ่มอย่างไร
- ในชุมชนมีการลักเล็กขโมยน้อยหรือไม่ อย่างไร
- มีการดูหมิ่นเหยียดหยามศักดิ์ศรีของกลุ่มชนเผ่าต่างๆหรือไม่ อย่างไร
- ลักษณะความขัดแย้งที่มีความรุนแรงมีหรือไม่ อย่างไร
- การยอมรับในกฎระเบียบของหมู่บ้านของกลุ่มต่างๆ เป็นอย่างไร

ตอนที่ 5 แนวทางทางการบริหารจัดการ ชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

- การทำให้หมู่บ้านมีความเข้มแข็ง คนในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขควรทำอย่างไร
- การแก้ไขและจัดการปัญหาของคนในชุมชนในการอยู่ร่วมกันของคนต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา ต่างเผ่าพันธุ์ ควรมีการจัดกฎระเบียบการ กฎหมู่บ้านในการอยู่ร่วมกันควรทำอย่างไร
- คนในชุมชนควรปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของชุมชน
- หากเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ซึ่งอาจเป็นปัญหาระหว่างกลุ่มคน หรือคนในกลุ่ม ควรแก้ปัญหาอย่างไร
- การที่จะทำให้ประชาชนมีจิตสำนึกรักชุมชน บนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน การเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกันควรทำอย่างไร
- การที่จะทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน อนุรักษ์ หวงแหนทรัพยากรที่ใช้ร่วมกันของชุมชนควรทำอย่างไร
- ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

- ท่านคิดว่าแนวโน้มของการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมควรจะเป็นอย่างไร

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้บริหารเทศบาลหนองหาร

1. นางสุพิศ	เสียรทิม	นายกเทศมนตรี
2. นางพันธน์นัท	อุ๋นใจ	รองนายกเทศมนตรี
3. นายเรืองเดช	ชัยหงษ์	รองนายกเทศมนตรี
4. นายทินน์	สมณะ	เลขานุการ นายกเทศมนตรี
5. นางวันทนา	มงคล	ประธานสภา

ผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชน

1. นายชุมพล	สมบุญชัย	ประธาน อาสาสมัครชุมชน
2. นายสงัด	โปธา	ประธานผู้สูงอายุ
3. นางอากาศรี	สมบุญชัย	ประธานกลุ่มแม่บ้าน
4. นางกฤษณ์ชญา	สวัสดิ์	ประธานกลุ่มดอกปทุมมา

คณะกรรมการหมู่บ้าน

1. นายมานพ	วิทย์สิงห์
2. นายบรรทม	แก้วศักดิ์
3. นางลัดดา	กำวินจันทร์
4. นายถวัลย์	เมืองมูล

ตัวแทนกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกษตรใหม่

5. นายบรรจง	ปานดี	ตัวแทนกลุ่มคนภาคใต้
6. Mr.Skip	Thomas	ตัวแทนกลุ่มคนต่างชาติ(อเมริกา)
7. นายคำปุ่น	ดอมไทสง	ตัวแทนกลุ่มคนภาคอีสาน
8. นายสมาน	ภิบาล	ตัวแทนกลุ่มคนภาคอีสาน
9. นายอดุลรัช	วิริยะสังจะกุล	ตัวแทนกลุ่มคนภาคภาคกลาง

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรมการวิจัย

ภาพผนวกที่ 1 การจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

ภาพผนวกที่ 2 การจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

ภาพผนวกที่ 3 การจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

ภาพผนวกที่ 4 การจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

ภาคผนวก ง

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล

นายเจริญ คำปิ่นใจ

เกิดเมื่อ

6 มกราคม 2511

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2547	ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
พ.ศ. 2534	ปวส. โรงเรียนลำปางพาณิชยการและเทคโนโลยี แผนกช่างยนต์
พ.ศ. 2532	ปวช. โรงเรียนลำปางพาณิชยการและเทคโนโลยี แผนกช่างยนต์
พ.ศ. 2526	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย จังหวัดลำปาง
พ.ศ. 2523	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมัธยมวิทยา จังหวัดลำปาง

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2534 - 2536	ทำงานบริษัทไทยอีโนมอเตอร์เซลส์ จำกัด
พ.ศ. 2536 - 2539	ประกอบธุรกิจส่วนตัวรับเหมาก่อสร้าง
พ.ศ. 2539 - 2543	เจ้าหน้าที่ตรวจสอบอุบัติเหตุรถยนต์ บริษัทไทยศรีนครประกันภัย จำกัด
พ.ศ. 2543 - 2544	ฝ่ายการตลาด บริษัทไทยศรีสุริคประกันภัยจำกัด
พ.ศ. 2544 - 2545	ผู้ช่วยผู้จัดการ บริษัทไทยศรีสุริคประกันภัย จำกัด สาขาเชียงใหม่
พ.ศ. 2545 - 2547	ผู้จัดการ บริษัทไทยศรีสุริคประกันภัย จำกัด สาขาลำปาง
พ.ศ. 2547 - 2555	ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน บ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. 2555 - ปัจจุบัน	ดำรงตำแหน่งกำนันตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่